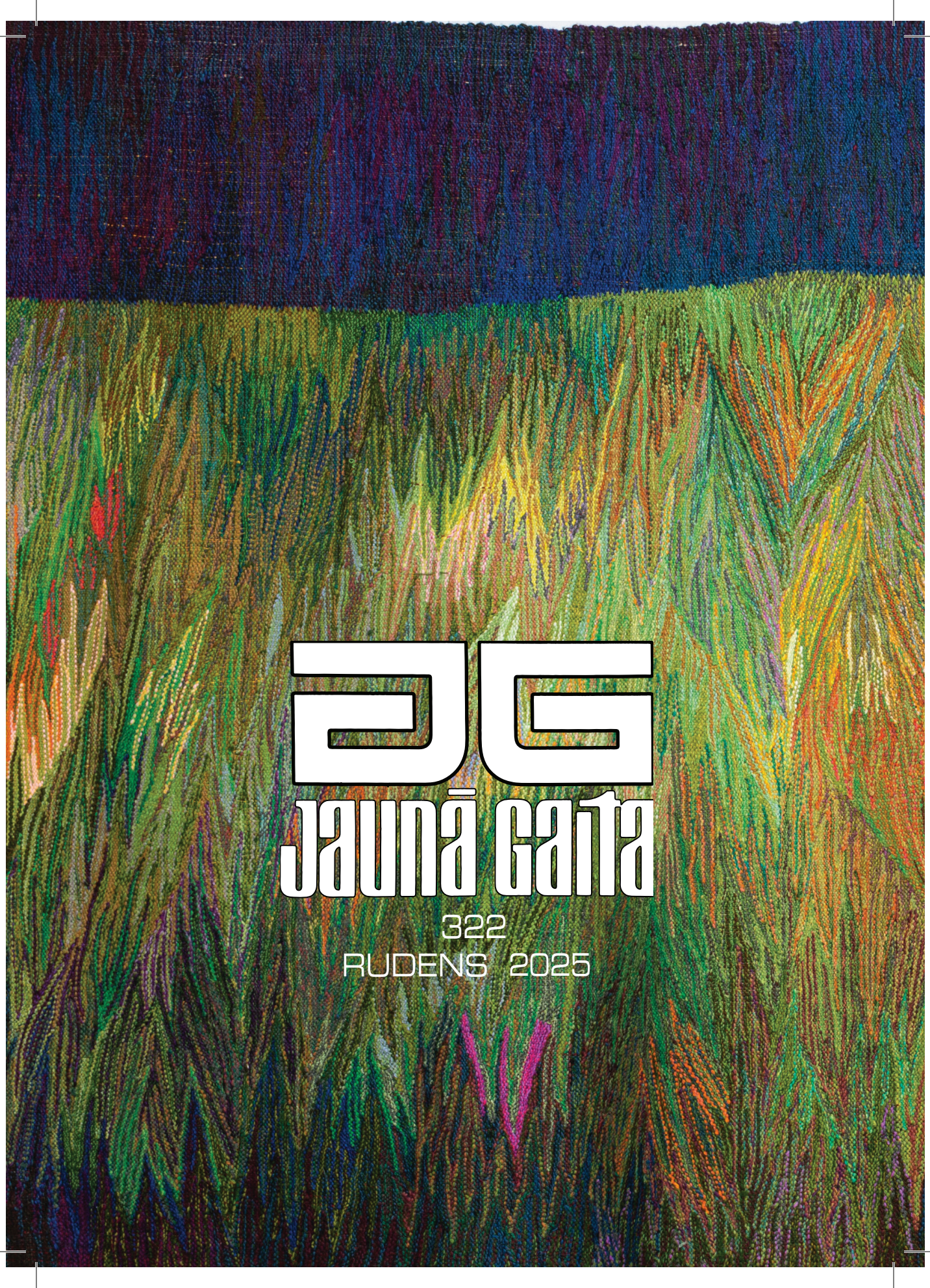

26

Jaunā Gaita

322
RUDENS 2025

Jaunā Gaita

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 322
AUTUMN 2025

Jaunā Gaita, published since 1955,
is a Latvian quarterly devoted
to literature, the arts, and the
discussion of ideas.

Editor-in-Chief – Juris Žagariņš

Phone: 413-732-3803; 413-519-8266
<juris.zagarins@gmail.com>

Art Editor – Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literature Editor –
Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Contributing Editors and Consultants –
Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaiķalne

Business Manager – Tija Kārkle

1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG home page and archive

<jaunagaita.net>

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Printed copies from JG287 (winter
2016) to JG311 (winter 2022) may
be purchased for USD 10 apiece. This
includes the cost of mailing.

Donations to support *Jaunā Gaita*
are tax deductible in the USA.

ISSN 0448-9179

71. GADAGĀJUMS 322. NUMURS – RUDENS S A T U R S

D Z E J A

- 2 Anda Līce. Klātbūtne
4 Lelde Logina. * * *
9 Iveta Šimkus. * * *
13 Laima Ābele. Vai jūs dzīvojat kopā?
17 Leons Jūlijs Strupītis. * * *
21 Māra Ulme. No diviem cikliem
23 Gvido Drage. Atmiņā klusuma nav

P R O Z A

- 28 Džena Andersone. Protokols
36 Lāsma Gaitniece. Lielais Andrejs, mazais Andrejs
42 Renāte Māļmane. Arlo bija šeit jeb Domas nav grēks
48 Rolanda Bula. Kopiena

A T D Z E J A

- 53 Dagnija Dreika. Odilons-Žans Perjē

F R A G M E N T S

- 58 Agnese Zarāne. Dezorganizētā

V Ē S T U R E

- 67 Agnija Lesničenoka. Jaunajai Gaitai 70
74 Ojārs Spārītis. Ernests Anšulis
77 Jānis Zālītis. Divas dziesmas par Balto rozi

T E Ā T R I S

- 80 Atis Rozentāls. Grāmatas par latviešu teātra vēsturi

M Ā K S L A

- 83 Dace Micāne Zālīte. Ivetas Vecenānes izstāde „Pļavas”
86 Dace Micāne Zālīte. Gints Grinbergs
89 Linda Treija. „Skuja Braden”

G R Ā M A T A S

- 91 Viesturs Vecgrāvis: Lita Silova. *Pēclaiks*
93 Sanīta Dāboliņa: Ikars Piebalgs. *Pirms vējš atpūtīs
ritdienas pelnus*
95 Kristaps Vecgrāvis: Rvīns Varde. *Kur tu biji*
96 Eva Martuža: Dainis Deigelis. *Izdzīvojušie*
98 Jūlija Dibovska: Osvalds Zebris. *Dzīvs*

Uz vāka: Iveta Vecenāne. *Novakare*. Detaļa. 2016.
Vilna, lins, 160×290 cm, 250×160 cm.

JG pateicas par labvēļu atbalstu!

**Gints Grinbergs. *Miera ziedi II*. Dzelzs atradenī (spridzeklis) 2001. un
How to dismantle an atomic bomb (U2) / *Miera ziedi I*. Dzelzs atradenī. 2001.**

Skat. Daces Micānes Zālītes rakstu 86. lpp.

Arno Ansona kolekcija Foto: Zane Grudule

Anda Līce

Klātbūtne

* * *

Lūgšana – dienas enkurs,
izņemts no paša rīta,
kaut jūrā neviena viļņa,
tikai pār ūdeņiem trīsas.
Var doties savās gaitās
un nepētīt laika ziņas,
ja tev ir tavu soļu Skaitītājs.

* * *

Dzejoļi ir kā dūmi,
cik ar degunu notveru,
tik viņu manī paliek.
Pa namdurvīm izejot,
es turu degunu pa vējam,
lai vēlāk nav jāplēš mati –
atkal nokavēju.

* * *

Jau meijas vīst,
bet diena šaubās,
stāvēt uz vietas vai raukties.
Es ienirstu pojeņu ceros
un sensenās atcerēs,
kur viss ir reiz bijis dzīvs
un pārtaps sapnī,
kas atkal kādam būs rīt.

* * *

Saule uzkāpj gada augstākajā punktā,
un viņa to zina, mēs – arī, tāpēc svinam.
Kur tevi šobrīd pārsteidz tavs kāpiens,
kādā godināšanas rituālā, kad citi drošina –
ātrāk, augstāk un tālāk?

* * *

Kāda svētīga metafora –
saule aizgrimst aiz apvāršņa,
bet nezini, vai parādīsies rīt.
Dodies droši pie miera,
sapņiem vislabākais lidlauks –
no grumbām izlīdzināta piere.

Anda Līce (1941) – dzejniece, publiciste.
Sastādījusi staļinisma upuru liecību – atmiņu,
dzejas un prozas grāmatas *Via dolorosa*.
Apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeni (1995).

* * *

Aromterapijas īsa kurss –
pamostoties pusnaktī,
jaunā ozola vainagā,
sajust jasmīnu vītuma tvanu
tuvējā gunkura reibīgos dūmus,
un ar sen aizmirstu laimes sajūtu
atkal grimt miega dūnās.

* * *

Katra diena kā septiņu zāļu tēja,
var katrs sev saplūkt
Trejseptiņu krāsu un smaržu pušķi
un ļaut arī pašam saplūkt tā,
ka brīnīs par tik lielu brīvību,
ka sevi vairs nepazīsti.

* * *

Domāt dziļi, lai atbalsojas
kā tukšā katedrālē stāvot.
Kad visur ir būts, tikai ne šeit,
kāds tevi aiz rokas paņem,
un vairs nekur citur nav jābūt.

* * *

Kur tagad viņi,
ar kuriem sākumos
pie dzīves dzīru galdiem
ir gaviļēts un skumts,
kur šķita viss tik drošs
kā jaunas mājas jumts?
Kur tagad viņi šai vakarā,
kad nakts pavisam īsa,
kad diena pāriet jaunā gaismā,
un abas šķir vien šaura tumsas plaisa?

* * *

Viss noskalots pēc neskaitāmiem lietiem,
un daudziem atkal būtu gana vietas,
bet ļaužu nav, ir alās salīduši,
sēž augstos kokos, vējus vēro,
vai vēl kaut kas šeit būtu neizsērots?
Var sākt no gala tā kā Noass sāka
ja vien zinātu, kur galam sākums...

* * *

Kāda neizravējama dziņa.
liek sievietei mūžam gaidīt
egļīti pirmo,
vakara pasaciņu,
pirmo mīlestību,
pēc tam nākamo
varbūt pat īsto,
pirmo pazīmi –
dzīvība aizmetusies,
pirmo satikšanos ar bērnu,
viņa pirmo skolas dienu,
pirmo vientulību pēc pēdējās
pirmo mazbērnu
un pirmo svešatnes brīdi,
pirmo tikšanos beidzot ar sevi,
un, ja vēl pietiks laika –
brīnīšanos par to,
cik liktenis bijis devīgs.

* * *

Čellistam uz pieres sviedri,
kas tik līdzīgi rasai.
Esmu dzīvojusi. Un tieši tāpēc
neko citu nevajag Dievam prasīt.
Esmu dzīvojusi. Tāpēc paldies
un, kamēr no koka raisīsies lapa,
sviedri un rasa nožūs.

* * *

Seklumā jēgas nav,
bet dziļumos grūti meklēt,
ja par tiem nerunā.
Visās peļķēs vairojas,
priecīgi ūdensmērītāji
un nesaslapina pat kājas.

* * *

Orķestris attālinās,
daži instrumenti apklust –
svētki turpinās uz iekšu,
jo vasarai pilnas riekšavas –
tikko dzirdami ziedkausi šķind,
sudrabaini dzindzina zvaniņi.
ap kājām apvijas madaras.
Nevajag brist un bradāt –
Svētki turpinās. Arī šajā gadā.

* * *

Dārzs priecājas par manu atgriešanos,
tik kupliem ziediem virza šogad zied.
līp tītenis pie pirkstiem, nātre apdedzina –
vai tu mūs atceries, vai mūsu vārdus zini?
Pa zīlbēm izrunāju tos un ieklausos,
un aizmirstu, ka biju kādreiz projām.

* * *

Ir katram kāds nedzīstošs pušums,
ko negribas pasaulei rādīt,
jo netrūkst to, kas iekaisa sāli
un allaž par sāpēm gādā.
Bet pasaule turas uz smaيدا,
kas nav ne sverams, nedz mērāms,
kas bijis pirms laika gala
un paliks pēc mūsu ēras.

2025. gads

Lelde Logina

Esmu absolvējusi RTU Liepājas akadēmijas Rakstniecības studijas, turpinu studēt literatūru doktorantūrā. Šogad darbojos Literārajā akadēmijā – gan dzejas, gan prozas meistardarbnīcā. Pirmā dzejas publikācija: mēnešrakstā *Avīzes* *Nosaukums*, 2024. gadā.

Vairs nevajag

Es aizlāpītu ciet
pilnbriedā pārplīsušo plūmju
mēļos kažociņus.
Es izbalinātu
visu sen aizmirsto grāmatu
nodzeltējušās lapas.
Es izgludinātu
sentēvu gadsimtiem burzītos
miglas palagus.
Un varbūt pat savērtu dziedziņā
visas putnu pazaudētās spalvas,
kas krīt pār mums no debesīm
kā bezmaksas zefīrs.
Es pat uzmeklētu visus
mūsu paaudzes bērnu
nekad nesatiktos tēvus.
Es to izdarītu,
ja vien kādam tas būtu vajadzīgs.
Bet vienu gan es nedarīšu!
Es neuzslaucīšu
augusta pagultē izbārstītās zvaigznes,
jebšu tās duras man pēdās kā krust/nagliņas...

Persefones atvadas no Aīda valstības

miljons minora akordu
uz kvadrātcimetru mēmas dvēseles
dzīve – vien nāves prelūdijs
(kā Listam)
melodija aizskan līdz asinīm
kas jau gadiem stingst manās dzīslās
kopš brīža kad nokāpu pazemē
kur krājās pelnu kaudzes kamēr dega mans laiks

klīst baumas ka manu psihisko noviržu labirintos
pats Sātans reiz salauzis kāju
ko tur liegties
dažu labu reizi
tur meistarībā esmu sapinusies pat es
kad burvju pavediens pārtrūks
es tavu granātābolu pārcirtišu
kā tu reiz pāršķēli zemi zem manām kājām
rudens un ziema tev paliks
es atgriezīšos pavasarī
lai beidzot noplūktu to nolādēto narcisi
un tā būs mana klusā kulminācija
mans mēmo dziesmu koncerts
ar melnbaltu uguņošanu
gaisma kas beidzot izkāpīsies no pazemes

* * *

Es publiski vispār neraudu,
Ja nu vienīgi tikai dzejoļos,
Nu varbūt vēl arī
Kāda, manis netīšām aizvainota, cilvēka
Vissaldākajos sapņos.

Vissāpīgāk cērt vistuvāko mīlestība,
Jo tikai tā mums spēj tik nežēlīgi atklāt,
Cik kretīniski mēs patiesībā esam.

Pēdējo trīs gadu laikā
Man konstanti gribas vemt,
Pat nezinu, lielākā mērā no kā – dzīves vai sevis...
Endokrinologs ar noslieci bāzties virsū pacientiem
Ar vispār nelūgtu terapiju
Man diagnozes ailītē vispēdīgi ierakstīs:
Inability to digest life.
Un tad es ārstēšu nelabumu, lasot Sartru,
Un savu zudušo laiku centīšos atrast Prustā,
Un putni šoruden lidos prom
Ne vairs kāši, bet – krustā...

* * *

Noberzu asaru sāli no ādas,
Trīs gadus krāto.
Tik sen jau būts punktā,
Kur Nāves kundzi
Driķst uzrunāt vārdā.
Koku zarus pie zemes liec
Skeptisko kovārņu knābji.
Pat visciniskākās spīgas
Pīpē *Saltu* un raud.
Viņi man saka –
Nevajag dzīvot pagātnē!
Bet ko darīt, ja zinu,
Ka nākotnes man vairs nav?

* * *

krustu šķērsu pār debesīm pārvilkta elektrolīnijas
tēlo no sevis pavirši saaustru zirnekļa tīklu
no viņa redzespunkta luksofors šķiet tajā iesprostots
no viņas redzespunkta neredz vairs neko
lietus lāses klauvē pie nolaistiem marmora plakstiem
viņa uzvedas kā skulptūra akla
tēlo ka nemaz nesāp
tēlo ka visu saprot
kamēr tā arī neizpīpēti un nenodzēsti
tāpat vien pa vējam palaisti cigarešu izsmēķi
šo apspļaudīto zemi savos kamieļdzeltenajos filtros aprok

Tramvajā braucot uz darbu

Pūpēžu platmales katarsē kūpēja,
Upei pašai savs ūdens vairs ne īpaši rūpēja.
Salduma nu jau pietiek,
Tagad viņa grib būt sāļa kā jūra,
Jo upē tomēr ielēkt ir vieglāk,
Kad galīgi nevar vairs turēt.
Vieglāk jums. Bet – viņai?
Nest visus tos jūsu sūdus
Caur savu rāmi līgano straumi,
Kurā jūs tagad grasāties slīcināt
Savas *jobanās* bērnības traumas.
Jums ir apnicis vemt ārā ik rītus
Savus intelektuālos īpašumus –
Nevienam nevajadzīgus un tā arī nesaprustus.
Viņai līdz dzelmei jau noriebies
Vislaik izvemt tos jūsu liķus
Savos gleznainām ainavām rotātos krastos.

* * *

Virszemē augšup izspiestās koku saknes –
Vēnu varikoze uz Mātes Dabas omulīgajām ciskām.
Pasaules karuselī līdz vemšanai griežos,
Bet laikam diemžēl vairs nevarēs izkāpt.
Pret debesīm atvāztas vilku nograuzta aļņa ribas,
Kura krūškurvi pēc tam mednieks ar cirvi pāršķēlis pušu,
Un tagad uz nokaitēta metāla irbuliem pūlas uzdurt
Arī viņa dvēseli, kas aizkritusi aiz plaušām, slēpjas zem sirds,
Kaut kur tur – starp tām lāpstīnām,
Ar kurām varētu atrakt pasaules karu gaļasmašīnās samalto puisēnu
nezināmos kapus ar neidentificējamiem līķiem,
kuriem bērnības mīļākais ēdiens bija
mātes gatavotie makaroni ar malto gaļu.
Un sausais piens, kad mātēm trūka savējā.
Un slapjais ūdens, kas no viņām lējās ārā – pēc visa tā.
Kā mātei zem brunčiem, tik droši,
Sen uz ežiņas galvas nolikuši,
Nu tēvu zeme tos tagad sargā,

Dzīli zem sevis pabāzusi.
Saullēkts protestē, negrib vairs lēkt.
Saulrietam noriebies rietēt.
Un beigās nevienam vairs nevajag
To Raiņa slavēto brīvi.
Agri vai vēl tomēr pienāk brīdis,
Kad apnīk un gribas mieru,
Kad patiešām jau pietiek. Pietiek.

* * *

debesu zilgmē raud
bālgīmis mēness
krusas asarām šķembās
sadauzot manus logus
ir auksti zied ievas
līst lietus stieg lemess
vējš vītolos noklust
balti tārpi kārpās
pa izmirkušu zemi
labie dodas pie dieva
sliktos gan viņš
vairs neņem
es meklēju glābiņu
šaubu paēnā
cenšos saprātu
sadzīt rokā
rokos papīros
ietinos jokos
aizleju acis ar smiekliem
poras ar serumiem
skropstas ar tušu
cenšos
es fucking tik ļoti cenšos
saņemt to savu dūšu
lai jau tā slimīgi bālajā
papīra sejā
beidzot izvemt
to šķebīgo riebumu
pret sevi

Cimdu maisa revīzija

Polietilēna cimdš, ar ko *Rimčikā* iztaustīt
mīkstākos ābolus, bumbierus, tomātus u. c.
Gumijas cimdš, ar ko dārzā ravēt nezāles,
nelaižot zemi zem nagiem un
alergiski nereaģējot uz vibotnēm.
Rudens sezonai domāti cimdi,
kurus uzvilkt rītos, kad vasara aizgulējusies
par diviem mēnešiem.
Nozaudēts maza bērna cimdiņš,
kas uzsprausts uz zaļganbalta, kupli kliezdoša jasmīna zara

pelēcīgu hruščoveņu ielenkumā.
 Pārāk stingri saadītas vilnas dzijas cimdi,
 kuros sešgadīgs bērns apsaldēja rokas,
 nu tās aukstumā uzplaukst tumši rozā ābeļziediem,
 taču tām vienmēr salst, arī tajās bargajās ziemās,
 kuru vairs nav.
 Darba cimdi, ar kuriem uzmūrēja ķieģeļu cepli,
 kas sildīja vecmāmiņu
 viņas pēdējā ziemā.
 Ieplīsis dūrainis, no kura skolēns kaunas,
 vairs nav vecmāmiņas, kura spētu aizlāpīt ciet
 sāpīgākos caurumus.
 Melns, vakartērpam pieskaņots mežģiņu cimds,
 kuram uztiptās rokassprādzes baltās pērles
 sabirs dāmai klēpī kā no purna ārā izdauzīti zobi.
 Jūras noglaudīts akmens cimds,
 ko augstprātīgi iemest sejā spogulim,
 izaicinot uz dueli to, kuru jau vienkārši
 noriebies pieciest.

Skuja Braden. *Mežģiņu trauks / Laced Vessel*. 2025

Skat. Lindas Treijas rakstu 92. lpp.

Iveta Šimkus dzimusi Rīgā 1964. gadā. Pēc izglītības filosofijas maģistre. Trīs dzejoļu krājumu autore. Raksta arī stāstus, apceres, recenzijas par literatūru un teātri, scenārijus kultūras notikumiem. Dzejoļu krājums *Debesu gruntsūdeņi* (Neputns, 2023) nominēts žurnāla *Domuzīme* gada balvai.

Iveta Šimkus

no kāda auduma
ir mūsu izdilušās cerības

flautas skaņu diegi
caurvij klusuma
izirušos valdziņus

es nezinu ko domā
tas cits
varbūt tas esmu es
tikai cita veidolā
citā laikā
kas pagājis
man nezinot

es nezinu
kas spēlē flautu

* * *

mēs pieviltie
un vētru dzītie
nekuriene
ir godīgākā no vietām
kur nokļūt

saules citrons
šķīst ziemeļzemes skābajā
limonādē

acis sūrst
no gaismas
vecās holandiešu gleznās
un apdziest
vērojot

zudušu lietu
sejas

* * *

viss ko nepateicām
mūs glābs
tvēru pie tavas rokas
bet tur bija zibens

atmodāties
izmirkuši gaismas lietū
caurredzami kā stikla pilieni
ieplaisājuši no visa
kas pāri mums
gājis
caur pūlēm
palikt un sargāt
satriekt un izlauzties

atmodāties
katrs savā krastā
bet upe ir simbols
to pārpeldēt nevar

* * *

tu iekrīti
īstenības bedrē

atbalstoties pret dzejoli
mēģini tikt laukā

zinot cik trausls
ir balsts
cik dziļa bedre

un ko darīt ar dzejoli
kurā
ievainoto kliegzieni
iebidēto mēmums

un visu izlikšanās
ka nekas nav noticis

* * *

kūst kupenas
dzied kupejas
sliežu nošu līnijas
notur melodiju
kad pavasarim
aizlūst balss

izkāpju nomaļā
stacijā
gaisma klūp
pār gulšņu melnajiem
taustiņiem
esmu balta
neatceros ne traipu
ne dzēšgumijas
esmu gluda
kā dūmaka tumsā
un tauriņi lido

bet nē
es neesmu gaisma
un stacija nav galapunkts
es tīši vilcinos
apturu vilcienu
lai izkāptu

pie pončiku kioska
rindā stāv bērzi
bērni aizlaidušies

uzgaidāmajā telpā
pavasaris
kā laipna pavadone
piedāvā
pumpuru tēju
un atgādina
atiešanas laiku

* * *

šalc lielie ūdeņi
bliež ātrums un gabarīti
visi ir nelaimīgi

tas vieno
ceļmalās satriektus kokus
izskalotas atlūzas
no komandtiltiņiem
dreifējošām atlantīdām

niez pirksts
tēmēts uz kodolgalviņu

sapnis par upurēšanu
iepeld īstenībā
kā balts plastmasas
gulbis

* * *

esmu lasījusi
svešas vēstules

miglai cauri izduras
ceļš kura gals nav
redzams
bet tieši tāda
ir kustība

neviens gals
ko varam redzēt
nav gals
visas vēstules

ir svešas
kopš uzrakstīšanas brīža

* * *

no vēja iegribas
dzimst meži
elpo tuksneši
debesu kontinenti
plūst

mākoņu austrālija
nupat sev pievienoja
visas tuvumā peldošās salas

bez kara
un iepriekšēja nodoma

no vēja iegribas
mainās debesu karte

šūpojas zeme
gausa kuģis
ar okeāniem uz klāja

no vēja iegribas
šis lietus
un es
tevi mīlu

* * *

aizbraukt uz ķengaragu
ar piecpadsmīto sapni

akropoles neizvēlas
tās izaug no betona
un debesu javas

aizbraukt un nonākt
laika svaidījumā

svēts ir šis nelabums
drupās atrasti dārgumi

kapeika
plastmasas lāpstīņa

* * *

ir durvis
uz telpu
kurā notiek
senas viesības
tur smiekli šķind
un kristāli
un gaisma līst
pār padzisušām sejām

vēl tālāk
smaga šalkoņa
kad tumsa apklājusi pieres
melniem lakatiem

ir durvis
kuras nevērsi

tur varbūt
kāds ir iemūrēts

ar akmens seju
iesi garām

un klusēs atmiņa
kā iztapīga draudzene

* * *

maigā dzidrā vijoles
skaņa balsī
kad saki
jānovāc āboli

bija salna
un kas būs tālāk
mēs nerunājam

tādos brīžos
ir tikai sarmota zāles
taka uz dārzu
un skaņa

ilgi snaudusi
zemē sēklā kokā
caur šķiedrām sulām
ievainojumiem

un tagad
vienkārši
jānovāc āboli

* * *

mans tēvs
piedzimst atkal
esmu viņa radītāja

citādi paliktu nogrimis
bezveidā aklumā vai pelnos
kā izdegusi pilsēta
kā nopostīta svētnīca
kas jāuzceļ atkal
trijās dienās
vai trijos mūžos

bet tēvs
iedegas manī
kā janvāra debesīs zvaigzne
un rāda ceļu

* * *

tālu atmiņu putns
laižas pār torņiem

skeptiķi izmirst
romantiķi nolien pagrīdē

bites nobeidzas
balsis aizlūst
tāds ir scenārijs

kurā atmiņai nav iedalīta loma
tikai torņi caurdur
vēstures miglu
sarkanu brūnu vai zilu

no tāluma putns
izskatās pēc pieturzīmes
kuru nelieto

mīlēt nevajag ienīst

* * *

viss ko izvelkam
dienasgaismā
no tumsas veidnes
nav nekāds pierādījums

tā ir beigta medūza
pirāta zābaks
vai atlūza
no tempļa nezināmam dievam

un ja vīnā
ir patiesība
tad tas ir etiķis

* * *

ja laiks ir ūdens
izvilks no manis tēju

ja laiks ir gaiss
aizlidošu kā pūka

ja laiks ir zeme
cauraugšu kā asns

ja laiks ir uguns
kaut kas uzzibsnīs

bet ja laika nav

* * *

es bēgu dzīvē
dzīvība ir silta gaisma
pasaules tumsā

kritušie eņģeļi
jauc pēdas

ledāji runā mēlēs
tuksneši elpo
pakausī

tik vien kā atrast
paļāvības adatu
šausmu sienakaudzē
vēl nesadurties

* * *

redzēju kā izplešas
ūdens
pielija kauslapas
un plīsa

atceries ugunsskrējienus
pilsētā pret rītu
viss bija melns

tad gaiss jaucās ar pelniem
radās jaunas debesis
un ēters

un jaunas viltus ziņas

bet es redzēju
kā izplešas ūdens

Esmu mācījusies Literārās akadēmijas dzejas meistarklasēs pie Ronalda Brieža un Ingmāras Balodes. 2020. gadā ieguvu galveno balvu Dzejnieces Velgas Kriles vārdam veltītajā dzejas autoru – iesācēju konkursā. Esmu socioloģijas un vadības zinību maģistre, ikdienā strādāju Latvijas Nacionālajā Rakstniecības un mūzikas muzejā. Līdz šim mana dzeja publicēta izdevumos *Punctum*, *Domuzīme* un *Avīzes nosaukums*. Darbojos dzejas grupā Sintakses stupors.

Manā dzejas/dzīves interešu lokā šobrīd ir kolektīvo traumu apzinātās un neapzinātās izpausmes caur manu individuālo esību un manas dzimtas prizmu.

Laima Ābele

vai jūs dzīvojat kopā?

1.---

te sirdstoni nosaka nepārtraukts elektrības pievads
un starplaikā izstieptas atvadas
daudz ģenerālmēģinājumu
nevienas pirmizrādes

vecpilsētas siluets dzīvības procesus uzraugošajā ekrānā
gandrīz sastindzis
baiļu pilns gaiss manās plaušās
pieklusinātas pulsa vibrācijas
pārejas portālā
endoprotezēts ceļa gals

šķērsot daugavu rubikonu stiksu
netikt tev tuvāk
vēl esot blakus

2.---

tu pamosties no zāļu miega un stāsti
ka tikko biji lidmašīnā ar mīļajiem kuri jau sen aizlidojuši
atminies ainažu radus un kapu kopēju
bet neatceries sava telefona pin kodu

pēc brīža tu klaigā un sparīgi karo karā
par kuru sen uzņemts simtiem pompozu filmu
ar atšķirīgām fināla ainām
tu aizklīsti miglā
ārpus scenārija

3.---

ķermeņa sīkstums un padošanās
gravitācijas apātījai
vienreizlietojamajiem katetriem dzīvību uzturošai aparātūrai

spiediens normāls
baktērijas nereaģē uz nozīmēto terapiju
tu vairs nereaģē
uz manu sveicienu
tu saki ka esi vannā
kaut guli piesieta intensīvās terapijas gultai
to sauc par laika un roku fiksāciju

4.---

kardiogrammas zobi
izbirst uz sterili noberztā linoleja
tiem nav iespējams izgatavot protēzes

milzīgs elektroenerģijas patēriņš
lai uzturētu tavu dzīvības enerģiju minimālā apmērā
mākslīgais apgaismojums tevi skar
bet nekādi neietekmē

intravenozajā sistēmā
iekļuvuši laika pūslīši
plīst bez skaņas
bez apsūdzības
bez mierinājuma

5.---

kapelānu dienests strādā attālināti
tāpat kā viņu darba devējs

visu nevar paspēt

uz nerealizētās iespējamības aizaugušās takas
dzīve šķiet kā ātri šķirstītu ekrānšāviņu animācija
kā fotogrāfijas kurās vēl kāds kādu atpazīst
kāds šķiro un šķir
no kāda rokas tās izkrīt
kā nevērīgu turēta kāršu kava
tava karaļa bērnība drebošām balsīm
runājošiem vēderiem
piepilsētas strādnieku rajonā izmitinātais laiks
kura eksistenci eksperimentāli vairs nevar pierādīt

6.---

esmu viena
zvana un četrdesmit minūšu brauciena attālumā
tu esi paralēlajā klātbūtnē
dienu un nakšu miglas saplūšanā
ķermenī kas pamazām izžūst un sapūst

vēdera izeja atjaunojusies
centrālā nervu sistēma turpina decentralizēties

bezsvara smagums
katrā elpas vilcienā
telpā kas piepildīta ar nešķīrotām miesām un dvēselēm
zāļu ampulām pulsa skaitītājiem pamperiem šīberiem
skābekļa maskām un barošanas zondēm

snīpjkrūzīte ar sārtu dzērienu drebošās rokās
bezzobu mute kalst
stāvu un bēgu vienlaikus
saku paldies un piedod
lomas ir sadalītas
dažas jau nospēlētas

7.---

sāp kaut kur tieši zem ādas
katras elpas pagarinātajā pauzē
fāzē kas netiek aprakstīta
fizioloģijas grāmatās

izotonisks šķidrums šauro acu kaktiņos
bāls skatiens
remdena klātbūtnes nojausma
tā krākt var tikai mākslīgā miegā
traucējot dzīvājiem gulēt

8.---

21 maršruta autobusa līkumi
pilsētas vienaldzīgajā sejā
parastā lietu kārtība

mēs atkal atvadāmies it kā tas nebūtu pēdējo reizi
čīkst palātas durvju eņģes
klusī kauc pusvirus atstāts pakešu logs

vēl tēja un maza iedomu kūciņa
kas ripo pa šķīvi izvairīdamās no mazdakšīņas tavos stīvajos pirkstos
acu skatiens kas zina bet nenotic
mani muļķīgie klusēšanas iestarpinājumi sēcošas elpas piepildītajā izplatījumā

cenšos piedot tavu izdomāto atmiņu tēliem par pārāk biežām vizītēm
vairs nezinu ko atbildēt uz daktera jautājumu
vai jūs dzīvojat kopā

9.----

varu tikai noskatīties
kā neredzamais pārņem varu pār tevi

mana bezpalīdzība tava bezpalīdzība

tā ir liela māksla
klusēt par būtisko

es it kā te esmu
 un it kā neesmu
tu it kā te esi `
 bet vairs neesi
visi noslēpumi nu ir drošā vietā

10.---

cenšos turēties
pie jautājumiem un izmisuma
pie pārliecības
ka viss reiz beigsies
bet tas nepalīdz
aizturēt asaru dziedzeru un izgulējumu brūču sulošanos
nevienmērīgs upes plūdums apmazgā aizgājēju ar augļūdeņiem
pārrauj skaņu kanālu dambjus
noplēš atmiņu plāksterus ar noskrandušām malām

manu apjukumu baro šaustoši pašpārmetumi
neziņa kuru bērnu lēmumu pieņemt
pieņemt likteni
atrast labākās drēbes
nopirkt jaunu apakšveļu
mūžīgai dzīvei

Leons Jūlijs Strupītis

* * *

Kad es būšu laimīgs,
Man nevajadzēs izlikties,
Pietiks ar to, kas jau ir,
No rītiem sega šķītīs vieglāka,
Dienas iedvesīs pārliecību,
Un katram vakaram būs mierīgāks miegs.

Kad es būšu laimīgs,
Tad nezilēšu nākotni,
Netiekšos pēc vizošā gabaliņa šķidrauta,
Turēt jaunu prātu, tas paliks pagātnē,
Apbrīnošu visu rokas stiepiena attālumā,
Pat arī to, kas ir nedaudz tālāk.

Kad es būšu laimīgs,
Tava laime taps arī par manu,
Skaudībai vienkārši nepietiks vietas,
Cerības neklūs par pastāvīgu mājvietu,
Atmiņas mācīs nevis nospiedīs,
Laikā un telpā atradīšos tagad šeit un tepat.

Kad es būšu laimīgs
Darišu, nelūkošos sidrabā,
Speršu soli ievērojot citu robežas,
Rūpīgi domāšu pirms ko pateikt,
Ja kļūdīšos uzņemšos atbildību
Pareizajā brīdī rodot iespēju atvainoties.

Bet tikmēr jautāju sev,
Kad es būšu laimīgs?

* * *

Nesošā siena sāk plaisāt,
Ēka kritiskā stāvoklī,
Nepieciešama evakuācija,
Bet es mēģinu saglābt to ar špakteli.
Krīt apmetums no griestiem,
Uz sapuvušajām palodzēm mētājas stikli,
Kondensāts gandrīz katru telpu padara miklu,
Un sausajās no griestajiem ziediem skaistas vien palikušas
limonijas.
Jāapaicina būvinženieris, kurš novērtētu situāciju.
Vai te vēl varētu ko iesākt?
Vai arī sabrukšanas sliekšnis jau šķērsots par tālu?
Varbūt pietiek ar mīlestību pret katru ķieģeli?
Iespējams pietrūkst Elzas Pliekšānes dzejas rindu?
Cik vēl ir laika?
Ko nu jūs klusējat?
Pasakiet kaut ko!

Profesionāļa slēdziens,
Steidzami jāiegulda mērķtiecīgs darbs!

Leons Jūlijs Strupītis (2000) Jaunais dzejnieks, kurš ne tikai nodarbojas ar dzejas rakstīšanu, bet arī ar literāro performanču radīšanu, mūzikas rakstīšanu un floristiku. Savās performancēs viņš izmanto dažādus elementus, ar kuriem ietekmēt un šokēt publiku. Kā viena no pēdējām performancēm bija par robežām, kur Jūlijs staigāja pa stikla lauskām deklamējot savu dzejas ciklu.

* * *

Uz tevis skaisti rotājas metāla ķēdīte
Es gribu mēdīties
Sajukt prātā no jaunības eiforijas
Un vismaz uz mirkli sajust to
Ko citi dēvē par laimi

* * *

Pašā agrumā,
Pat vēl joprojām,
Nezinu ko man nozīmē būt laimīgam.
Nebeidzamajos meklējumos pēc šķietamā
Viss manis uzrakstītais tāpat ir banāls.
Vai vispār to var tā izdarīt, nepateikt jau pateikto pirms?
Un ja saule manas neprātības dēļ
Šodien norietēs pēdējo reizi,
Tad tas laikam nebūtu godīgi

Atņemt citam cilvēkam gaismu.
Sadzeršos ūdens divējādo dabu.
Tas nenāks par labu!

Gulēšu nekustīgi krastā.
Tas nenāks par labu!

Padošos.
Tas tāpat nenāks par labu!

Prāts aizklīst skatienā,
Pludina paveikto pašsabotāžu,
Viļņi remdeni skalo manu neizpratni,
Ko gan darīt ar salauztiem airiem?

Dzejas cikls par robežām

Ja vien pārkāpt robežas būtu tāpat kā staigāt pa stikla lauskām
Vai sadegt uz sārta ugunī,
Tad es laikam padomātu divreiz pirms spert soli.

* * *

Neskatos apkārt,
Iesaistu tevi savās slimajās fantāzijās,
Viņam lieku justies neērti,
Viņai nepaklausu,
Parādu durvis.
Citu novedu līdz histērijai,
Citam ļauju man uzmākties,
Un beigās par visu sevi vainoju,
Vainoju, vainoju, vainoju līdz kamēr ievainoju,
Jo liekas, ka tā ir labāk.

* * *

Kā tu tagad jūties? Hmm?
Kāpjot virsū savu izvēļu ruīnām
Ar apziņu, ka tu esi radījis šo postu
Un esi atbildīgs par sekām.
Vai tiešām tas bija tā vērts būt spontānam un stulbam?
Nekas jau nevar attaisnot izdarīto,
It īpaši tai brīdī, kad tu jūti kā gruži spiežas tavās pēdās
Un apkārtējās vides piesārņojums ir neatgriezenisks.
Ar kuru pasaules malu tu domāji,
Kamēr darīji pāri citai dzīvai ekosistēmai,
Tai pat laikā iznīcinot arī savu!?
Kā tu jūties tagad? Hmm?

* * *

Stāvu uz Vantes
Un domāju
Par mūžību,
Par visām pasaules grūtībām,
Par katru no manis izdarītajām stulbībām,
Un raudu.
Mierinu sevi līdz ar abos krastos ņirbojošajām gaismiņām,
Vēji skrien palīgā noķerdami katru asaru,
Kaut citiem nesaukt šo par manu pēdējo vakaru.
Taču mani tik ļoti piesaista tā Daugavas ūdens tumsa,
Kur joprojām notiek
Lāčplēša un Melnā bruņinieka nebeidzamā cīņa
Pār manu saprātu.
Gribu padoties starp viņu zobenu šķindām,
Vienkārši izgaist eposa rindās,
Un vērojot pilsētas panorāmu
Tu saproti, ka
Tilta redeles arī ir robeža
Tavai drošībai.

* * *

Ņemsim vērā, ka ņemamais vērā
Ir ņemams vērā,
Jo ņemot vērā ņemamo vērā,
Mēs ņemam vērā, ka ņemamais vērā ir vērā ņemams,
Ko ņemot vērā mēs ņemam vērā,
Ka ņemamais vērā tiek vērā ņemts.

Par daudz par ātru.

Mani noklusējuma iestatījumi ir,
Ka es tev nepatīku,
Ka mani mīlēt nevar,
Redzu robežlīnijas, bet neievēroju,
Dzirdu, ko tu saki, bet neieklausos,
Tiecos pēc tuvības,
Taču pie pirmās kļūdas grūžu prom.
Esmu slikts un salauzts,
Man sāp,
To projicēju,
Neizbēgami sāpinot citus.

Par daudz par ātru.

Vai vispār kaut kad iemācīšos nepārkāpt?
Kas ar mani nav kārtībā?
Kāpēc ar apzināšanos vien nepietiek?
Ko tālāk ar to darīt?
Kur ir mana laime?
Kā lai to atrodu?
Kam vēl es sagādāšu nemieru?
Kādēļ man ir jūtas, bet negribu just?
Kad beidzot uzņemšos atbildību?
Kurp novedīs mani mana toksiskā daba?
Cik ilgi tā turpināt var?

Par daudz par ātru.

* * *

Ja pārkāpt robežas būtu tāpat kā sagriezties pret stikla lauskām
Vai apdedzināties un samelnēt oglēs,
Tad es tik tiešām padomātu divreiz pirms spert soli.

***Dzejolis par piemiņu komunistiskā genocīda upuriem
1941.gada 14. jūnijā***

Man nekad nesaprast,
ko nozīmē stāvēt pēc klaipa rindā,
kad sirdij tuvos kādam ienāk prātā sūtīt trimdā,
un, plūstot asarām tik sirmām,
teikt pēdējās ardievas.

Man nekad nesaprast,
kā var izdzīvot ceļu uz ciešanām –
vagonā ar visām lopiņiem pieejamajām ērtībām,
kur mašīnistam neinteresē to liktenis,
kuri atstāti tai grāvī.

Man nekad nesaprast
to mājās atgriešanās laimi
un skaudrumu par katru pazaudēto mirkli,
tās dvēseli saplosošās skumjas,
atceroties aizgājušos.

Man nekad nesaprast,
ko nozīmē nesagaidīt klaipu tajā rindā,
kad sirdij tuvie jau ir tālu, tālu prom – tur, trimdā,
un, plūstot asarām tik sirmām,
čukstēt pēdējās ardievas.

Man nekad nesaprast...
Kaut pašam asaras par asarām tām – sirmām,
kaut ceļš jau atbrīvots no neželības, –
neļaušu sev aizmirst to,
jo saprotu – nē, zinu – mēs nedrīkstam!
Mēs nedrīkstam to atkal pieļaut.

Māra Ulme

Māra Ulme galvenokārt strādā ar tekstu, taču aktīvi interesējas arī par performanču, vizuālo un teātra mākslu. Ir daļa no multimākslinieču apvienības „Post-Mistiķi”. Organizē literatūras un kultūras pasākumus. Mēnešraksta *Avīzes* *Nosaukums* pastāvīgā redaktore.

no cikla *kad tu šo lasi*

manā rokā žvadinās lielās atslēgas
ar kurām atslēgt katras otrās durvis
man pie mēles piekabināti
divi duči zivju un viens zalktis

es paklupu aiz garajām saknēm
smilšainajā pierobežā starp lielo atbildi
un mūžīgo apjukumu

es paklupu tieši pirms ūdens
es nešaubos ka ierados

šajā vietā no miesas

* * *

vienā no sapņiem
pastardiena pienāca neviļus
bez baltām drēbēm
bez jāņu vainagiem

šajā iznākumā
nevienam nepiederēja
nekas ko viņi gribēja
atkal un atkal
nolaidās rokas

varbūt tā ir labāk
varbūt tā tam ir jānotiek
varbūt neko nevar darīt

es tikai reizēm sev atgādinu
pastardiena pienāks neviļus
bez baltām drēbēm
bez jāņu vainagiem
un izkāpu no gultas

* * *

tur viņa stāv lielā patiesība
starp mājām esošie starmeši tur lūgšanas
ilgāk nekā lielais neredzamais
kas ar tām rīkojas pēc saviem ieskatiem

nedaudz tuvāk ezeram ir atrisinājums

mierīgi cilvēki pie ugunsкура
dzirksteles tramīgi traucas caur dūmiem

vienkārši ir tur stāvēt
vēl vienkāršāk apsēsties

* * *

starp riepu nospiedumiem
izaugusi zāle
es iztēlojos kā būtu
ja man pārbrauktu pār muguru
es iztēlojos kā būtu
ja varētu novelt vainu
piemēram
tā īstenībā ir pildspalva
kas zīmē tos mazos ķīnķēziņus
uz burtnīcas malām
un tā īstenībā ir pagātne
kas izraisa panikas lēkmi
kamēr citi var sadoties rokās
un tās īstenībā ir rokas

kas izraisa vai neizraisa sadošanos
un tā ir sadošanās
kas izraisa bērnus
un tas ir piepildījums
kas izraisa nepiepildījumu
un tās ir acis
kas raud
un zobī
kas smejas
un mēle
kas runā un pasaka lietas
par kurām vēlāk nežēlīgs kauns
vispār jau ir paveicies
ar to ka vaina
nesver itin neko
un to ir iespējams panest
gandrīz tik viegli
kā mugurkaulu
un lai to paceltu
lai visu dzīvi paceltu
vajag tikai turpināt elpot
un pieņemt
ka tas nemaz nav grūti

no cikla *love is blind and so am i*

no rīta sāku dzert kafiju
ar garu glītu džeku
vienīgo vēl palikušo apmeklētāju
kurš atbrauca vēl un salija
kurš vispār bija cerējis
pastaigāt apkārt šortos
un bez krekla
kuram nav mīlākās grāmatas
kuram vēl pirms beigšanas apnika skola
un apnīcis gadiem klausīties
ka viņam vajag to pabeigt
tāpēc viņš ceļos uz franciju strādāt
ilgi ceļos veselu nedēļu
ar visādiem autobusiem un vilcieniem
ieteicu viņam rakstīt dienasgrāmatu
varbūt vēlāk izdot grāmatā
teicu ka manai vecmāmiņai
ļoti patīk ceļojumu grāmatas
ieteicu viņam rakstīt
jo ja viņš būs mākslinieks
viņam visu piedos
viņš skatījās uz mani un smaidīja
viņa seja bija miglaina
man lēcas bija aizmirsušās mājās

un manu zīlīšu izšķirtspēja
līdzinās 380 pikseļu izšķirtspējai
īstenībā nekas no tā nebija svarīgi
man patika ka mēs izlējām kafijas biezumus
jo gribējām būt labi cilvēki un savākt aiz sevis
man patika ka mēs atvadoties sarokojāmies
ka tikai tad mēs pateicām kā mūs sauc
un atkārtojām viens otra vārdu
bet nepateicām uzvārdu
vilcienā braucot uz mājām es domāju
ka uz šo vienu dienu varētu
viņā nedaudz iemīlēties
lai es atkal uz brīdi nejostos sveša
bet kā visi
kam tas ir tik vienkārši
lai es saprastu ka īstenībā
vajag tikai sajūtu un sarunu
un es varu būt kā visi
bet rīt
es atkal kļūšu bīstama
pabeigšu tukot „kuces manifestu”
un domāšu tikai par sevi

* * *

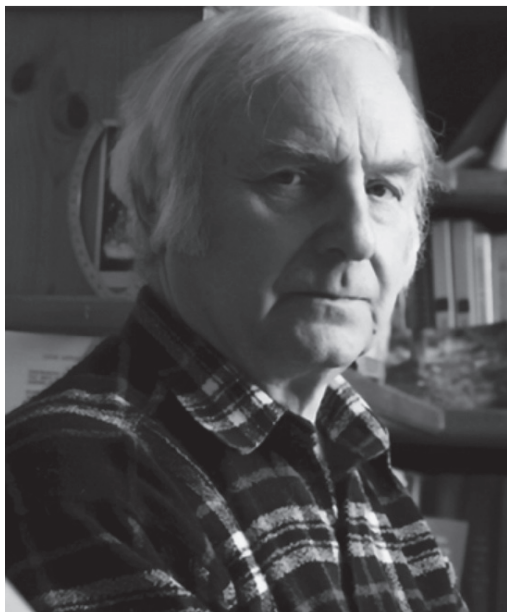
tumša ir pasaule nevis nakts
panāc solīti uz priekšu

es tev signalizēju
ar pilnām plaukstām

pilošām iekšām
paga–pagaidi
nebīsties
mums apkārt
patīkams vējiņš
tālumā šalko mežs
slinki garām tek mierīgā debess
dūmo ezera miglainais ūdens
tālumā rēgojas sala
balināts mēness purinās vilnīšos
sakustas atspulgs

es tev signalizēju
ar pilnām plaukstām
pilošām iekšām

vai nav skaisti
tik skaisti ka negribas ēst

Gvido Drage

Gvido Drage (īstajā vārdā Redžinalds Grikmanis, 1945) – dzejnieks, dzejoļu krājumu *Bezdelīga melnbaltā frakā jeb piezīmes sēnes lasot* (2009) un *Man tagad tavs spogulis pieder* (2010), haiku krājumu *Dīvlodziņu acumirkļis* (2011), *Ūdens pulkstenis* (2012), *Vienkārši zeme* (2018) un stāstu krājuma *Karma-sūtra* (2021) autors.

maijs - jūnijs 2025

ATMIŅĀ KLUSUMA NAV

* * *

Tu
un tava ēna...
pa laikam
Tu to nēsā zem mēles
visbiežāk gan
starp Grāmatas lappusēm
kur vārdus tā padara neredzamus

to Grāmatu tāpēc
neviens vēl nav spējis izlasīt

tomēr ēna
pa reizei izprasās pastaigāties
un seko tev paklausīgi kā pavadā

nē – bērni no tās nebaidās
pretīmnācēji parasti nepamana
zinātāji gan

Tavai ēnai paklanās

* * *

tur ārā
viņpus tumsas
auļojošs dārdošs krācošs
zirgs –
nakts vilciens
uguni zobos
nosvelpjas vītņstobrā
klabošus katafalkus velkot...

ZĪME

austrumvējš
apmaldījies starp nepa-
beigto pavasari
un neienākušos rudeni
taču nespēdams
nocelt nevienu jumtu
vismaz izrauj
man no rokām lietussargu
izķidā un triec pret zemi
kā beigtu putnu

pārnācis mājās
piedauzu vecā barometra
smīnošai ciparblatei
tur iekšā nošķind
izlec zīme „Gaidīt!”
ritentiņi sāk griezties
un apstājas pie
„Klimats Mainīgs”

* * *

tupus rāpus
klūpot un krītot
kā stumjot vai velkot –
kad beidzot
tas vella kuģītis aties
vismaz līdz Ganību dambim
ja uz Rīgu

 nekad...
atkal un atkal
tupus rāpus krītot un klūpot
kurš augšā kurš apakšā –
bet tev mutē krupis
a tev acī nags
 govs gan
uz vakara slaukšanu atpeld
plata kā kuģis

PIRMPIENA SACEPUMS

kas? – vai cepiens
sociālajos tīklos?
nē – tikai laidarā
 gōs
nu – govs – atnesusies
kamēr ārā rīta krēsla tik trekna
ka saveļas tādos kā varžu ikros
bet pamalē saule vispār
vēl nav piedzimusi
 pirm-
piena baltā pūkainā migla arī
tik trekna ka tūlīt tūlīt
zvaigzne šķīlsies
tikmēr Māte pirmo slaukumu
čuguna pannā malkas plītī
cepties šauj
uz brokastlaiku nāk gatavs
virsū brūna salda garoziņa kā
Indras tīkls
 ar kanēļa
graudiņiem acīs
bet tas bullēns melnais jau
ceļas kājās un pupu ziž pats
vai tas cepiens soc tīklos nebij
par gribēšanu?

PIERADINĀŠANA

laikam jau
pirmais pie manis bija zirgs un suns
pie Tevis govs bet kaķis
atnāca pats
bet pirmais bija zirgs
un es varēju sist tās varas bungas
vārtu staba galiņā
un Tukuma Siena tirgū
tāpat Rīgas Domkapitulā
bet kamēr vēl kāds ieplīsis zvans
ceļ balsi Tā Kunga namā kur
burtiskie cipari
jau izliekas
par mājdzīvniekiem –
jā – atmiņu pieradināšana
mums izdodas labi

* * *

viņš nāca lēnām
pa gaismas atmiņu taku –
staltbriedis –
ragu kronī tam mēness disks
atnāca
ieskatījās caur logu
manā lietuvēna nakts sapnī
nenobijās
pilnais mēness gan norietēja

NAKTS

kad gaismas atmiņas dziest
un tiek pacelti tilti
tā nāk – jau tuvojas bet
pāri upei vēl netiek
kāds jau iedezis mald... nē!
signāluguntiņas virs naktsākšiem
Tu arī viņā krastā paliec
jo manis vispār vēl pasaulē nav
beidzot Nakts paceļ laternu
pāri ūdeņiem melniem
sidraba tiltiņam...

* * *

 Olgai Tokarčukai
staigāju apkārt
"pārgērbies pats par sevi"
dienās vēl tā neko
toties naktīs
 sapnī
izskatījos caurspīdīgs
ilgi ilgi sevi caurskatījis
sapratu ka man dvēseles nav
tikai tāds
viegli iebiezināts klusums
steidzīgi jāpa-
jāpamostas
 citādi – kas?

* * *

grāmata at-
mata uzplēstas saknes
pār senču kauliem vienkājis putns
klasītēs lēca
skolā nav gājis rakstīt ne-
mācēdams
tikai ar knābi pa pauru kausiem
pa kausu pauriem
lai dzirkstis pašķīst...

* * *

atminos
kā minos ar vella-
pēdu pa meža taku Mū-
Mūļkalnam apkārt uz šūli

mājās tā mū
bija govs Gauja
kā piena upe
vēl atminos kā
 minos
pļaut sienu līča pļavā tai mū
pa dzelz-
dzelzceļa tiltu Pūrupei pāri
tāpēc nez kāpēc vēl
 atminējos
ka man meitenes patīk
gandrīz kā varavīkšņainas spāres
uz silta lietus tilta...

DESTILĀCIJA

labi noraudzēta ikdienība
manā retortē lēni vārās
un iztvaiko
 garaiņi
iesūcas prāta kapilāros
atdod domām barības vielas
bet tīrais spirts

 spirits
pil pilienu vien
Saragasu jūrā pil
kur zuši nāk
no visas pasaules
nemanāmi pārdzimt

kāpēc man reizēm
tādā zilgā noreibumā
pēkšņi uzpeld dīvainas atmiņas
no neiespējamām dzīvēm?

* * *

„Vecas durvis paver skatu
uz koka stāstu”

Epu Nuotio

Lilta dzemdināja Rāheli
Rāhele dzemdināja Hēru un Himēru
Himēra dzemdināja Afrodīti Olīvi un Sabīni

Sabīne dzemdināja
Rozi Īvu Egli un Liepu
dzimtas koka stāstam saknes ir debesīs...

ĀTRI AIZMIRST

imper-
imperatora īkšķis gandrīz vienmēr
rāda lejup
– Salve Regina! – mēs ne-
neuzvarēsīm
vismaz Mahatma Gandijs
ar kreisās pēdas īkšķi
parādīja
dievu izredzētajam izeju
tomēr atmiņu pieradināšana
nepalīdz
– Salve Regina! – mēs pie-
pieprotam ātri aizmirst
bendes cirvi
cilā mūsu mēles...

TAVS TRAUSLUMS

es dabūju to kādā izpār-
izpārdošanā
par lētu naudu
maksājot dārgi – ar
Taviem trim buramvārdiem
kas man aiz odes
nebaltaī dienai

Tavs trauslums
neteikšu kur man tas glabājas
varbūt kambara caurvējā
vai trīs lamuvārdos
kas nepieskatīti
klimst apkārt
un klauvē pe logiem

TAVS STAROJUMS

Tu teicies to pazaudējusi
uz gājēju pārejas
prieka namā

varbūt man palaimēsies
to atrast un iztulkot
no sen apdzisušām valodām
taču lai iedegtu atkal
tādu vārdu man nav

kamēr Tu
tāpat kā visas Dievmātes
diendienā to nezinādamas nes...

* * *

„Ir pasaulē sakne rūgta”
Federiko Garsija Lorka

dziļāk
jārok dziļāk
par tuksneša sāls aku kur
peldas mana roze
pienā un vīnā
vēl jo dziļāk jārok
cauri mantijas tēraudam
kas oderēta ar ģitāras stīgām
no manas rozes
palmu vīns pil
vēl mazliet dziļāk
rokam caur aizmārš... nē
aizmirstībai pūpolu svētdienā kad
viņa izkāpj no mandeļ-
piena un palmu vīna
vēl jo rūgtāka...

* * *

brīvam
kā putnam būt –
tā mēs taču sakām
no aklo acu šahtām
no bēdu melnā poli-
etilēna
kamēr jūras ērglis
zvirbulvanags
un pavasara piekūns
no Tavu –
manu ribu krātiņa
neatskatoties
gandrīz tāpat
es bēgdams bēgu
nеспēdams no vārdiem
atbrīvoties...

NEKUR NAV KLUSUMA

muzejos mūzas sačukstas
Afrodītei ir noslēpumi
ko dzirdēt drīkst
tikai tā ducīgā melnā
dāma no Taitī
es varu tikai minēt:
– par to kā tev dzīvotos tad
un man nedod dies tagad
– par to kā garšo nektārs
salīdzinot ar nukleāro smūtiju
– un protam par
gaļas vīriešu cenām tirgū
man to nemaz nevajag zināt
klusums pamalē savelkas
un noducina...

ZILS RUDZUPUĶU VAINADZIŅŠ

Tu varbūt
dzirdi kā sarunājas
koku saknes ar galotnēm?
– Jā!
un tas mākoņstūmējs
ar pazemes upes pārcēlāju?
– Jā-jā!
un ko krītoša zvaigzne
pāri tumsas ūdeņiem kliez?
– Bet protams!
kamdēļ tad man galvā
zils rudzupuķu vainadziņš...

ATMIŅU DZĒSĒJS

pardon! – kļūda – Laternu Dzēsējs
tāds staigā vēl mūsu pilsētās
ar garu kārti degošu
sveci galā

vakaros
ielu laternas aizdedzot

rītos
protams dzēšot nost – tikai tad
viņam kārtsgalā zvaniņš tukšs
kamēr svece degošā
vienmēr uz mēles

pēdējo gaismekli
Ganību dambī nodzēsis
pats kļuvis neredzams viņš
klist apkārt

ieskatoties pretīm-
nācēju lodziņos
piedauzīgas varbūtības
pierakstot ziņošanai Kungam
stāsta ka šis
protot lasīt arī domas
kas tomēr īsti nav ticams
jo skolā nav gājis
un redzams taču nav...

SVEŠINIEKS CEĻA GALĀ

vienmēr jau var nogriezties
kad asaras sarecē
aizvelkot brūci

vienmēr var arī atkāpties
kad pārcirsts augstā
sprieguma pie-
pievads

vienmēr jau var
taču šoreiz tu esi te –
svešinieks sev
jo ceļā citādi nevar

* * *

mežezers naktī
no bīstamās dzīles
tumsas spēka stundā
uzpeld sudrabainas skumjas

tikai sapnī
pasaules Okeāns var pateikt
kas mēs kājāmgājēji patiesībā esam

Skats no izstādes „Pļava”

Skat. Daces Micānes Zālītes rakstu 83. lpp

Džena Andersone divus gadus mācījusies Literārajā Akadēmijā prozas meistardarbnīcā pie Ievas Melgalves, Ronalda Brieža un Ilzes Jansones. 2021. gada nogalē izdots pirmais stāstu krājums *Dadži*, kas bija nominēts Latvijas Literatūras gada balvai kategorijā „Spilgtākā debija”, un rakstnieka Egona Līva piemiņas balvas „Krasta ļaudis 2022” pasniegšanas ietvaros saņēma speciālbawu par ieguldījumu latviešu literatūrā. 2022. gada nogalē izdots stāstu krājums *Sainis*, 2023. gadā – stāstu krājums *Krīta apli*, 2024. gadā – romāns *Herbārijs ar leduspuķēm*, un šogad – garstāsts *Manzēvu nams*.

Džena Andersone

PROTOKOLS

Laiks bija saplīsis sīkās strēmēlēs, kas tā vien virmoja četrdesmit grādu sakarsušajā gaisā, un ar katru ieelpu es jutu, ka tas kļūst aizvien blīvāks un staigānāks kā labi izvērita auzu tume.

Pirms krietna brīža biju atslēdzis visas savas maņas, lai nejustu svelmi, kas plūda no autofurgona sienas, atspiedies pret kuru, es snaudu, pareizāk sakot, izlikos snaužam, lai piemānītu laiku un tiktu tam vieglāk cauri. Un tikai klēpī noliktā šautene, pret kuru es atbalstījos ar kreiso elkoni, man neļāva pilnībā izkust un pazust pustumšajā furgona aizmugurē, it kā ar savu klātbūtni nemitīgi atgādinādama, ka esmu vien daļa no tās.

Domāju, ka tieši šī spēja atslēgt jušanu bija galvenais kritērijs, kāpēc pirms divdesmit gadiem nejauši, drīzāk savas vieglprātības un pat zināmas liderības dēļ es iekļuvu kādā īpašā, ārvalstu misijām izveidotā leģionā, kura rindās jaunos rekrūtus vadība iesūca kā veca padauza, kas caur salmiņu iešļurkstina ar rumu stiprinātu džina kokteili, tad ar mēli izzvejo spirtā izmirkušo ķirsi, ilgi zelē un viņā pa muti, līdz bez mazākās nožēlas izsplaui

nevajadzīgo kauliņu zemē pie pārējās tamlīdzīgās drazas.

Tā arī es beidzot biju attapies kaut kur citā pasaules malā – lieks, savu laiku nokalpojis veterāns, bez nākotnes, bez pagātnes un pat bez vārda, atteikšanās no kura bija viens no dienesta priekšnoteikumiem. Līdz ar novalkāto frenci man bija palikusi tikai tagadne, un tā prasīja ēst.

Galu galā, vai tas maz ir tik svarīgi, kādu formas tērpu vilkt, ko apsargāt, uz ko šaut, un kuras valsts karogs rēgojas tavā dienesta apliecībā, ja maz tāda vispār tiek izsniegta. Tāpēc daudz nevaikstoties, es pieņēmu darbu konvoja bataljonā, jo tas nepagērēja jautāt – kāpēc. Neviena protokols nekad neuzdod šo lieko jautājumu, un arī mani pašu neinteresē atbildes uz to, jo viss, ko cilvēki veļ pār savām lūpām, ir tikai meli.

Tā bija savāda sajūta, kad pēc stundām ilgas braukšanas pa zemes ceļiem furgons piepeši apstājās. Es izslējos pavisam taisni, piemiegtām acīm vērdamies pārplēsta granātābola krāsas saulē, kas tagad neceremonējoties spraucās iekšā pa šaujamlūkai līdzīgo aizmugurējo durvju lodziņu.

Man pretī sēdošais Vongs ieslēdza rāciju.

– Kas ellē notiek? – viņš noprasiā šoferim.

– Kaut kas ar motoru, – šoferis čerkstēja rācijā, – svelme, vai zinies, – viņš piemetināja.

– Tad ko tagad? – Vongs saknieba lūpas.

– Pēc protokola, – šoferis teica, – jāizkāpj, jāskatās.

– Labi, sapratu, – Vongs ar kreiso roku piekārtāja formas cepuri, – protokols četri septiņi. Kā saprati?

– Sapratu, četri septiņi, – rācija mirkli burbuļoja, līdz Vongs nospieda kanālu pārslēgšanas pogu.

– Sasodīts, – viņš noburkšķēja, mirkli klikšķinādams slēdžus, – pie joda!

Rācijā neviens neatbildēja.

– Četri septiņi, – Vongs teica vairāk sev, nekā man.

Uzmetu šauteni plecā un jau grasījās atvērt durvis, kā noteikts reglamenta ceturtajā nodaļā par konvoja rīcību šādos gadījumos. Septītā punkta situācija – neplānota apstāšanās.

No furgona vidū izvietotā būra, kas no mūsu sēdvietām bija atdalīts ar nolaižamām restēm un aizbīdāmu tērauda plāksni, atskanēja balsis.

– Ej, kas notiek? Kāpēc mēs stāvam?

Vongs pacēla roku, dodams man zīmi, lai veru vaļā durvis, bet pats, atbīdījis starpsienu, uzbļāva, lai visi apklust.

– Netaisiet ciet! Lūdzu! – Viens no konvojēja-
miem sauca, – mums te nav ko elpot.

– Lai jau... – vēl nepabeidzu teikumu, kad Vongs ar smagu blīkšķi bija aizcirtis starpsienu ciet.

– Četri viens, – viņš norūca. – Starpsienai jābūt aizvērtai, kamēr mēs stāvam.

Atgrūdu vaļā furgona durvis un izkāpu pašā dienas vidus peklē. Uz visām pusēm, kur vien sniedzās skatiens, pletās tikai bezgalīgi ķieģeļsarkanu smilšu noklāti, putekļaini lauki. Acīm nebija pie kā aizķerties, neviena kalna, neviena visnīkulīgākā kociņa, un pat nevienas ēkas, pie kuras aprisēm varētu pieturēt savas gurdās smadzenes.

Šoferis, kura vārdu es pat nepūlējos atcerēties, jau liknāja zem motora pārsega.

– Cik mums vēl palicis?

– Nepilna stunda, – viņš attrauca, – un būtu galā.

– Sanāks atdzīvināt? – Vongs strupi noprasīja un, tēlodams lietpratēju, piebāza seju tuvāk kūpošajiem mašīnas dzelžiem.

– Ja nesanāks, tad viens no jums dabūs iet meklēt evakuatoru, – šoferis pasmīnēja.

Uz brīdi man ienāca prātā, ka tas pat nebūtu slikti. Stundām ilga sēdēšana smacīgajā, pustumšajā kabīnē bija tik apnicīga, ka šobrīd es labprāt pastaigas pēc noietu savus pārdesmit kilometrus vienā mierā.

– Nē, – teica Vongs, – reglaments aizliedz kādam no mums pamest transportlīdzekli.

– Bet...

– Nē. – Vongs atkārtāja.

Es atskrūvēju savu blašķi un pieliku pie lūpām, ūdens tajā bija sasīlis un ar tik izteiktu dzelzs piegāršu, it kā tajā kāds būtu mazgājis skrūves.

Apgāju apkārt furgonam, nostājos ēnas pusē un vēroju aizkaitināto šoferi, kurš vienā laidā lamādamies skraidīja starp kabīni un atvērtu motora pārsegu, mēģinādams iedarbināt mašīnu. Tā spītējās. Ik pa brīdim it kā mēdīdamies iekrekšķējās, iestēnējās, bet tad aplusa, likdama šoferim svīst aizvien stiprāk un bļautīties skaļāk.

– Tā! – Viņš iesaucās.

– Kas – tā? – Vongs noprasīja.

– Tā mēs nekur netiksim, tu taču redzi! – Šoferis atcirta.

– Furgonu mēs nepametīsim. – Vongs norādīja.

– Tad es pats iešu, – šoferis, drūmi vērdamies uz pacelto motora pārsegu, sāka slaucīt rokas netīrā lupatā.

– Nē. – Vongs sacīja jau nedaudz skaļāk. – Neviens nekur neies. Tu esi grupas sastāvā.

– Un? – Šoferis nobrēcās. – Piedāvā sēdēt te pekles vidū?

– Varbūt kāds brauks garām, – Vongs bilda.

– Ko? Nevieni te nebrauks! Blakus iet galvenā autotrase, visi parastie brauc tur, nevis kratās pa stepes bezceļu!

– Nevieni nekur neies. – Vonga sejā nepakustējās ne vaibsts.

Mirkli šoferis blenza te uz mani, te uz Vongu, līdz beidzot izspēra –

– Nu tad jāmēģina palaist ar iestumšanu!

Vongs brīdi klusēja.

– Mēģinām, – es pamāju ar galvu.

– Astoņas tonnas? – Vongs dzedri paskatījās uz mani.

– Septiņas ar pusi, – šoferis steigšus precizēja.

Nolikuši šautenes zemē, minūtes desmit mēs cīkstējāmies gar furgonu kā divas mēslvaboles, kas cenšas izkustināt no vietas milzīgu lodi. Šoferis sēdēja kabīnē, ik pa brīdim uzmundrinot mūs ar saucieniem –

– Aiziet, aiziet, aiziet! Aiz-iet! Nu, nu, nu, aiziet! Vēl, vēl, vēl, nu!

Vongs pagura pirmais, taču centās to neizrādīt. Viscaur noplūdis sviedriem, pulsējošiem asinsvadiem uz lielās, sarkanās sejas viņš nikns un vilies blenza uz mani caur pieri.

– Nu... – Vongs sēca.

Zināju, ka divatā šo veco dzelzs milzi mēs neizkustināsim. Dienesta laikā ne vienreiz vien nācās to darīt, bet tad mēs pa pieci vai seši metāmies virsū, un tā lieta gāja. Taču te biju tikai es un adrenalīna pārpilnais Vongs, mums vienkārši nebija izredžu.

Šoferis izkāpa no kabīnes.

– Puiši, nu patiešām, mums kaut kas jādara, – viņš teica, – vajag vēl kādu palīgā.

– Vismaz divus, – es piekrītoši pamāju.

– Paņemiet kādu no tiem, – šoferis paskatījās uz furgonu.

– Izslēgts. – Vongs nedaudz atelsies teica.

– Kāpēc? Viņi taču nekur neaizbēgs, – parastīju plecus.

– Reglaments... – Vongs ievilka krūtīs gaisu, pieliecās un pacēla savu šauteni.

– Pag, – es pārtraucu, – šī ir avārija, mēs to uzskatīsim par tādu. Avārijas gadījumā ieslodzītie jāizlaiž, ņemot vērā visas drošības prasības.

– Bet, ja nu...

– Viņiem ir kāju dzelži, tur bez variantiem.

– Cik viņu ir?

– Trīs, – Vongs izšņauca degunu. – Bet tas viens nederēs.

– Kāpēc? – Šoferis pielika pie sejas jumtiņā saliektu plaukstu, lai kaut nedaudz aizsegto no saules.

– Viņam nav vienas rokas.

– Sūdu būšana, – šoferis nospļāvās. – Nu bet tie atlikušie divi?

Pavērsis skatienu kaut kur prom, Vongs neko neatbildēja, un es sapratu, ka viņš baidās kļūdīties. Mūsu dzīvā krava viņu satrauca, un situācijas neparedzamība darīja vāju.

Vongs bija krietni jaunāks par mani, bet konvojā strādāja daudz ilgāk, nokļuvis tajā patiešo no koledžas, kā pats bija teicis. Viņš zināja savu dienestu, reglamentu un protokolu, taču dzīve ārpus tā viņam bija sveša un nepieejama kā aiz spoguļa sienas aizslēpta pagrīdes spēļu zāle.

– Ja būs bēgšanas mēģinājums, es tikšu galā, – paņēmu šauteni un uzmetu plecā.

Vongs uz mani paskatījās, piekārtāja formas krekla apkakli un noklepojās.

– Ko tu ar to gribi teikt?

– Es tikšu galā, – atkārtāju un iekāpu furgonā pa aizmugurējām durvīm.

Šoferis aizsteidzās un kabīni, Vongs palika ārpusē, labo roku stingri piespiedis šautenei.

Atvēru starpsienu un pacēlu restes. Pustumsā sakustējās trīs stāvi.

– Uz kuriem mūs tagad ved? Kas vispār te notiek? – Viens runātīgākais jau bija piecēlies kājās.

– Tu un tu, – norādīju uz viņu un otru, kurš sēdēja dziļāk būra stūrī, – kāpiet ārā!

– Kāpēc? – Ieslodzītais, kas sēdēja tālāk, nesaprata. – Ko jums vajag?

– Ārā! Bez liekiem jautājumiem. Vajag mašīnu iestumt. – Nokomandēju un ar dūri vieglītēm uzsiņu pa furgona sakarsušo sienu.

– Es arī gribu izkāpt, – trešais, kuram vienas rokas tukšā piedurkne bija sasieta mezglā, satraucās. – Es arī gribu ārā, – viņš tumsā virināja muti kā slāpstoša zivs.

– Nē, mums vajag tikai divus, – pakāpos malā, lai abi izsauktie, ķēdēm žvadzot, paiešu man garām, un aizslēdzu būra restotās durvis. – Bet es atstāšu šo te vaļā, lai ir ko elpot. – Pametu skatienu uz atbīdīto tērauda starpsienu.

Furgonā palikušais neko neatbildēja, tikai sakņupa uz grīdas, iekēries ar savu vienīgo roku dzelzs restēs.

Abi ieslodzītie nostājās blakus mašīnai un, saules apdullināti, nekustējās. Viņi bija līdzīgi, gandrīz vienādi, un arī abu zilpelēkais apģērbs bija vienādi nodriskāts un izbalējis, un tikai uz formas tērpiem uzdrukātie cipari tos atšķīra vienu no otra – 87550 un 100912.

– Tā, – teica Vongs, – ja gribat pagūt uz pusdienām, tad būs jāpalīdz iestumt. Bet bez fokusiem. – Viņš stingri, pat nedaudz ļauni paskatījās uz abiem konvojējamiem, kuri atgādināja bālus, svelošās smiltīs izdīgušus karupeļu asnus.

– Bet... – viens no ieslodzītajiem paskatījās uz savām saķēdētajām kājām.

– Tas netraucēs.

Sastājāmie furgona aizmugurē, izvietojamies vienādos attālumos un ķērāties klāt – es pie kreisā stūra, runātīgākais tips un Vongs vidū, numurs 100912 – pie labā stūra. Šoferis ūjināja un auroja pilnā rīklē –

– Nu, nu, nu, nu! Vēl, vēl, vēl, vēl, aiziet, aiziet, aiziet! Aiz-iet! Aiz-iet!

Sviedriem noplūduši, mēs elsam, stenējam un pa reizei klupām. Pametu skatienu sāņus un redzēju, cik ļoti visi cenšas, un pēkšņi vairs nebija nekādu mēs un viņi, jo visi bijām vienas kopīgas galeras airētāji.

Kāju dzelzi, ķēdes un numuri – tie bija tikai nezināmu, sen mirušu cilvēku izgudroti līdzekļi citu pakļaušanai. Šie rīki, metodes un to kopums – tas viss bija nosacīts kā jebkura starp cilvēkiem panākta vienošanās par to,

kā ir un kā nav jābūt. Reglamenti, protokoli un likumi bija pieņēmumi un fikcijas, kas nepastāvēja nekur citur dabā, kā vienīgi cilvēku izdomātu noteikumu pasaulē.

Furgons pēkšņi sakustējās un strauji rāvās uz priekšu, motors ierēcās, un visi, ieskaitot šoferi, iegavilējās. Man, nezin kāpēc, gribējās smieties.

– Labs darbiņš! – Uzslavēju konvojējamos un skubināju kāpt atpakaļ būrī.

Abi nevilcinādamies atgriezās savās vietās cepeškrāsnij līdzīgajā dzelzs mutē, iesniedami tajā negaidīti uzietās pacilātības drumsas.

– Es jau arī, es jau arī... – murmināja vienrocis.

– Jā, jā, – abi pārējie piebalsoja, sēsdamies savās vietās.

Vongs, ar vienu roku taustīdams šauteni, viebās un saulē berzēja acis kā nule pamodināts bērns.

– Braucam, braucam! – Viņš mudināja un, furgonā iekāpis, uzreiz grasījās aizvērt ieslodzīto nodalījuma starpsienu.

– Lai paliek, – iekritu sēdekļi pie aizmugurējām durvīm, – tur trūkst gaisa, un viņi ir pelnījuši, lai...

– Nē, – Vonga seja strauji savilkās ierastajā grimasē – pilnā pašpārliecības un nopietna apzinīguma. – Protokols.

Viņš aizvēra ciet tērauda sienu, apsēdās turpat blakus, iestājās klusums, bija dzirdama tikai motora vienmuļā rūkoņa, ko ik pa brīdim pārtrauca kāds pret mašīnas apakšu atsities akmens.

Izstiepu kājas un atgāzos sēdekļi pusguļus, lai atpūtinātu muguru. Abas delnas saāķēju sev zem pakauša un caur aizmugurējo durvju šauro lodziņu vēroju sauli. Granātābols bija prom, tā vietā bija nācis greipfrūts. Tas man atgādināja garšu no kādas citas dzīves, kad es vēl biju bērns, un aukle man deva dzert pienu, sajauktu ar sarkano greipfrūtu sulu. Neatceros, kālab viņa mani šādi mocīja, bet acumirkļi sajutu skalojamies zem mēles rūgti pienīgo garšu.

– Tu domā, ka esi pārāks? – Vongs pēkšņi ierunājās.

– Ko? – Pagriezu seju uz viņa pusi.

Vongs stīvi blenza uz mani no pustumsas, un šajā skatienā es sajutu vilšanos un trulu niknumu.

– Tu domā, ka, ja agrāk esi dienējis armijā, tad darbs konvojā ir tāda nieka lieta? Tā tu domā? – Viņš bēra sīkus, skrotīm līdzīgus, dirbelīgus vārdus, kas izsijājās manā apziņā kā lietūs uz mašīnas priekšējā stikla, kur pēc mirkļa tos aizmēza citi, tikpat tukši un mazsvarīgi vārdi.

– Es neko nedomāju.

– Mūsu dienestā ir sava kārtība un noteikumi, un tu... – Vongs turpināja.

– Tev ir iebildumi pret manu darbu?

– Tev ir jāciens noteikumi.

– Es pildu noteikumus, taču daru to adekvāti.

– Ko tu tagad gribi pateikt? – Vongs aizsvilās. – Tas ir mājiens, ka es esmu neadekvāts?

– Nē. Bet visu var darīt elastīgāk. – Saruna sāka mani nogurdināt.

– Reglaments nav bikšu gumija, ko var stāipīt, kā tev labpatikas! – Vongs sprēgāja.

Es vairs neatbildēju, pievēru acis un mēģināju atgriezties pirms brīža uzjundītajās atmiņās par pienu ar greipfrūtu sulu.

Vongs, acīmredzot nemanīdams, ka viņā neklausos, turpināja runāt, lietodams tādus vārdus kā cieņa, darba kultūra, uzvedība un noteikumi, hierarhija, korekcija un subordinācija, un vēl daudz citu vārdu, kuriem viņš ticēja, un kā redzams, ticēja nešaubīgi un patiesi.

Autofurgons nometa ātrumu, un pēc brīža šoferis pa rāciju ziņoja, ka beidzot esam klāt.

Vongs iztaisnojās, rūpīgi sakārtoja formas cepuri un pārbaudīja, vai visas pogas apgērbā ir savā vietā. Es manīju, kā nedroši taustošām kustībām viņš ar pirkstgaliem pārskrien pāri aizdarēm. Pēc tam, noglāstījis šautenes stobru, uzmanīgi pagrozīja galvu uz visām pusēm, it kā pildītu kakla un plecu muskuļu vingrinājumu.

Izkāpām no mašīnas, kas bija apstājusies šaurā pagalmā pie sardzes ēkas. No visām pusēm mūs apjoza savus piecus metrus

augstas sarkanu ķieģeļu sienas ar tumšbrūniem dzelzs vārtiem, virs kurām pa perimetru aizvijās dzelonstieples. Arī pagalma smiltis šeit bija sarkanbrūnas, tās bija daudz tumšākas nekā iepriekš redzētās.

No ēkas iznāca neveikls gara auguma apsargs, izstīdzējis, uzkumpuši pleciem, tumšu, saulē apdegušu seju. Viņa kustības bija asas, saraustītas kā vēja pluņītai aizlauztai niedrei. Vongs pasniedza viņam mapi ar konvojējamo pavaddokumenti. Apsargs to paņēma un sāka šķirstīt.

– Cik? – Viņš noprasīja neskanīgā balsī.

– Cik konvojēto? – Vongs ieklepojās. – Trīs. Tur viss ir rakstīts. Varam vest iekšā?

Apsargs neatbildēja, turpinādams šķirstīt papīrus. Bija redzams, ka viņš tos nelasa, tikai pārskrien ar acīm.

– Es tad vedu viņus ārā, – jau pagriezos, lai dotos uz mašīnu pēc ieslodzītajiem.

– Pa, pa, nesteidz, – apsargs noņurdēja.

Apstājos un redzēju, ka Vongs sarauc pieri. Apsargs turpināja šķirstīt lapas.

– Nu? – Vongs neizturēja. – Tad kas?

– Es aiziešu, noskaidrošu, kas tas ir. – Apsargs aizsita mapi ciet.

– Nesapratu, – Vongs apjuka. – Kā – kas tas ir? Mēs atvedām ieslodzītos, te ir pārvaldes rīkojumi... Ko mēs vēl gaidām?

– Nezinu, kas tie par rīkojumiem, bet vietu mums nav. – Apsargs nedaudz saļodzījās ceļgalos.

– Ko nozīmē – nav vietu? – Vongs uzspēlēti iesmējās. – Nav jau viesnīca.

– Mums ir trīs ar pusi tūkstoš vietu, tas tā oficiāli, – apsargs nomērija Vongu ar dzedru skatienu, – bet ieslodzīto – vairāk kā pieci.

– Tūkstoši? – Vongs satvēra stingrāk plecā uzlikto šauteni, ar pūlēm apvaldītā nepatīkā skatīdamies uz apsargu.

– Tūkstoši, tūkstoši, jā, mums puse valsts sēž cietumā, – apsargs nosmīnēja. – Tā kā paši nezinātu!

– Tā nav mūsu darīšana, – Vongs atcirta. – Mums ir priekšniecības norādes un rīkojumi. Tur tajā mapē.

– Jums sava priekšniecība, mums sava, – apsargs ieņirdzās. – Gaidiet!

Sausi klepodams, viņš nesteidzīgi aizslāja. Gaisā pacēlās blīvi putekļu mākoņi, kas uz brīdi paslēpa visu pagalmu no mūsu acīm.

– Tā vien varētu iemaukt viņam, – Vongam izspruka.

Es neko neatbildēju, bet klusībā sajutu nelielu gandarījumu, tādu kā slepenu līksmi, taču ārēji to neizrādīju.

– Nu? – Šoferis bija izlēdis no savas kabīnes. – Ko tik ilgi?

– Nezinu, ko šis te bremzē! – Vongs sakoda žokļus tik cieši, ka es dzirdēju nošķirkstam zobu emalju. – Aizgāja kaut ko skaidrot pie priekšniecības.

– Pēc trīs stundām man beidzas maiņa, – šoferis paziņoja. – Tā kā pasteidzieties!

– Kāda vēl maiņa? – Vongs uzsprāga, – Maiņa tev beigsies, kad būsim atpakaļ bāzē.

– Man par virsstundām nemaksā, – šoferis ietiepās, – grāmatvedībā man tā arī pateica, ka visi limiti ir izsmelti. Tā kā pēc trīs stundām es dodos mājās.

– Tu sevi dzirdi?

– Jā, es tikai saku, kā ir, – šoferis, iespiedis rokas sānos, turpināja, – lai jūs te pasteidzaties. Par virsstundām nevienam nemaksāšot.

Vongs atmeta ar roku un strauji devās ēkas virzienā, bet tad sapratis, ka atdursies pret slēgtām durvīm, apcirtās riņķī un atgriezās pie mums.

Šoferis atspiedās pret furgona malu, bet mēs ar Vongu palikām tepat uz vietas, gandrīz nekustīgi, kā gaidīdami starta signālu.

Stāvējām minūtes desmit, varbūt piecpadsmit, bet varbūt ilgāk. Laiks arī bija apstājies, tas kvernēja tepat līdzās, un tā vien šķita, ka ar katru ieelpu sarkanīgo smilšu ap mums kļūst vairāk.

Beidzot iečīkstējās metāla durvis, un mēs ieraudzījām nākam apsargu ar visu mūsu mapi. Viņš nesa to uz priekšu pastieptā,

elkonī nedaudz saliektā rokā kā zupas šķīvi, ko neveikls viesmīlis steidz nogādāt līdz galdiņam.

– Te būs, – apsargs iegrūda mapi Vongam rokās. – Mēs šos nevaram uzņemt, tūlīt atvērsu vārtus, lai varat izbraukt.

– Ko nozīmē – nevarat uzņemt? – Vonga balss ieskanējās pieklusināti, it kā viņš runātu otrpus durvīm.

– Nav vietu, teicu jau iepriekš. – Apsargs dziļās doties prom.

– Stop! – Vongs iesaucās. – Jūs tā nedrīkstat darīt! Kur lai mēs tagad liekam ieslodzītos?

Apsargs apstājās un panāca dažus soļus mums tuvāk.

– Atpakaļ, – viņš norādīja ar pirkstu uz vārtu pusi. – Vediet viņus atpakaļ.

– Uz kurieni? Uz slimnīcu? – Vongs bija atguvis balsi. – Mūsu uzdevums bija konvojēt viņus pēc ārstēšanas beigām uz šo ieslodzījuma vietu! Nevedīsim taču atpakaļ uz cietuma slimnīcu!

– Nevedīsim! Nekādā gadījumā nevedīsim! – Šoferis piebalsoja.

– Šajā ie-slo-dzī-ju-ma vie-tā, – apsargs mēdījās, – nav vie-tu! Visiem nepietiek pat tīra dzeramā ūdens, nerunājot par pārtiku! Daru jums zināmu, ka mūsu valstī ir seši cietumi, vienpadsmit nepilngadīgo kolonijas, trīsdesmit uzvedības korekcijas iestādes un ap diviem simtiem izmeklēšanas izolatoru. Nu tad esiet tik laipni un atrodi vietu savai kravai kaut kur citur!

– Konvoja reglamentā nav paredzēta kārtība šādai situācijai! Mēs nevaram vest viņus atpakaļ! Saprotiet? – Vongs iebļāvās. – Tāda šurpu turpu vadāšana nav atļauta!

– Nu tad likvidējiet viņus, manis pēc! – Apsargs iesmējās. – Laidiet viņus ārā, ņemiet sev līdzī uz mājām, dariet, ko gribat! Tā vairs nav mūsu iestādes problēma.

– Mēs esam konvoja bataljons, – teicu apsargam, – nevis sodu izpildītāji.

– Tas vairs tā nedarbojas, – apsargs norūca un paglūnēja uz manu šauteni, ko pārmaiņas pēc biju uzkāris sev kaklā, – ir rīkojumi,

bet ir arī faktiskie apstākļi. Un tās ir divas dažādas lietas.

– Es gribu runāt ar priekšniecību, – Vongs nepadevās. – Ar jūsu priekšnieku.

– Tas diemžēl nav iespējams, – apsargs bilda, – priekšnieks ir atvaļinājumā, bet viņa vietnieks šobrīd ir pārāk aizņemts. Bet varat atstāt rakstisku iesniegumu, tas tiks izskatīts, un atbildi jūs saņemsiet pa pastu.

Vongs neatbildēja, viņa skatienā jautās izmišums, ar kādu stikla burkā notverts kukainis bezcerīgi sitas gar tās malu.

– No septiņiem rītā mēs esam ceļā, – es pamāju ar roku uz furgona pusi, – cilvēki ir noguruši, mēs visi esam piekusuši, saprotiet? Svelme, slikts ceļš, mašīna niķojas, mums pašiem vajag pusdienas, mēs...

– Es atvēršu vārtus, – apsargs pārtrauca, – un jūs varat braukt pusdienās, atpūtā vai nu kur gribat!

– Ej, šķiet, jūs nedzirdat? Es saku – cilvēki ir noguruši.

– Jūs to par sevi, vai?

– Par mums visiem – par mani, maniem kolēģiem un arī konvojējamajiem, protams.

– Savas problēmas risiniet ar kolēģiem ārpus mūsu iestādes teritorijas. – Apsargs smīnot noskaldīja. – Un starp citu, jūs laikam nesat informēts par pēdējo valdības izdoto dekrētu?

– Par kādu dekrētu ir runa? – Vongs iejaucās.

– Uz ieslodzītajiem vairs neattiecina vārdu *cilvēks*. Tikai personas.

– Valdība nevar tāpat vien, uzrakstot uz papīra, noteikt, kurš ir un kurš nav cilvēks.

– Valdība var visu. – Apsargs ņirdza. – Jūs esat pret mūsu valdību? Apšaubāt tās likumīgo varu?

– Murgs! – Vongs teica. – Kaut kāds totāls murgs!

– Jā, jā, – apsargs turpināja, – kārtība ir kārtība, un tā tam jābūt.

– Kam jābūt? – Vongs negribēja samierināties.

– Valdība vai ne valdība, bet mums vajag ūdeni. Bez ūdens mēs prom nebrauksim.

– Apsarga gvelšana mani garlaikojā, karstums nogurdināja, bet Vongs – izraisīja savādu žēlumu. Viņš bija zaudējis apsargam un tagad nespēja rīties, turpinādamis meklēt jēgu šajā ļaunuma izdekorētajā vietā, kura patiesībā pelnīja nevis nosodījumu, bet gan nožēlu. Uz ko gan viņš te vēl cerēja, šis nabaga Vongs?

Apsargs mirkli svārstījās, bet tad ar maskētu pārākuma apziņu balsī, pateica, ka mēs varam ieliet sev no krāna. – Vispār jau tas nav atļauts, bet nu izņēmuma gadījumā... – viņš nomurmināja.

Savācu no šoferu kabīnes visas tur sakrātas tukšās pudeles, un salicis tās plastikāta maisā, gāju līdz apsargam. Vongs negribīgi mums sekoja.

Turpat aiz sardzes ēkas ārdurvīm izrādījās maza, netīra labierīcību telpa ar metāla izlietni. Sāku pildīt pudelēs ūdeni, tas bija viegli rūšains, bet patīkami auksts. Apsargs stāvēja, atspiedies pret netīro atejas sienu, un smīnēja, laiku pa laiku uzmezdams skatienu mūsu šautenēm.

– Jūs paši arī šo dzerat? – Vongs noprasi.

– Jā, – apsargs sašķieba muti, – pēc novārīšanas.

– ... – mēs ar Vongu pārmijām skatienus.

– Nē, nu dzert jau var, – apsargs paraustīja plecus, – nekas tāds...

– Dzer var arī mīzalus, – Vonga acis savilkās pavisam šauras. – Tas ir jautājums par pašcieņu.

– Ko? – Apsargs nesaprata.

– Aizmirstiet. – Vongs atkal sajūtās kā zirgā.

Pudeļu bija daudz, kādas desmit, divpadsmit. Ūdens spiediens – vājš, mūsu trauki pildījās lēni.

– Daudz vēl jums tur? – Apsargs sapīka.

– Viss jau, tūlīt būs.

– Jūs steidzaties? – Vongs skrūvēja ciet pudeles un kārtoja tās atpakaļ maisā.

– Jau tā pārāk daudz laika šim visam, – apsargs nokrekšķēja.

Atgriezāties pie furgona, pāris pudeļu iedevu šoferim. Paskatīties uz rūsgano ūdeni, viņš nošūpoja galvu, neteikdams ne vārda.

– Kāds protokols? – Kāpdams pa aizmugurējām durvīm, iejutājās tīri pēc inerces, bez sarkasma, neko nedomādams.

Vongs paskatījās uz mani, un viņa lūpu kaktiņos noraustījās sīki, sāpīgi muskulīši.

– Braucam, – viņš teica un atvēra tērauda starpsienu. – Te būs ūdens, ņemiet!

Viņš bāza cauri restēm norasojušās ūdens pudeles, dažas no kurām ieslodzītie nepaguva satvert, un tad tās, dobji būkšķēdamas, krita uz furgona sakarsušās grīdas, kur ripinājās no vienas malas uz otru, kamēr mūsu konvojējamie, taustīdamies pustumsā, medija tās rokā.

Atkritu savā sēdvietā, gribēju aizvērt acis, iemigt, neko nedomāt un neko nejūt. Taču šobrīd spēju tikai nekustēties un pa durvju šauro lodziņu vērot sakumpušo apsargu, kurš grasījās vērt valā cietuma vārtus.

Pēkšņi iečerkstējās Vonga rācija. Šoferis nīgriziņoja, ka mašīna atkal nekustoties, vajadzēsot iestumt.

– Nu tad pēc protokola, jā? – Šoferis noprasīja. – Četri septiņi?

Vongs neatbildēja. Es pacēlu acis uz viņu, viņš paskatījās uz mani, mūsu konvojējamie, iežmieguši katrā padusē pa ūdens pudelei, truli blenza uz mums. Kādu brīdi, kas šķita vesela mūžība, mēs visi klusējām, bet tad – ar troksni atnāca smiekli un pārplēsa svelmaino gaisu pušu kā piesviedrētu naktskreklu – no augšas līdz pašai apakšai. □

Gints Grinbergs. Melnais bruņinieks / The Saber Rattler. Dzelzs atradeni. 2017

Skat. 86.. lpp.

Pasaules latviešu mākslas centra kolekcija Cēsīs

Lāsma Gaitniece – žurnāliste un rakstniece. Latvijas Rakstnieku savienības biedre un *Jaunā Gaita* redkolēģijas locekle (kopš 2017. gada), Latvijas Medicīnas vēsturnieku asociācijas biedre (kopš 2018. gada). Deviņu grāmatu autore, no kurām jaunākās izdotās ir *Skandalozākie noziegumi Latvijas vēsturē* (2024) un *Skandalozākie noziegumi Latvijas vēsturē 2* (2025). Interesu loks – Azerbaidžāna, Austrālija un ievērojamu Latvijas personību biogrāfiju izpēte.

Lāsma Gaitniece

LIELAIS ANDREJS. MAZAIS ANDREJS

– Andrej?

– Jā.

– Lūdzu, nāciet! Daktere Lote jūs gaida.

Mani no domām iztraucēja asistente klīnikas uzgaidāmajā telpā. Atrados savas dzīves zemākajā punktā, šķita, ka pazaudēts ir gandrīz viss. Negaidīti bija nomiris tuvs draugs. Un sieviete, kuru mīlēju, nesen bija pārtraukusi mūsu attiecības. Vienīgais, kas turēja pie dzīves un dzīvības, bija darbs. Tam arī trūli nodevos, sevi netaupot un stundas nerēķinot. Vismaz strādājot neatlika laika blakus domām.

It kā ar nebūšanām nebūtu gana, tieši tagad, pēc ilgiem laikiem, radās vajadzība apmeklēt zobārstu. Šķita, ka sāp gandrīz visa mute. Mēģināju ignorēt, – ak, ko niekus, – tas pāries, taču notika pretējais. Un tagad kaut kāda daktere (vārdu neiegaumēju, kāda tam nozīme) man urbs zobus un varbūt pat kādu vajadzēs izraut, – nodomāju.

Ejot pa klīnikas garo koridoru aiz asistentes, šķita, ka mani apņēmusi bieza migla. Dzīve miglas zonā ilga mēnesi, varbūt ilgāk. Sāku pierast. Ieejot ārsta kabinetā, kura durvis

viņa man atvēra, palaižot sev pa priekšu, mūsu skatieni uz sekundes desmitdaļu sastapās. Dāma ap četrdesmit. Mana vecuma. Pasmaidīja, skatoties uz augšu man acīs. Tā uz mani skatās lielākā daļa ļaužu, īpaši sievietes, jo vidusmēra latvieši nav metru un deviņdesmit divus centimetrus gari. Es esmu. Izlēcējs. Un tagad arī lūzeris. Varbūt pareizi darīja, ka no manis aizgāja.

Kabinetā neviena nebija. Ha, neviens mani negaida. Pat tā sasodītā zobārste ne. Asistente aicināja apsēsties, tad aplika stomatoloģisko salveti un mazliet noregulēja krēsla galvgali, apjautājoties, vai man tā būs ērti. Vai nav vienalga? Auguma dēļ man bieži nav ērti, bet kuru tas krata?

– Kamēr dakteres nav, sagatavosim jūsu ambulatoro kartiņu, – viņa noteica, apsēdāmās pie rakstāmgalda, lai datorā ievadītu datus. Pārjautāja vārdu, uzvārdu, kaut ko par veselības stāvokli. Nosauca dažādu slimību nosaukumus, jautādama, vai ar kādu no tām nesirgstu. Negribīgi viņai atbildēju ar „nē”, jo nevienas no uzskaitītajām kaitēm man nebija.

– Bet tas taču ir lieliski! – asistente noteica.

– Labdien! – kāds nemanāmi bija ienācis telpā. Patīkamais balss tembrs lika mazliet pagriezties, lai redzētu, kurš mani sveicina. Neattapu atbildēt, vien pamāju ar galvu.

– Esmu daktere Lote, – viņa pasmaidīja un apsēdās man pretī savā ārsta krēslā. Pagriezās pret rakstāmgaldam un datoru, tad atpakaļ pie manis. – Aha, kartiņa jau aizpildīta. Malači! Kā varu jums palīdzēt?

– Man viss ir slikti, – neapdomīgi izmetu, tad atjēdzos, kāds esmu stulbenis.

– Ar zobiem gan jau, ka viss atkal būs labi, par pārējo gan neviens nevar garantēt! – viņa turpināja, pie sevis pasmaidīdama. Tad paņēma medicīnisko masku un uzvilka gumijas cimdus. Var jau būt, ka uzjautrinājās, taču mani tas mazliet pat tā kā pamodināja, kaut labi zināju, ka tūlīt sekos procedūras, kas baida lielāko cilvēces daļu. Beidzot kāds bija pateicis pāris uzmundrinošu vārdu, kaut arī formāli.

Laikam sapratusi, ka tālāka iztaujāšana ir lieka, viņa ieslēdza zobārstniecības operāciju lampu, bet asistente man iedeva tumšās brilles, lai neapžilbtu acis.

Muti pētīja pamatīgi. Ne tikai zobus, bet arī smaganas. Vairākiem zobiem pieskārs ar zondes galu. Kad pienāca kārta visslimākajam no tiem, sajutis instrumenta pieskārienu, sarāvos un tūlīt pat par to nokaunējos.

– Būs labi, – viņa klusi noteica. – Esmu uzmanījusi? Šodien dienaskārtībā būs šis, pareizi?

Uz to atbildēju ar galvas mājienu. Nebiju jau attāpies pateikt, kādas ir sūdzības. Ārste palūdza asistentei uztaisīt rentgenu. Pēc tam es smaganā sajutu vieglu dūrienu, kas radīja tādu kā rūgtumu mutē. Sekoja otrs dūriens, krietni sāpīgāks, ko godam izturēju nerausoties, vien acis uz mirkli kļuva miklas. Vieglis pieskāriens man uz pleca – laikam lai nomierinos. Pēc injekcijām asistente lika paskatot muti. Rūgtā garša pazuda.

– Kamēr iedarbosies anestēzija, uzrakstīsim zobu formulu, labi? Alma, gatava? – jautāts tika asistentei, savukārt man vēlreiz vajadzēja atvērt muti, lai viņa, apskatot katru zobu, to komentētu. Astoņi – nav, tātad ekstrahēts. Septiņi – plombēts okluzāli, arī mežiāli. Seši – kariess, ķīļveida defekts. Pieci – plombēts okluzāli. Četri – intakts. Trīs – intakts. Un tā tālāk. Centos neklausīties, kas tiek teikts, jo neko nesapratu.

– Kamēr tagad darbošos, mierīgi varēsiet apdomāt savas lietas, – dzirdot ko tādu, saviļņos. Tas nepalika nepamanīts. – Vai arī vienkārši atslābināties. Tā gan nav patīkama SPA procedūra, taču sāpēt nedrīkstētu. Ja tomēr sāp, vērsīsim par labu. Un vēl mums šodien būs jāpaārstē gingivīts.

– Kas?

– Nedaudz ir iekaisušas smaganas, bet tā nav liela nelaime. Ar tām ātri tiksīm galā.

Kaut es būtu tikpat optimistiski noskaņots. Pamanīju, ka viņai ir tumši, ļoti sprogaini mati un vecums, nu tā, ap gadiem trīsdesmit. Un pati tik sīciņa, vismaz salīdzinot ar mani, bet kāda tam nozīme. Saruna bija galā; viņa, piebīldzama, lai neizbīstos, nolaida krēsla aizmuguri tik zemu, ka šķita, vēl mirklis un novelšos uz grīdas.

– Citādi netikšu klāt slimajam zobam! Lūgtum man piedot, – viņa klusi iesmējās. Jocīgi, bet šie smieklī, to siltums pat patika. Tā vispār var būt?

Slimo zobu urba ilgi, vismaz man tā šķita. Vairākkārt apjautājās, vai viss ir kārtībā. Sāpēt nesāpēja, bet nedz padomāt par ko citu, nedz atslābināties nespēju. Un nekad arī nespēju, jo padomju zobārstniecība bija atstājusi pārāk dziļus nospiedumus manā apziņā un atmiņā.

Urbšana uz brītiņu mitējās, daktere kaut ko lika atnest asistentei, bet man vēlreiz pārjautāja, vai viss ir labi. Asistente pasniedza instrumentu, tas uzreiz tika man mutē, tad turpinājās urbšana. Pēc tam runāja par kaut kādu oderi, tad vēl kaut ko.

– Drīz būsīm beiguši. Malacis, Andrej, cik pacietīgs! – tagad man mutē bija jau vairāki instrumenti, tāpēc nekā uz to nevarēju reaģēt. Izbrīnīja, ka zina manu vārdu, taču kāda tam nozīme. Noticēju, ka tiešām viss ir galā, vien tad, kad krēsla atzveltne atkal tika noregulēta sākumpozīcijā un no guļus stāvokļa biju nokļuvis sēdus pozīcijā.

Asistente pasniedza spoguļi. Kam tas? Pamanījusi manu nesaprašanu, daktere lika man pašam paskatīties uz slimajām smaganām, pati ar pāris pirkstiem viegli pavērdama man muti. Pēc tam uz nupat saplombēto zobu, gar kura malām viņa pārlaida ar vas kotu zobu diegu. Tas tāpēc, lai pārbaudītu, vai nav pārkares, – tā viņa to komentēja.

– Vienu esam izārstējuši, trīs palikuši, bet tie ne tuvu nav tik smagi, – viņa teica.

– Četri cauri zobi? Ak, tas nu gan...

– Nu vairs tikai trīs. Tagad uz smaganām uzklāšu gēlu, un jūs drīz jutīsiet, ka kļūs vieglāk.

Dakteres gumijcimdotie pirksti atkal ieslīdēja man mutē. Uz smaganām sajutu tīkamu vēsumu. Viņa stingri piekodināja muti neskalot vismaz pusstundu, pretējā gadījumā gēls līdz galam neizdarīšot savu labo darbiņu. Beidzot varēju piecelties. Sarunājām nākamo vizīti ceturtdien. Datumu un laiku uzrakstīja uz lapiņas.

– Nepazūdiet! – viņa smaidot ieskatījās man acīs. Ak, Dievs, cik tās zilas! Atbildes vietā, noliedzotši papurināju galvu.

– Piedodiet, kā jūs sauc? – iedams ārā, pats sev neizskaidrojamu iemeslu dēļ pajautāju.

– Daktere Lote.

– Paldies! – klusi noteicu un, nesagaidot atbildi, izgāju koridorā.

* * *

Laikam sāku jukt prātā. Pieķēru sevi vēlamies, kaut ātrāk pienāktu ceturtdiena. Tā, protams, pienāca. Daktere Lote atkal urba, šoreiz gan ne tik ilgi, savukārt es visu notiekošo uztvēru ar nelielu, bet tomēr interesi. Tas bija kas jauns. Paslavēja par pacietību, bet mazliet arī parājās, ka pienācīgi par sevi nerūpējoties, tāpēc arī esmu iedzīvojies tik daudz bojātos zobos. Atkal kaut ko uzklāja smaganām, kas nu jau vairs neradīja problēmas.

– Vai tad to vēl vajag? – mēģināju iebilst.

– Andrej, šeit nosaku es! – viņas stingriba man lika pasmaidīt. – Vispār es jūs gribētu aizsūtīt arī pie higiēnista.

Noteica vizīti pēc nedēļas. Tā būšot pēdējā, kuras laikā saplombēšot pēdējos divus bojātos zobus.

* * *

Miglas zona sāka kļūt caurredzamāka, vairs ne tik bieza. Mani pārņēma divējādas izjūtas. Mazs prieciņš, ka vismaz no vienas ķezas esmu izkūlies. Un nemiers. Nemiers, kas ar katru dienu pletās lielāks. Sākumā par sevi nīrgājās, saucu sevi par jukušu, taču kādā lietainā ceturtdienas pēcpusdienā ilgāk vairs nespēju atlikt. Pēc darba devos uz tās pašas klīnikas auto stāvvietu. Sēdēdams mašīnā, gaidīju. Skatījos caur salijušo stiklu uz ēkas ārdurvīm, cerēdams, ka viņa tās atvērs, nākdama ārā. Saprātu, cik tas bezjēdzīgi, pat vājpātīgi. Pat ja tu viņu redzēsi, kas nav garantēts, ko iesāksi?

Tā biju sēdējis aptuveni stundu, līdz viņa patiešām iznāca. Smalks augumiņš, tumši, sprogaini, vējā plīvojoši mati. Lietussarga nebija. Viņa apņēmīgā gaitā kaut kur gāja, droši vien pie sava auto. Strauji atvēru mašīnas durvis, ātri izkāpu un viņai pamāju. Ieraudzīja! Vispirms apstājās. Mazliet tā kā pasvārstījās, taču es pamāju vēlreiz. Un tad tikpat noteiktā solī nāca uz manu pusi. Ātrumā atrāvu vajā otras durvis.

– Jūs salīsiet, tāpēc, lūdzu...

– Labvakar! Paldies. – viņa iekāpa mašīnā, es apsēdos savā vietā pie stūres. Ak, Dievs, cik zilas acis, – tas bija pirmais, ko spēju nodomāt.

– Te gan ir silti! Mans auto kā par nelaimi ir servisā.

– Varbūt drīkstu jūs aizvest? Piedodiet, es...

– Jūs te kādu gaidāt? – viņa it kā attapās, atjēdzās.

– Jā.

– Tad jums jāpaliek.

– Kāpēc? – no tiesas izbrīnītā balss tonī jautāju. – Nē! Esmu sagaidījis.

– Vai kaut kas atgadījies? Kas ir noticis?

– Esmu jūs sagaidījis!

Ja teiktu, ka viņa izskatījās pārsteigta, tas nozīmētu nepateikt neko. Vispirms Lote sastinga un koši piesarka, tad ar plaukstu sāka braucīt sev pieri, it kā kaut ko apsvērdama.

– Es atvainojos, bet vēlējos pateikties, – uz aizmugurējā sēdekļa biju nolīcis piecas bal-
tas rozes, ko pēc darba biju nopircis gadījuma-
mam, ja viņu satikšu.

– Ak, Dievs, tas nu gan ir pārsteigums... Pal-
dies! – viņa apjuka vēl vairāk. – Es tikai daru
savu darbu. Jebkurš ārsts...

Viņas bērnišķīgais apjukums uzjautrināja. Ie-
smējos, ko laikam nevajadzēja darīt. Pēkšņi
Lotes seja kļuva ļoti nopietna, viņa tā kā vē-
lējās ko iebilst, tāpēc pasteidzos pirmais.

– Nepateicāt, uz kuriem jābrauc!

– Uz priekšu! – jutu, ka viņa iecirtās, atbilde
skanēja apņēmīgi, pat nedaudz asi. – Tikai
uz priekšu.

– Ja nesteidzaties, aizbrauksim uz Jūrmalu.
Uz Dubultiem. Paskatīsimies, kā tagad izska-
tās līcis.

– Cik sen tur nav būts! Tikai man nav
lietussarga.

– Lietussargs atradīsies mantu nodalījumā.
Braucam!

Viņa sēdēja gandrīz vai nekustīgi, kā sasti-
gusi un saspringti vēroja ceļu. Bija pienākusi
mana kārta darīt kaut ko, lai šī porcelāna fi-
gūriņai līdzīgā sieviete mazliet atslābtu.

– Vai drīkst ko jautāt?

– Droši, – kaut izlikās, ka ir mierīga, pat bez-
rūpīga, viņas balss tonis liecināja par pretējo.

– Ko nozīmē vārds „intakts”?

Biju trāpījis desmitniekā. Vispirms Lote ie-
plēta savas zilās acis, tad no visas sirds
pasmaidīja.

– Vesels. Neskarts. Diez, kur jūs, Andrej, šo
būsiat dzirdējis, – viņa sirsnīgi iesmējās.

– Aha. Un kas ir „okluzāli”?

– Tāda vārda nav. Droši vien „okluzāli” – tā ir
zoba kožamā virsma. Oklūzija ir sakodiens.

– Skaidrs.

– Tad tāpēc jūs mani gaidījāt un vedat
uz Jūrmalu, lai apgūtu teorētisko kursu
zobārstniecībā?

– Nē! Goda vārds, ne, – noskurinājos. – Man
izskatījās, ka jūs tūlīt izkritisiet pa durvīm, tā-
pēc mēģināju vadīt sarunu.

– Ak, tā! Labi. Turpiniet vadīt!

– Ar mieru. Bet varbūt var vadīt bez tiem –
„jūs” un „jums”?

– Ar mieru, – to dzirdot, man tik ļoti gribējās
viņu apskaut.

Braucot garām Lielupes stacijai, mana pasa-
žiere bija kļuvusi mierīgāka un pajautāja, vai
te vēl kaut kas notiek.

– Kādā ziņā, – nesapratu.

– Agrāk te bija tenisa korti. Mēs ar vīru daž-
kārt ie braucām uz spēlēt tenisu.

– Ak, tā... Kur ir tavs vīrs, Lote?

– Kapos, – viņa pēc neliela klusuma brīža klu-
si atbildēja. – Noslika Buļļupē.

– Man ļoti žēl. Piedod!

Viņa kādu laiku neko neatbildēja, vien kodī-
ja lūpas. Tad ierunājās. Balss skanēja skarbi.

– Es rupji pārkāpju ārsta ētiku. Viss, ko es at-
ļaujos, ir nepiedodami. Es nedrīkstēju kāpt
mašīnā, kur nu vēl kaut kur braukt, – to dzir-
dot, strauji nobremzēju. Tas bija tik negaidī-
ti, ka viņa salēcās. Apstādināju mašīnu ceļ-
malā, pagriezos pret Loti un, skatoties viņai
acīs, lēni teicu. – Neko tu nepārkāp! Lūdzu,
atceries to! Vienmēr atceries!

* * *

Kopš tās dienas sākām tikties. Katru vai gan-
drīz katru dienu. Kaut arī Lote vairākkārt bi-
li mēģināja iebilst, ka ārstam veidot attiecī-
bas ar pacientu ir neētiski un ko tur vēl, es
vienmēr runāju pretī, ka vispār jau vieniem
un tiem pašiem cilvēkiem tiek iedalītas dažā-
das lomas un visa dzīve tomēr nenotiek tikai
Ganību dambja klīnikā, šis tas atgadās arī ār-
pus tās sienām.

– Andrej, tu esi pilnīgi dulls!

– O, jā, un tagad tu to zini.

Pēc pāris mēnešiem Lote par saviem šausmī-
gajiem ārstes ētikas pārkāpumiem neteica

vairs neko. Pēc ilgākas svārstīšanās, jo mazliet biedēja iespējamās sekas, beidzot saņemot un kādudien viņai piedāvāju apmesties pie manis, padzīvot kopā. Briesmīgākais, kā šķita, varētu būt Lotes atteikums vai arī iespēja, ka mani izsmies, taču viņa negaidīti izplūda asarās.

– Kas tad nu? Vai tevi aizvainoju?

– Nē, – viņa turēja rokas priekšā acīm, lai kam lai neredzu asaras. – Bet es to nevaru. Es nedrīkstu.

– Ārsta ētikas dēļ? – kaut jutos satriekts, mans jautājums izskanēja mazliet zobgalīgi.

– Nē, – viņa centās mierīgā balsī atbildēt, taču nesanāca. – Es nesu nelaimi, Andrej. Viss, kam es pieskaros, nomirst.

– Nu gan tu... Kas? Kurš tad ir nomiris?

– Mans vīrs.

– Bet es nemiršu, Lote, – to dzirdot, viņa ieraudājās vēl gaužāk. Ko man tagad darīt? Apskāvu viņas smalko, drebošo augumiņu, pieklāvu to cieši klāt. – Vai tad tu viņu noslīcināji, Lote?

– Ak, Dievs, ko tu runā. Nē, taču, bet es... Es nepratu nosargāt.

– Pieaugušu cilvēku? Labi, to tu man izstāstīsi, citādi es neko vairs nesaprotu.

– Un vispār es esmu slikts ārsts, Andrej! Saproti, slikts, – asaras tecēja pār Lotes vaigiem.

– Ak, Dievs, kur tu to rāvi? Nu jau arī man būs jāsāk raudāt, ja runāsi tādus niekus. Bet, labi, tiksim skaidrībā arī par to.

Lote ilgi nespēja nomierināties. Kad tas bija noticis, aizvedu viņu uz savu dzīvokli un mēģināju parūpēties, kā nu to pratu. Vēlreiz aprunājāmies par viņas dzīves traģēdiju. Jautāju, kāpēc viņa sevi uzskata par sliktu ārstu, taču uz to īsti nesaņēmu atbildi, vien nožēlu, ka nav spējusi nosargāt vīru. Lote apsolīja, ka par pārceļšanos padomās. Neticami, taču pēc pāris nedēļām, kad jautāju, ko Lote ir izdomājusi, teica, ka esot ar mieru.

* * *

Pēc darba Lote bija vairāk nogurusi nekā es, tāpēc uzņēmām lielāko daļu mājas rūpju. Gatavoju ēst, kā nu to mācēju, mazgāju traukus un gludināju ne tikai savas, bet arī viņas drēbes. Jāmazgā pašam nebija, to darīja mašīna. Lote manas rūpes novērtēja – ne tik daudz vārdiski, cik ar savu tumšzilo skatīenu. Pēc dienas gūzmas vakaros viņai patika iesēsties man klēpī un spēlēt ar mani matiem. Viņa tos ķemmēja te uz vienu pusi, tad sasuku sajaucu un pārķemmēja uz otru pusi. Pa starpu mēs sarunājāmies.

– Nevaru saprast, kā tev labāk pietāvētu. Labi ir kā vienādi, tā otrādi. Tādi biezi mati!

– Ko tu smukam padarīsi.

Kādu sestdienas vakaru Lotei piedāvāju padējot. Viņa sabijās un par spīti tam, ka fiziski jau labu laiku bijām tuvi, pat nosarka, atbildot, ka diemžēl to neprotot, tāpēc nevarēšot. Uī, vajadzēja mazliet iespringt, lai pārlicinātu, ka te neviens viņas prasmi nevērtēs. Līdzko mana stūrgalve bija ar mieru, piemeklēju lēnu, dejojamo mūziku. Viņai iepatikās. Patiesību sakot, iepatikās mums abiem.

Kādudien vakariņojot, piedāvāju, vai Lote nevēlas uzspēlēt tenisu. Lielo tenisa somu ar abām raketēm un bumbiņām vēl nebiju izmetis, kaut tenisu kādu laiku vairs nespēlēju.

– Tu spēlēji ar to savu sievieti? – viņa man jautāja.

– Nē. Ar draugu no skolas laikiem. Viņš arī Andrejs vārdā. Es biju lielais, viņš – mazais Andrejs. Nesen nomira, – jutu, ka piepeši kaklā sakāpj kamols.

Ei, muļķi, tūlīt izbeidz! Valdies! Taču bija par vēlu. Lote ieskatījās man acīs, tad pieņāca klāt un apskāva. Pieglaudusies cieši klāt, viņa ar vienu roku glāstīja man matus. Nomierinājos.

– Kad tas notika? Kad viņš nomira?

– Neilgi pirms tam, kā... Kad es biju klīnikā. Toreiz. Kā patients.

– Tāpēc tu biji tādā negīmī?

– Tu to pamanīji?

– Kā tu pats domā? – viņa iesēdās man klēpī. Laikam jau, lai atkal noņemtos ar manām tumšajām cirtām, kā pati tās dēvēja. Taču nekā.

– Sēras ir jāizsēro, nekur neaizbēgsi, – viņa pabeidza sarunu. – Bet tagad dzer tēju, atdzisīs!

* * *

Miglas zona manā dzīvē bija beigusies, no-mainot to ar dzidru, caurspīdīgu gaisu. Šad tad sākām iegriezties Pārdaugavas tenisa kortos. Uz Lielupi Lote atteicās braukt, jo tur viņai visu laiku būtu jādomā par mirušo vīru. Savukārt Kronvalda bulvāra kortos netālu no anatomikuma negribējās atgriezties man, jo tie piederēja atmiņām par vārda brāli. Ātri sapratu, ka nekāda dižā spēlētāja Lote nebūs, tāpēc mēģināju viņu pamācīt. Vairāk gan mums sanāca dulloties un jokoties, nekā nopietni pievērsties spēlei. Sapratu vien to, ka Lotei vienkārši nebija spēka un ka viņa pati šo spēļu laikā centās izklaidēties.

Reiz, kad atkal bijām sadomājuši spēlēt tenisu, Lote izskatījās bāla, nogurusi, taču apņēmības pilna braukt. Kad jautāju, vai viņai viss kārtībā, saņēmu atbildi, ka šodien esot sareibusi galva, taču tas nekas. Biju izbrīnīts, jo nekad iepriekš nebiju pamanījis viņai veselības problēmas.

– Tev tiešām viss kārtībā?

– Bet, protams.

Sākām spēlēt tenisu, taču tad, piepeši Lote zaudēja samaņu. Nogība. To bija pamanījis arī kortu dežurants, kurš man paklīdzēja, lai es ejot pie viņas, bet viņš izsaukšot neatliekamo palīdzību. Apsēdos zemē Lotei blakus, ar roku pieskāros viņas pieri. Vēsa. Viņa ātri atguva samaņu, vien pajautāja, kāpēc mēs gulam uz grīdas. Uz to atbildēju, ka viņai palika slikti un tūlīt būs klāt mediķi.

– Andrej, ļoti lūdzu, nevajag, – Lote pavisam vārgā balstiņā nočukstēja.

– Šoreiz, lūdzu, paklausī! Ir jātiek skaidrībā, kas ar tevi notika.

– Nekas nenotika. Ar mani viss kārtībā, – mani šī atbilde nemaz nepārlicināja.

Neatliekamās palīdzības mediķi viņai izmērīja asinsspiedienu, mazliet iztauļāja un izlēja vest uz slimnīcu, lai pārbaudītu veselību. Viņa iebilda, taču es uzstāju. Braucu līdzi, kā citādi.

Uzņemšanas nodaļas foajē, paliekot vienatnē, jo Loti aizveda uz izmeklējumiem, sapratu, cik stipri patiesībā esmu satraukts. Vai tiešām mana dzīve bez miglas zonas nav iespējama? Šoreiz tā nebija vien migla, jutu tuvojamies lielus, melnus mākoņus. Pēc stundu ilgas gaidīšanas mani pasauca ārsts, lai aprunātos. Jaunums, ko viņš man pateica, bija kā zibens spēriens.

legājis palātā, Loti atradu sarāvušos čokuriņā un gauži raudam. Tas mani pārsteidza.

– Lote? Lot? – ar savu lielo delnu sāku glāstīt viņas matus, jo pati vien bija ierādījusi, cik nomierinoši tas iedarbojas. – Vai mana lielā daktere kaut ko nav sajaukusi? Tagad vajag priecāties, nevis raudāt. Vai tad ne?

– Tu no manis aiziesi, – viņa turpināja raudāt. – Tu tā vari darīt, tev ir tiesības. Es tikšu galā. Vienmēr esmu tikusi.

– Vai man tiek dotas tiesības arī palikt? – viņas raudas pēkšņi aprima, Lote manī paskatījās milzīgi lielām, zilām acīm. – Un to, kas mums piedzims, abi arī kristīsim.

– Tu to nopietni? – vispirms viņa šķita pārsteigta, taču tad vārgi pasmaidīja. – Mazais Andrejs noteikti būs laimīgs.

– Ak tad tā gan, dakter, – vienīgais, ko spēju, bija iesmiets un saķert savu galvu.

*Stāsts tapis Dubultu Rakstnieku
namā 2025. gada jūnijā.*

*Autore pateicas Latvijas Rakstnieku
savienībai par rezidences iespēju.*

Renāte Mālmāne

ARLO BIJA ŠEIT jeb DOMAS NAV GRĒKS

Sejā pūta vējš, tas nesa pretī gājējiem pilsētas putekļus. Zemes garuma mētēlis aiz muguras piepūtās kā buras, atlocītās piedurknes atkal šļūca uz leju. Caur kauļiem izskrēja drebuli; tie nepalīdzēs sasilt – ne jau cilvēkam, kurā ledainais aukstums dzīvojis jau kopš mazotnes. Austiņās dārdēja basi. Pat tie nepārmāca apkārtējos trokšņus. Dārdi spiedās ausīs; cerība, ka tie noslāpēs sāpīgo spiedienu galvā, kas ar katru sperto soli prātā urbās arvien dziļāk un asāk, kļuva ar katru mirkli vājāka.

Sirēnas. Gājēji atbrīvoja ceļu, piespiedās tuvāk ēku sienām. Roka nejausi nobrauca pār aukstu, raupju betonu. Garām aiztraucās spilgti oranža ātrās palīdzības mašīna. Tai attālinoties, spalgās frekvences kļuva zemākas, lēnākas. Draudīgākas. Kā trauksmes sirēnas, kas pilsētā pēdējā laikā skanēja arvien biežāk. Pirmajai mašīnai sekoja nākamā, balti zils policijas transports. Gājēji atgriezās ceļa vidū.

Vienu no šķērsielām bloķēja pelēks busiņš. Divi cilvēki kombinezonos ar ūdens strūklu no sienas mazgāja krāsu. Sarkani strautiņi tecēja lejup pa pelēko sienu un krājās peļķēs uz ceļa. Uz sienas joprojām rēgojās nenoskaloti murāļa apveidi, viņu pašu pilsētas siluets, liesmu krāsas. Varbūt uguns sasildītu šo sasalušo asfalta un cementa pilsētu.

Strādnieki ievēroja skatītāju, – Te nav, ko redzēt! – Viens no viņiem dzina prom. Otrs pamāja, lai vēl uzgaida, – Nezini, kas šos zīmē? Policija meklē. Runā, ka kaut kādi bērni.

– Nezinu, – Arlo noskatījās, kā ūdens strūklai padodas un zemē noskalojas arī pārējās krāsas. Peļķe kļuva pelēka, vienā tonī ar asfaltu tai apkārt. Atkāpās. Devās prom.

Renāte Mālmāne ir 21 gadu jauna prozaīķe, vairākkārtēja jauniešu literārā semināra Aicinājums dalībiece. Paralēli tam pašlaik apmeklē arī Literārās akadēmijas prozas meistardarbnīcas pie Janas Egles. 2024. gadā ar segvārdu „Aukstums” piedalījās Vidzemes prozas lasījumos. Šis ir Renātes pirmais publicētais darbs.

Dūmi, kas iesitās sejā, lika telpai šķist vēl šaurākai kā tā bija. Arlo aiz sevis aizvēra durvis. No telpas otras puses sveicienu pamāja Džeiss, ietinies vēl biezākos dūmos, un pelnu traukā uz letes nospieda cigareti. Vairākas sveču burciņas apgaismoja pa galdu izmētātās notis un pierakstus, avīzes, vecas vilciena un metro biļetes. Maru projekts, Arlo minēja, un noliecās, lai ieskatītos krāsnī. Dūmiem cauri raustījās liesmas. Arlo pastiepa tuvāk plaukstu. Pirksti no aukstuma bija stīvi. Stīgas neklausīs.

– Papīrs bija slapjš, – Džeiss paskaidroja, noslīdēdams no augstā krēsla, – Tāpēc dūmo.

Atvērās durvis, viņiem pievienojās Evo un Maru, un daudz cietusi, apzīmēta ģitāra Evo rokās, violetie un oranžie švikājumi uz instrumenta saskanēja ar tā īpašnieka neveiksmīgajiem matu krāsošanas mēģinājumiem. Maru atgriezās pie galda, nosēdās un turpināja bīdīt apkārt vecus papīrus. Viņas kolāžas jau sedza visas šīs telpas sienas, un lielu daļu sienas aiz skatuves atpus durvīm. Lai kam Izaaks beidzot piekāpies un ļāvis viņai izplesties vēl tālāk.

– Paklausieties! – Maru pacēla vienu no saviem papīriem tuvāk stāvlampai, centās ar plaukstu izgaņāt dūmus, un sāka lasīt, –

Noplēst sienas tīras aizņēma stundas
Zaļā krāsa asiņo baltus putekļus
Plakātu paklājs krājas uz grīdas
Paliekas, kas bijušas un
nesaglabājamās...

– Skaisti, ne?

– Kaut kas līdzīgs tam, ko tu dari? – Evo minēja, – Plakātu paklājs. Te drīz izbeigsies sienas, kuras aplīmēt, varēsi atņemt Izaakam arī grīdas.

– Vai arī tieši pretējs, – Arlo turpināja, – Maru jau neplēš neko nost, Maru līmē uz sienām... To, kas tiek noplēsts... Klau, kas tas vispār ir?

Maru tikai paraustīja plecus, – Izaaks dabūja man vēl vecus papīrus, tur bija arī šis. Redziet, ar roku rakstīts, – Viņa iegrūda Arlo sejā rūtainu lapīnu ar četrām rindiņām, – Kāds to ir izdomājis un tad uzrakstījis, un tas kaut kā ir nonācis pie Izaaka un tagad pie manis.

– Drīz jāiet, – Džeiss telpas otrā pusē izstāpījās, – Es eju saslēgt skaņu, – Ar sintezatoru padusē un virkni vadu uzkarinātiem rokā viņš devās laukā. Šīs telpas nebija piemērotas mūzikai, šīs telpas nebija piemērotas nekam, patiesībā, un jau pirmās notis spiedās cauri sienai tā, it kā viņš atrastos tepat.

Ja viņi dzirdēja mūziku, drīz to būs sadzirdējis arī kāds ārā, un viņu klausītāji būs klāt. Arlo beidza sildīt rokas, no letes paņēma bezpirkstu cimdus un pret sienu atstutēto ģitāru, un sāka to skaņot. Stīga. Tapa. Stīga. Tapa. Pirksti sāpēja. Evo līdzās darīja to pašu. Maru viņus gaidīja, spēlējās ar bungu vāliņiem, uzsita pa durvīm. Otrā pusē Džeiss pieteica grupu. Maru atgrūda vaļā durvis un pirmā devās uz skatuves.

Pūlis, saspiedušies viens otram cieši kopā, šūpojās mūzikas ritmā. Cēlās putekļi, Arlo to vietā varēja iztēloties savu elpu, garaiņu mākonīti, kas pavadīja katru asāku izelpu, katru sāpīgāku akordu. Lejā, pūli, gaismā uzzibsnīja pa alkohola pudelei. Arlo nevainoja viņus. Cilvēki klausījās, un smējās, un centās sarunāties, pārklīdzot Džeisa uzstādītās tumbas. Arlo paspēra soli sāņīs un ar kāju pārslēdza skaņu. Lai kļiedz vēl skaļāk. Arlo gribēja līdzās viņu mūzikai dzirdēt cilvēku balsis.

Skatiens aizķērās aiz cilvēkiem ārpus pūļa. Lejā, skatuvei blakus, stāvēja māsa. Pār viņas šauro sejiņu tecēja asaras. Aiz viņas – Izaaks,

sažņaudzis plaukstu ap meitenes plecu, tukšu skatienu. Arlo noķēra Evo skatienu, pamāja, lai turpina spēlēt, un atkāpās tālāk.

– Kas noticis? – Varbūt viņi nemaz nedzirdēja čukstus izteikto jautājumu, Arlo noliecoties zemāk, tuvāk viņiem, bet viņi saprata, kas tas bija.

– Mans klasesbiedrs... – Māsa elpa noraustījās. Viņa ar piedurkni slaucīja asaras, mēģināja vēlreiz, – Policija aizveda Leo. Manu klasesbiedru, – Vārds bija dzirdēts, bet Arlo nezināja neko daudz par māsa klasesbiedriem. Tie bija patversmes bērni, tie, kurus nevienš nemeklēs un kuri nevienam nepietrūks. Bet policija varēs tālāk savām augšām atskaitīties, ka tikuši galā ar ielu mākslinieku.

Izaaks pavirzījās tuvāk Arlo, ar plaukstu aizsedza meitenes ausis, – Nošāva puiku. Ne par ko; par zīmēšanu. Tepat, blakus ielā, – Māsa tomēr bija sadzirdējusi. Viņa raudāja Izaaka krekļā. Arlo juta cilvēku nemieru telpā. Viņi zināja, ka kaut kas noticis. Ja viņi nezinās, kas, sāksies nemiers. Arlo negribēja. Negribēja. Negribēja iet un runāt, negribēja neko teikt.

Džeisam pie sintezatora bija mikrofons. Pietika ar vienu skatienu. Viņš pastiepa to Arlo. Mūzika noklusa. Ausīs dunēja asinis un sāpīgais klusums, kas piepeši iestājies telpā. Evo pakāpās tālāk, palika līdzās Maru. Arlo ļāva ģitārai nokarāties siksnā, un pacēla mikrofonu.

Balss no tumbām nāca nepareiza, pārāk spalga, pārāk griezīga, mikrofons čerkstēja un tumbas spiedza, – Nevēlos būt sliktu ziņu vēstnesis, bet... – Pūlis reizē ar Arlo ievīlka elpu, – Šī koncerta laikā, vien ielas attālumā no mums, policijas reida laikā, tika nošauts bērns. Viņi meklē sienu māksliniekus... lūdzu, esiet uzmanīgi, – Aiz muguras Maru noelsās, – Viņu sauca Leo, viņš mācījās skolā un zīmēja, – Un Arlo vairs nespēja, un ļāva Džeisam satvert sevi aiz pleca un pavilkt tālāk prom no skatuves malas.

* * *

Vienīgais troksnis telpā nāca no Maru, kas papildināja skatuves malas dēļus klājošo kultūrlāni ar kārtējo miskasti, un no tiem, kas rosījās pa virtuvi – šoreiz bija Evo un Džeisa maiņa. Arlo sēdēja uz skatuves malas, turēja

šķēres un papīra līmlenti, un ik pa brīdim Maru pastieptā rokā ielika vienu vai otru.

– Biju aizgājusi līdz bērnu patversmei, – Maru salauza klusumu, – Uz pretējās ēkas sienas ir murālis ar Leo, tā bērna, seju. Es domāju, varbūt es varu kaut kur šeit arī viņu uztaisīt. Ja to ieraudzīs kāds, kam nevajadzētu – nē, jums tikai norēgojās, tie ir tikai papīri.

– Vari mēģināt, – Arlo paraustīja plecus, – Tikai pabrīdini Izaaku.

– Protams, – Maru noteikti negrasījās to darīt. Viņa pastiepa roku, otrā turēja lapu, kas stiepās pāri skatuves malai; Arlo padeva šķēres. Pēc brīža Maru pastiepās arī pēc līmlentes rullja.

Šķēres nolika. Arlo pacēla skatienu, saskatījās ar Izaaku. Viņš pamāja, – Jums ir jāpaēd.

– Negribu, – Bet Maru vāca kopā lapas un gāja, tāpēc Arlo mēģināja ignorēt nelabumu, kas viņu pēkšņi pārņēma, un sekoja.

– Mums ir... ciemiņi, – Izaaks piebilda mirkli, pirms Arlo iegāja virtuvē. Pie koka galda tās vidū, kopā ar Džeisu un Evo, sēdēja trīs svešinieki. Arlo apstājās. Maru minstinājās. Viņi nebija no šejienes. Viņi bija ģērbusies skolas formās, smalkākās nekā tā, kas bija izsniegta Arlo mātai. Tirākās un gludinātākās arī.

– Iepazīstieties, tie ir Teodors, Kamilla un Luīze, – Izaaks iespraucās pa vidu, – Un Arlo un Maru. Es domāju, jūs, jaunieši, labāk sapratīsieties savā starpā, nekā ar mani, – Un ar to viņš devās prom. Nodevējs tāds. Atstāja viņus vienus ar trim augšpilsētniekiem.

Maru atstāja savas lapas tālāk no svešajiem, izvilka blodiņu, un gāja ložņāt pa katliem uz plīts, meklēt, vai kaut kas palicis pēc jau prom aizgājušajiem ēdājiem. Arlo uzlika vārīties tējkannu. Izaaks savās telpās sagaidīja pieklājību. Pret visiem. Vienlīdzību. Kas bija Arlo, lai ietu pretī Izaaka noteikumiem? – Vai jūs dzersiet tēju?

Šis jautājums atmodināja trijotni. Pāris pieklājības teikumus un tējas krūzes vēlāk viena no svešiniekiem, pamājusi uz Maru papīra līmlentes rulli, ierunājās, – Varbūt mēs visi varam uzrakstīt un pielīmēt savus vārdus? Lai ātrāk iepazītos?

– Tevi sauc Arlo? – Tagad uz viņu lūkojās meitene ar uzlīmētu „Luīze”, – Tas ir tavs vārds? Tev pasē ir rakstīts Arlo?

– Nē. Un nav tava darīšana, – Arlo apviya plaukstas ap karsto krūzi. Uz mirkli sāpes bija siltas, – Man nav pases, – Šausmas augšpilsētnieku sejās bija redzēšanas vērtas, un Arlo turpināja runāt, – Iepriekšējai beidzās termiņš, gāju mainīt, bet neizskatījies pietiekami līdzīgi tam bērnam vecajā pasē, tāpēc viņi izdomāja, ka tā pase ir zagta. Ā, un savu dzimšanas apliecību es arī it kā nozagtu. Jā.

Luīze atvēra muti. Aizvēra. Beidzot mēģināja vēlreiz, – Vai tev pasē būtu rakstīts Arlo, ja tev būtu pase?

– Es gribētu, – Šķībs smaidīja, – Bet diez vai. Es izvēlējos savu vārdu.

– Forši, – Bija Luīzes vienīgais komentārs, – Nezināju, ka tā var, – Bet Arlo redzēja asaru mirdzumu viņas acīs. Varbūt šie augšpilsētnieki nemaz tik ļoti neatšķīrās no viņiem.

– Es tā arī nesapratu, kāpēc jūs šeit esat? – Džeiss kaut kad vēlāk, kad visi bija pārcēlušies uz aizskatuvi, turpināja iepriekš iesāktu sarunu ar vienu no svešiniekiem, „Kamillu”, kā teica priekšā viņai pielīmētais vārds.

– Skolas projekts. Mums ir jāredz un jāuzraksta, kā cilvēki šeit dzīvo, kas šeit notiek, un jāizdomā, kā risināt problēmas, kas šeit ir.

Sarunā iesaistījās trijotnes puisis, – Es domāju rakstīt par vardarbības un slepkavību problēmu. Tas būs arī aktuāli – nezinu, vai esat dzirdējuši, nesen šeit nošāva mazu zēnu.

– Leo. Manas māsu klasesbiedrs, – Arlo viņu pārtrauca, – Tu neizmantosi viņu, lai nopelnītu sev labāku vērtējumu skolā.

– Vai es varu parunāt ar tavu māsu?

– Nē.

Teodors lika viņu mierā. Arlo pastiepās pēc groza ar papīriem, izvilka dažus, kas oda pēc pelējuma un vēl iesieti vākos gandrīz turējās kopā, un piemeta ugunij. Uz mirkli tā uzliesmoja spožāk. Vēl sauja papīru.

Blakus nostājās Luīze. Nē. Lapiņa pie viņas žaketes bija pārplēsta, nu uz tās bija tikai Luī. Luī sekoja Arlo paraugam un pastiepa slaukstas tuvāk liesmām, – Kāpēc jūs

dedzināt grāmatas? – Viņa jautāja, ar galvu pamāja uz smagajiem papīriem grozā.

– Labi deg.

– Bet... Es redzu, ka viņas ir šausmīgā stāvoklī, bet ne jau visas, – Viņa pietupās un sāka rakņāties pa tiem, – Šī te, piemēram. Ar to viss ir kārtībā, kāpēc dedzināt?

– Tur bija pelējums. Visos tajos papīros ir pelējums, – Bet Luī žēlīgais skatiens uzvarēja, un Arlo negribīgi viņas izvilktais lapas noglabāja mēteļa kabatā.

– Tev kādreiz to jāizlasa, – Luī paziņoja. Arlo tikai pamāja. Otrpus sienai atvērās durvis, māsas balss sveicināja Izaaku. Arlo devās laukā. Līdz skatuvei laika vēl daudz.

Upe, kas sen atpakaļ bija paņēmusi daudzas viņu pilsētas, ģimenes, un gandrīz arī Arlo, dzīvības, bija auksta. Lai gan viņi sēdēja augstu, šlakatas, viņiem atsitoties betona krastam, kas to savaldīja un noturēja vietā, aizsniedza arī Arlo. Māsai gan tas netraucēja. Viņa šūpoja kājas pār tukšumu un ar pārlauztiem kritiņiem kaut ko zīmēja uz zemes sev līdzās.

Arlo pacēla skatienu no grāmatas, – Tu zini, nolīs lietus, un tas viss aizskalosies.

– Tāpat kā aizskalo murāļus, – Māsa paraustīja plecus un turpināja zīmēt. Ja Arlo būtu jāmin, ko viņa zīmē, variantu nebūtu, bet pret māsas atbildi Arlo nevarēja strīdēties.

domas ir grēks
sēžu līdz tumsai
prāts ir kluss
un es dzirdu
tas runā dzejā
domas plūst kā asinis
panti kā asins recekļi
tie sāp
beidzot es jūtu

– Ko tu tur dari? – Māsa čaukstināja konfektes papīriņu un vēroja viņu.

– Lasu. Un mēģinu rakstīt. Luī teica, ka tā ir dzeja. Kur tu dabūji konfektes?

– Teo iedeva. Viņš tagad arī strādā pie Izaaka virtuvē, un viņš nes visādas garšīgas lietas cilvēkiem. Kas ir dzeja?

– Kādreiz cilvēki tādu rakstīja. Tagad laikam ir aizliegts. Maru arī vienreiz tādu atrada. Vai Teo ir mēģinājis ar tevi runāt par Leo?

– Nē. Viņš visu laiku stāsta par savu zupas virtuves ideju. To, ko viņš dara Izaaka virtuvē, – Arlo pamāja. Tas labi. Viņš bija paklausījis.

Viens no virsrakstiem aizķēra skatienu.

Tu esi tikai viens cilvēks, –
Pieturā izmētāti atkritumi
Stāvi starp tiem, miskastes pavēlnieks,
Un smeijies, kad kāds tos savāc melnā maisā
Nav jau talkas diena.

– Kas ir talkas diena? – Māsa vēlējās zināt.

– Droši vien atkritumu izvešanas diena, – Kad Arlo nākamreiz palūkojās uz māsas pusi, zīmējumam uz zemes bija pievienojušies upē peldoši melni maisi, uz kuriem plostoja cilvēks stūrainā cepurē, – Šis jau ir gandrīz kā tie ielu murāļi.

– Paldies! – Prieks māsas balsī bija tik patīss, ka Arlo neuzdrošinājās teikt, ka tā nebija uzslava.

– Mums ir problēma, – Evo paziņoja, aiz sevis aizcērtot durvis, – Izaaks saka, ka Džeiss ar Kamilu kaut kur aizgāja. Mums jāiet slēgt skaņu, un viņš vēl nav atpakaļ.

– Sasodīts, – Arlo nopūtās, – Labi, es ņemu sintezatoru.

Draudzene, šoreiz ar vārda zīmīti Lu-lū, viņu apturēja, – Es spēlēju klavieres. Sintezators ir gana līdzīgs. Es esmu dzirdējusi, kā jūs spēlējat. Varu palīdzēt.

– Tu gribi spēlēt ar mums? – Arlo saskatījās ar Lu-lū. Viņa pamāja. Arlo neiebilda. Nebija laika. Arlo paņēma sintezatoru, Evo pakēra vadus, un viņi devās kārtot skatuvi. Maru sekoja, pa ceļam nozūdot virtuvē. Sasodītais Džeiss, nē, sasodītā Kamilla, Arlo domāja, mēģinot pieslēgt sintezatoru Izaaka elektrības generatoram.

draugs, tu kļuvis mans svešs
vai vēl atceries kā
solījāties būt mūžīgi
līdz nāvei un vēl dziļāk

draugs, atrodi ceļu atpakaļ
atstāšu naktī iedegtu guni
atslēgu zem kājslauķa
margrietiņas ziedlapas uz takas

tu atgrieziesies - neatgrieziesies - atgrieziesies -
neatgrieziesies...

– Es zinu, ka tu arī raksti dzeju, – Lu-lū ieminējās, kamēr Arlo trīcošajās rokās vilka cimdušus, – Vai tu kādreiz to lasītu uz skatuves?

– Nedrīkst.

– Jūsu koncerti arī nav saskaņoti. Bet tie tāpat notiek, – Viņai bija taisnība. Arlo negribēja par to domāt. Izaaks bija viņus visus pieņēmis. Viņiem bija mājas un darbs. Nevienam citam nevajadzētu tādu Arlo, bez pases, vienmēr salstošu. Izaaks bija atbalstījis sava virtuves bērnu bara vēlmi muzicēt, palīdzējis atrast un salabot instrumentus, lai gan tas viss varēja apdraudēt viņu pašu. Izaaks bija pieņēmis Arlo tieši tādu, kā Arlo bija, pat ja tikai tāpēc, ka viņš pats bija Izaaks tāpat, kā Arlo bija Arlo, un viņš saprata.

Nē, tagad bija jākāpj uz skatuves. Par Izaaku, un viņa apdraudēšanu, domās vēlāk.

Lu-lū bija laba. Pat spēlējot to pašu, ko Džeiss, viņai tas skanēja labāk. Droši vien to nozīmēja pienācīga izglītība, un instrumenta saprašana un mācēšana, un viss pārējais, kas viņiem augšpilsētā bija. Arlo redzēja, kā to jūt arī cilvēki skatuves priekšā. Arlo bija uz skatuves ar augšpilsētnieku, un viņi saspēlējās. Grūti tam noticēt.

Aiz logiem kustējās ēnas. Viens mirklis, viens nepareizs akords. Cilvēki zināja. No ārpuses tika atspertas durvis, telpā iebruka cilvēki ar ieročiem un bruņu vestēm. Kliedzieni. Haoss. Šāvieni pret griestiem. Arlo parāva Lu-lū lejā, nost no skatuves. Viņi vairs nebija atklāti mērķi. Tā vietā viņi bija barā, jucekļi, iejukušī starp pārāk daudziem pārbiedētiem cilvēkiem. Arlo stiepās pēc Lu-lū, bet viņu vairs neatrada.

Kliedzieni. Kāds no policistiem bija ieraudzījis Maru papīra portretu. Divi vīrieši vilka spiedošo Maru prom. Izaaks ar pannu centās lauzties cauri policistiem ar šaujamieročiem. Vēl šāvieni. Lodes rikošetā šaudījās pa telpu. No griestiem bira putekļi.

– Arlo! – Pāri visam skanēja māsas kliedzienis.

– Nē! – Bet Arlo nespēja izlauzties cauri pūlim, nespēja tikt līdz viņai un kaut ko mainīt.

Kad viss bija galā, viņi sēdēja aizskatuvē. Reiba galva. Galvā joprojām dunēja sāpes un atbalsojās mokošās, draudīgās sirēnu skaņas. Evo sēdēja stūrī uz grīdas, seju paslēptu plaukstās, trīcošām rokām. Lu-lū klusiņām šņukstēja. Teo pārsēja brūci mazam bērnam, kurš noslēpies aizskatuvē.

Pie durvīm stāvēja Džeiss, pa spraudziņu lūkojās uz postažu. Viņam līdzās bija Kamilla, bāla, pārbijusies, – Es negribēju, lai notiek šis.

Arlo pagriezās pret viņu, – Jūs to izdarījāt? – Reiba galva. Kamilla centās attaisnoties, bet Arlo viņu vairs nedzirdēja. Apkārtne satumsa.

Mazais bērns telpas otrā galā iešņukstējās sāpēs.

neklusē, bērns, runā, kliez
nesēdi, bērns, pagraba tumsā
vai dzirdējis neesi
ir nācis cits laiks
ir gaisma, ir kāpnes laukā
tikai jākāpj tev pašam

* * *

– Maru un tava māsa sūta skices, – Luī nosēdās līdzās. Kā viņa bija atradusi slēptuvi pie upes? Droši vien māsa pastāstīja, – Lūdzu, paskaties, – Arlo pagriezās. Un sastinga. Uz lapām bija zīmējumi. Degošs pilsētas siluets. Maza zēna portrets. Melnie maisi upē, šoreiz līdzīgāki līķu maisiem nekā atkritumiem. Policists ar ieroci, notēmējis uz cilvēku ar ģitāru. Arlo ģitārista atveidā atpazīna sevi, milzīgo Izaaka mēteli, gaišos, pārāk garos matus. Zem katra zīmējuma Luī bija pierakstījuši dzejas rindas.

Arlo neuzdrošinājās domāt, ko nozīmē šīs lapas, – Kā viņām iet? Un Izaakam, vai tev jāva satikt arī viņu?

– Viņus pārvieto uz labākām cietuma kamerām. Mēs cenšamies panākt viņu atbrīvošanu. Ja nesanāks, es atradīšu kādu un pārliecināšu viņus izpirkt. Policiju var uzpirkt. Mēs dabūsim viņus visus brīvībā.

– Paldies, – Arlo nomurmināja.

Luī pastiepa dzejas grāmatu un Arlo blociņu, – Paldies, ka varēju aizņemties, – Arlo to atvēra un sāka rakstīt rindiņas, kas malās prātā. Tās nebija labas. Arlo vēl tikai mācījās dzeju.

es būšu
es varu būt Dzejnieks
bet vai mani nepārņems tumsa?
es varu būt kaija virs jūras
vai man būs kur nolaisties?
es varu būt krauklis kokā
vai mani nepadzīs?
es varu būt vējš lapās
vai mani sadzirdēs?

– Ja gribi, lai tevi sadzird, tev būs jāpārdomā par manu projektu, – Luī acīs dega uguniņas, – Padomā! Jūsu melodijas. Un tava dzejā. Piedalīsies arī citi, protams. Evo apzināja citus mūziķus no jūsu apkārtnes. Es piesaistīju dažus citus jauniešus no manas skolas – nevienu tādu kā Kamilla, neuztraucies! Žēl tikai, ka vairs nav veco mūziķu... Bet! Tas būs kaut kas milzīgs. Mēs pamodināsim cilvēkus no abām pusēm. Būs tiešraide visai pasaulei...

Arlo ievilkā elpu. Gaiss plaušās sāpēja, – Es piedalīšos.

– Paldies! – Luī viņu saspieda apskāvienā.

zem maniem pirkstiem pārtrūkst ģitāras stīgas
no maniem ūdeņiem vīst puķes
mana uguns deg naidā
es kliežu spilvenā, lai viņi nedzird manu tumsu
es esmu pats savs skelets skapī
es vēl esmu

Arlo vēl bija. Arlo bija šeit. Un Arlo stāvēja uz Sienas. Tā savienojās ar valdības milzīgo, sniegbalto ēku, pār kuru lieliem, sarkaniem burtiem stiepās uzraksts „domas ir grēks”. Abās pusēs stāvēja cilvēku pūļi – Arlo bija šķitis, ka pie Izaaka viņus klausījās pūlis, nē, šis bija pūlis, Luī aprēķinātie daudzie tūkstoši cilvēku – vēl ar mugurām pret Arlo. Viņi klausījās meiteni ar vijoli, Luī klasesbiedri. Mirdzēja tumšas kameras, tās apkārt virzīja ļaudis preses vestēs ar uzlīmētiem ārvalstu karodziņiem. Skatītāju bija vēl vairāk kā tikai pūlis lejā abpus Sienai.

– Kā mēs šo darām? – Līdzās nostājās Evo, – Luī teica, ka tu... Skaitīsi dzeju? To, ka domas ir grēks? Starp citu, es tam nepiekrītu.

– Domas nav grēks, – Arlo apsolīja. Tad kāds iespieda rokās mikrofonu, veiksmes vēlējumi no Luī, un viņi pa Sienas augšu devās uz valdības ēkas jumtu. Sejās pūta vējš, tas nesa upes mitro gaisu. Arlo atmeta atpakaļ garos matus, ļāva mētelim dramatiski plīvot ap sevi. Evo savienoja ģitāru ar skaņas ierīcēm. Arlo pacēla mikrofonu un sagaidīja pirmos akordus.

Pūlis gaviļēja un rēca, atpazīdami savas pilsētas dzejnieku.

* * *

Meja pievarēja pēdējos pakāpienus līdz pieņemšanas vietai pie upes. Viņas zīmētais murālis ar Arlo pletās pa visu bērniības slēptuves sienu; kalsns stāvs milzīgā, tumšā mētelī, plan-došiem, gaišiem matiem, nolūkojās uz leju, uz Meju. Zem tā kāds bija iegravējis arī dzejas rindas.

un es tevi gaidīšu
lai margrietiņas nāve nebūtu veltīga

– Es gribēju nest margrietiņas, – Viņa iemiņējās, – Bet tad iedomājos, ka tā būtu veltīga nāve. Margrietiņām, – Kā Arlo spēja rakstīt par kaut ko, kā viņu dzīvēs nekad nebija bijis? Bērniībā viņu pilsētā ziedu nebija. Toties Arlo tās bija tagad, vairākas vāzes baltu margrietiņu, līdzās šauros rokkrakstos rakstītiem dzejas pantiem, fotogrāfijām, gleznām, svecītēm. Tepat bija arī Arlo ģitāra, Maru uz tās bija uzgleznojusi Mejas zīmējumu no cietuma, to ar policistu un Arlo uz skatuves.

– Izaaks teica, lai es nāku ar tevi runāt. Ka tad man tevis mazāk pietrūkstot. Viņam nebija taisnība, – Meja apsēdās uz malas, kājas šūpojās virs upes kā bērniībā, – Arlo, man tevis pietrūkst. Kāpēc tev bija tik maz laika? Es tagad esmu vecāka kā tu jebkad biji... Es esmu tava vecākā jaunākā māsa, – Viņa iesmējās caur asarām, – Es redzēju koncerta ierakstu. Tas bija fantastiski. Paldies par visu, Arlo. Paldies. Paldies, ka tu biji. □

Rolanda Bula

KOPIENA¹

Pirmdiena, plkst. 9.10

Laikus iztaisnoju plecus un palēninu soli. Vēlos, lai no malas izskatos stalta, bet vienlaikus atbrīvota. Zinu, ka esmu pamanīta un tieku vērtēta ar priekšnosacīti kritiskiem skatieniem. Hm, es pati laikam šorīt īdzīga, jo ar autobusu plkst. 9.20 uz darbu pilsētas centrā te brauc tikai pāris manā mikrorajonā dzīvojošās mazo bodišu pārdevējas. Vairums pieturiņā esošajā pulkā ir kundzes krietni gados, kurām jānokļūst poliklīnikā, lielveikalos vai tirgus dienās pie lauku un jūras labumiem. Tirgus dienas mūsu mazpilsētā ir otrdienās, ceturtdienās un sestdienās, tad kundzītēm pie rokas ietilpīgas ritensomas. Es? Es – možā pensionāre – šonedēļ ik priekšpusdienu barošu un izklaidēšu māsiņas kaķi, kā vienmēr viņas ceļojumu laikā.

Ieraugu autobusa pieturā „karmīna” kundzi no kaimiņu mājas. Sēž uz sola un kaut ko postulē savam galmam. Kostīmiņš šodien šai peļu pelēkais, vēl ir redzēti visos neitrālo krāsu toņos, kas ir tikai fons karmīnsarkanām kurpītēm vai zābaciņiem un somiņai, bereitei, kaklautiņam un lūpu krāsai. Gredzenu un auskaru akmentiņi – vienmēr purpursarkani rubīni, nezinu, mākslīgi vai dabīgi, bet ietvari gan ir zelta – tante nav no lētajām.

Nav nevienas paziņas. Pētu tulpju pumpurus puķu dobē, izskatās, ka pagājušo rudeni te tiešām sastādītas pildītās šķirnes. Karmīnkundzes čiepsti sasniedz manas ausis, katrs krievu valodā teiktais vārdiņš ielien manā ausī, gaismas ātrumā noskrien ekvatora apkārtmēra cienīgu distanci līdz runas centram, kur tiek pārtulkots latviski.

– Māsa zvanija no Ukrainas, no Harkivas. Stāstīja, ka banderas pavisam zvērīgi palikuši, vakar pusi dienas nosēdējusi patvertnē – droni, uzlidojumi, trauksme. Bet krievu cilvēki nedrīkst pat muti atvērt, ka grib mieru, grib būt Krievija. Banderas kā zvēri, tik šauj raķetes paši savējiem virsū. Mūsējie gan tā nedara – mūsējie žēlo cilvēkus! Ukri melo, ka tās ir Krievijas raķetes, bet mūsējie saka patiesību, ka nē, viņi uz civilajiem nešauj.

¹ Visas izmantotās sarunas noklausītas dažādās Latvijas autobusu vai dzelzceļa staciju pieturās.

Rolanda Bula, īstajā vārdā Rolande Bebere (1964). Maģistra grāds tiesību zinātnēs. Strādājusi Izdoti astoņi romāni: detektīvromāns *Klusēšanas varā* (Jumava, 2014), satīriska romāns *Brīvmūrnieka trīs vēlēšanās* (2015), vēsturiska romāns *Atpakaļceļš* (2018) – detektīvromāns *Stopētāju lieta* (2018), mūsdienu romāns *Upes laiks* (2019), detektīvromāni *Sīnāja kalna lieta* (2020) un *Noilguma lieta* (2021), *Fantoma lieta* (2022).

Uz soliņa sākas karmīnsarkanās draudzeņu saliedēšanās – saukstēšanās krievu valodā. Man blakus nostājusies pazīstama skolotāja, kurai arī ausis bijušas dzirdīgas. Viņa saminstinās un labrīta vietā grib nospļauties. Noturas, pasaka „nav vērts” un sāk skaitīt sīknaudu.

Paskatos mobilā telefona ekrānā. Līdz autobusam vēl piecas minūtes. Ierakstu meklētājā „karmīnsarkans”. „Karmīnsarkanā krāsa ir vispārpieņemts termins dažiem tumši sarkanās krāsas toņiem.” Izglītojos tālāk – karmīna pigmentu iegūstot no mazkustīgām vaboliņiem košenilēm, kas barojas ar kaktusu sulu tropu un subtropu zonās Meksikā un ASV dienvidrietumos. Acteku un maiju tautas krāsu no košenilēm mācējuši pagatavot jau otrajā gadsimtā pirms mūsu ēras. Mūžu dzīvo, mūžu brīnīs – tātad kāds indiānis nezin kāpēc savāca un izžāvēja mazos vabuliņš, paeksperimentēja šitā un tā, iedomājās iekrāsot audeklu. Vienu kilograma pigmenta pagatavošanai vajag no 80 līdz 100 tūkstošus kukaiņu. Pēc spāņu iebrukuma acteku impērijā, košenilu sāka eksportēt uz Spāniju, tā bija otra vērtīgākā eksporta prece pēc sudraba. Sarkans audums savas vērtības un retuma dēļ kļuva par naudas un varas simbolu. Pieprasījums pēc košenila strauji saruka 19. gadsimta vidū, parādoties mākslīgajām krāsvielām. Mūsdienu eļļas krāsu

izgatavošanā vairs nelieto dabiski iegūtu karmīnu, tas ir tikai toņa nosaukums; tomēr dabiski iegūtais košenils joprojām tiek lietots un atkal kļūst arvien pieprasītāks. To apzīmē ar *E120* vai *Natural Red 4* un izmanto kā dabisko pārtikas krāsvielu, kā arī kosmētikā, īpaši lūpu krāsās. 1922. gadā Latvijas Ministru kabineta pieņemtajos noteikumos tika noteikta Latvijas karoga krāsa – „tumši sarkana (karmin)”. Latvijas valsts karoga attēlu poligrāfiski veido, ievērojot šādus krāsu kodus – karmīnsarkana *Pantone 201C*, baltais *Pantone White*.

Ielas galā krustojumā kā tāds milzu tārps ierotās baltais autobusa ķermenis. Trotuāra malai tuvāk stāvošie sarosījās, uz soliņa sēdošās kundzes arī beidz čukstēties par „savējiem”. Karmīnsarkanā viņām barvede – aši rausās kājās un veikli manevrē citu gaidītāju vidū. Viņa vienmēr grib autobusā ierausties pati pirmā. Šoferītis Valdis tirgo biļetes un joko ar paziņām. Es nesteidzos, tipinu vienotā plūsmā. Valdis palūkojas manī, es „labdiena” vietā pasmaidu un lūdzu vienu biļeti līdz Tartu.

– Piecsimt eiro, – paziņo attapīgais šoferītis.

Otrdiena, plkst. 9.12

Pagājos aiz tulpju dobes pabeigt telefona sarunu. Pabeidzu. Šurp nāk divas šad tad redzētas sievietes manos gados, staltāko no viņām, kas dārgajos apģērbos, esmu ievērojuši biežāk. Mjā, tādas dāmas – Viņas augstības majestātes – pamanām, atceramies labāk. Otra tik tāda podlaiža, mūždien pusolišiem kādam skrien blakus un ātri klabinā vārdukus. Podlaižai sirds pilna, bet re, uz manu pusi pablenž ne ta nikni, ne ta ļauni. Lai necer, es te stāvēju pirmā! Ja grib žēloties prom no citu acīm, lai izlūdzas majestātei individuālu audienci.

– Vot, Viktorija Karlovna, gribēju lūgt – ja jums meitai tai veikalā kāda krāvēja vieta, atcerieties par mums. Mans Denijs tai *Maksimā* nestrādās; viņu izēda, uz pārbaudes laiku paņēma, bet tagad vietu uzteica. Māsa teica – viņi tā speciāli dara. Tikai melo, ka nav kas strādā. Bet tas otrs, kas ar Deniju atnāca reizē, to gan paņēma. Denijs jau teica – ne viņam tik labas drēbes kā tam otram, ne nagi melni lakoti. Denijs nepipē, nedzer, nagus nelako. Tādus, redz, tai *Maksimai* nevajag.

Denijs teica, viņš nagus nelakošot, tad labāk ies prom.

Stāvu, šķībi skatos uz Podlaižu, šķībi uz ziediem piebērto forsītiņu krūmu. Pazīstu es to Deniju. Parkā staigājot ziemā nejauši satiku viņu un &, sēdēja nomaļā vietā uz soliņa, laida pa riņķi pāris kāsišu. Dzestrajā ziemas gaisā tādi dūmi iegūst īpašu aromātu.

Par Viktoriju Karlovnu nosauktā vedina uz pieturas pusi, saruna viņai ir nepatīkama – piere saraukta, galva aizgriezta prom, sievietes cenšas distancēties no uzmācīgās Denija mātes. Vēroju baltā autobusa tuvošanos, domāju par to, vai Māxima veikalā esmu redzējusi krāvēju ar melni lakotiem nagiem. Nezin kāpēc man šķiet, ka melni lakoti ir vēl kaut cik ciešami. Pasteltoņos – tas gan būtu pilnīgs stulbums! Par koši sarkanu laku man nav viedokļa – pietrūkst iztēles un personīgo kanonu.

Iekāpju viena no pēdējām, jau stiepju roku pēc biļetes, kad jauna meitene baltā virsjaciņā pielec kājās un gandrīz vai mani pagrūž.

– Šoferīt, lūdzu, lūdzu, es aizmirsu mājās svarīgu lietu, lūdzu, lūdzu pagaidiet, es tūlīt! Meitene izdipina no autobusa un, vicinādama somiņu, neatskatīdamās aizskrien tuvējās mājas virzienā. Autobusa vadītājs nepagūst pateikt ne jā, ne nē. Vienā dieva mierā izdabū no sava verķa vēl divas biļetes un vēro aizskrējušo. Mjā, viņai vajag uz pašu tālāko kāpņu telpu. Gan jau arī dzīvoklis pietajā stāvā, vismaz ceturtajā – Mērfija likums. Drošības dēļ apsēžos turpat priekšā brīvajā krēslā. Minūte, divas... Ja sāks braukt, ļausu, ka var tak pagaidīt.

Beidzot no pēdējās kāpņu telpas iznirst stāvs baltā jaciņā, joņo kā pamatskolas krosā. Aizelsusies ielec autobusā.

– Paldies, šoferīt! Dēlam uz dārziņu aizmirsu iedot līdzī... Paldies!

Paveros aiz muguras, pamanu vairākas labvēlīgas sejas, visas gan nepētu. Jā, mēs taču esam baltā autobusa kopiena, mēs esam saprotoši!

Trešdiena, plkst. 8.55

Šorīt izeju no dzīvokļa ātrāk, jo bijušā kolēģa meita atbrauks paņemt mācību grāmatas studijām. Manās mājās tās mantas daudz, varu aizdot. Vakar Sarma bija varen priecīga,

kad telefona sarunā apliecināju – jā, man ir, jā, aizdošu. Viņa pa ceļam uz darbu pilsētas centrā plkst. 8.55 savāks grāmatas, paņems mani pasažieros, varēšu ieiet veikalā pēc kaķu smiltīm. Māsīcas kaķis ir pieradis pie komforta, tā Fredijam trauma – kaut kāda sveša divkāje uzrodas viņa dzīvoklī, izbāžas ar maigiem vārdiem un glāstiem.

Pieturā uz soliņa satupušas četras pusaudzes, galvas kopā sabāzušas kaut ko pēta telefonā. Līdz autobusam krietns laiciņš, meitenēm varbūt kāds atbrauks pakaļ – ir skolas diena. Interesanti, kā viņas pamana citu personu klātbūtni, ar kādiem maņu orgāniem? Ne man papēži kladz, ne es elšu, pūšu vai krekšķinu. Uz manu pusi neviena pat nepagriezās, taču sarunas kļūva par diviem toņiem klusākas. Tomēr klusinātie vārdi un dīvaines skaņas no mobilā telefona sasniedz manas ausis.

– Viņa ir pilnīgi stulba – sagriezt sev vēderu ar žileti!

– Jā, man mamma teica, ka ja griež ar žileti, tad baigi slikti dzīst un paliek rētas, kas saulē neiedeg.

– Kā tava mamma tik labi zina? Viņa ko... Arī?

– Muļķe! Mana mamma, nē! Bet viņas laikā arī graizījās. Tikai vēnas, ne šitā.

– Šausmīgi! Kā Venda pēc tam ar asiņainu topiņu gāja klasē?

– Negāja nekādā klasē. Sociālā pedagoģe gadījās gaitenī, ieraudzīja, ka šīs nāk ārā. Domāja, ka smēķējušas. Pienāca klāt, skatās – Vendai blūze asiņaina. Stella jau bija video ielādējusi.

Esmu aizturējusi elpu, nespēju to atlaist, ausīs jau dun. Izelpoju, kad ieraugu apstājamies kolēģa meitas auto. Sarma nolaiž loga stiklu, nožilbina skaisto smaidu. Man arī prieks, jo varu izpalīdzēt. Pirms sesijas šīs grāmatas augstskolas bibliotēkās uz izķeršanu. Es, vēl iestarpinu pāris teikumus, lai zina – šie ir jau papildinātie izdevumi, tāpēc dažus citus mācību līdzekļus nemaz nevajadzēs. Sarma tik māj ar galvu, protams, vēlāk visu izpētīs. Tikusi vaļā no nešļavas, aizveru somu un lavierēju gar auto aizmuguri. Mjā... Kad jau grasos vērt vaļā vadītāja blakussēdētāja durvis, Sarma sāk braukt. Vai man kliegt, ka vakar ieteicos: – Pie reizes paņemsi mani pasažieros...

Meiteņu četrotne apklususi, vēro. No visām pusēm pamazām šurp nāk citi cilvēki. Četrotne sarosās, sāk arī apspriesties. Noprotu, ka meičas šodien nolēmušas uz skolu neiet, brauks ar autobusu līdz dzelzceļa stacijai, pēc tam ar *Vivi* uz Rīgu. Tagad baidās, vai nesatiks mammu paziņas. Lai nebūtu jābožas uz Sarmu, dusmojos uz meitenēm. Zosis! Vai tad nevarēja kājām aiziet līdz dzelzceļa stacijai, tur tikai minūtes divdesmit. Nebūtu jāslapstās no mammu draudzenēm.

Oho – šorīt jauns autobuss. Pavisam jauns, bet arī balts. Šoferītis Valdis pats pēc tā braucis. Pašvaldība iegādājusies divus jaunus, viens ticis Valdim. Sen esot sapņojis par jaunu braucamvāgi. Nezinu, vai pareizāk būtu teikt – vēlme. Sapnis man šķiet kaut kas mistisks. Jauns autobuss ir vēlme, sapnis... Mjā, tiešām sešdesmit gados īsti neprotu formulēt, kas ir sapnis?

Ceturtdiena, plkst. 9.10

Šorīt saule laipna no paša rīta, gaiss paspējis iesilt, diena solās būt jauka kā tikko cep-ta smalkmaizīte. Trotuāra mala pilna, nojumē uz soliņa vien paši kuslākie ar spieķiņiem. Mazpilsētās tirgus ir kā loterija – uz turieni var doties pat sen neredzēta radnieka vai drauga meklējumos, tik jāzina, vai tas cilvēks mēdz klaiņot krāmu tirgus daļā jeb regulāri ierodas pirkt reņģes kaķu priekam. Ir taču mazdārziņu laiks – daļa šī rīta braucēju dosies uz tirgu pēc stādiem. Aiz mūsu daudzdzīvokļu māju pulka līdz pat mežam plešas dārziņi, zemes pleķīši ģimenēm tur iedalīti vēl septiņdesmitajos gados pagājušajā gad-simtā, kad te sabūvēja kara pilsētiņas dzīvojamās mājas. Purvainajā zemē gan ne vel-la nekas neaug, izņemot, protams, gārsu. Domāju, ka gārša noteikti aug arī Antarktīdā, tik vajag kārtīgi atkašņāt sniegos. Jā, šorīt sarunas par dārza darbiem, kundzītes no trīspadsmitās mājas sūdzas par nelāgajām naktīm – auksts, purva zeme ilgi tur drēgnu-mu, sējumi nīkuļo.

– Vakar pagājos uz mežu. Tur privātais pa ziemu visu izzāgējis, pliks lauks palicis. Tā tos mežus iznīcina, drīz koku vispār nebūs!

Bieži redzētais onkulītis ar sunīti atnācis pavadīt sievu, šis dusmīgi lūr uz kaimiņiem, kura uzsākusi sarunu.

– Ko tu tur muldi! Pati zini, ka pagājušo gadu vētra sagāza krustu šķērsu visus kokus.

Kā tur vispār varēja galā tikt, es jau domāju – postaža uz visiem laikiem.

Izrādās, ka man aiz muguras stāv karmīnsarkanā ar draudzeni. Vecā padomju armijas virsnieka atraitne šorīt izskatās sadugusi, pat viņas jaunā berete ar asinskrāsas brošīņu nenovērš manu uzmanību no tumšajiem lokiem zem acīm. Karmīnsarkanā klusi bubina:

– Tagad tik jāskatās, ko tai plikā vietā mežā būvēs. Kaut kādas NATO kotedžas varbūt sacels?

– Filtrācijas nometnes cels. Kas šitā runās, tiem – čemodāns, perons un Maskava.

Onkulītis ar suni ir dzirdējis kaimiņieņu sarunu. Viņš vienmēr runā bez aplinkiem. Arī onkuļa suņuks, lai arī izskatās īsts miera mika, dažreiz ne no šā sāk nikni riet.

– Autobuss, – atviegloti nosauc onkulīša sieva. Viņa priecājas par konflikta dabisku izbeigšanos.

Piektdiena, plkst. 9.10

Ukraiņu bēgle ar mazdēlu no manas mājas blakus kāpņu telpas iet pa priekšu un sarunājas par skolu. Viņi te dzīvo jau trešo gadu. Zēnam ir gadu divpadsmit, tieviņš, gaišu sejas ādu un mūsainu virslūpu, vecmāmiņa ir gados jauna, maza auguma.

–Закінчиться травень, тоді поїдемо до дому?²

Man šķiet, ka es saprotu zēna teikto. Tam „traven” vajadzētu būt maijam. Gada mēnešus ukraiņu valodā esmu apguvusi sērfojot *YouTube*, lai arī ukraiņiski neprotu. Vecmāmiņas atbildi nedzirdu, to pāri galvai aiznes vējš. Šorīt pavēss, autobusa gaidītāji salīgi ierāvuši galvas plecos. Apstājos pieturas tālākajā malā, apbrīnoju blakus mājai uzcelto atkritumu novietnes būri. Tātad viņu apsaimniekotājs ir čaklāks nekā mūsējais? Vai arī mūsu mājas pārvaldnieks nav savācis vajadzīgo parakstu daudzumu un iecere par slēgtu konteineru novietni vēl nerealizēsies? Godīgi sakot, mani pamatīgi kaitina tie privātmāju skopuļi, kas mūsu konteinerus čakli papildina ar savām drazām. Eh! Labāk ieklausīšos kaismīgajā sarunā. Tās trīs tantes bieži redzamas kopā, jau sen sapratu – bijušās darba kolēģes.

² Maijs beigsies, tad mēs brauksim mājās?

– Lai man tā valdība paskaidro, kā var sviests maksāt tik dārgi! Tas ir ārprāts! Mēs esam lauksaimniecības zeme! Manai mammai bija gotiņa, meža pļavās sienu vācām, pa grāvmalām. Vasarā brūnaļu ganāmpulki – smuki bija.

– Mirdza, tu ko, sviestu esi sākusi pirkt? Tev taču cukurs augsts! Un tās kolhozu govīs – pa ziemu badā mērdēja.

– Tu aizmirsi? Es sviestu neēdu jau piecus gadus. Pliku rudzu maizīti, divas šķēles dienā. Bet kas citiem par daļu, ko es bāžu mājā? Gribēšu, centrā sapirkšos treknos cepumus, balto maizi ar visiem raugiem un cukuriem, ko es, nevaru nopirkt, vai?

– Pareizi, pareizi, tev jau lielāka pensija, tu vari atļauties.

Tā viņas trijatā mūždien ecējas, bet laikam nekad nesastrīdas līdz pilnīgai diplomātisko attiecību izbeigšanai. Šorīt tiešām braucēju maz, nevaru kā nākas nopētīt tos divus pusaudžus, kurus šeit iepriekš neesmu redzējis. Izskats tāds, it kā pagrabā nakšņojuši, lai gan mums pagrabi ir tikai nosacīti. Tas nozīmē, ka tie ir, bet atslēgas pie sētniecēm. Šīs ir kara pilsētiņas mājas, te pagrabstāvi nebija sadalīti dzīvokļiem. Sētniece teica, ka daudzi jau interesējušies. Ja mums uzbruks, vai būs kur patverties?

Vējš pieņemamas spēkā, loka kroplos purva bērzu kā nieka vicas. Apsaimniekotājam vajadzētu noskaidrot par tiem kokiem, vai tiešām nav bīstami. Es saprotu – septiņdesmitajos, kad uzcēla mājas, kāds praporščiks aiztrieca zaldātiņus uz tuvējo purvmežu, lika sarakst kociņus, sak, notiks „благоустройство территории”.³ Pirmie ceļā patrāpījās purva bērzi, tos arī sastādīja. Plašumā tikušie koki cerīgi izstīdzēja trīs stāvu augstumā, taču stumbri melni norepējuši kā melnalksnim vai gobai. Ja atgāž galvu, lapotnē var atrast šādu tādu līdzību ar bērziem, okay. Tomēr purva kokam sakņu sistēma vārga, lielā vējā izstīdzeni grīļojas un žvākājas uz visām pusēm. Centrā aiziešu līdz Ledus hallei, tur sastādīti jaunmodīgie baltmizas Himalaju bērzi – iepriecēšu acis. Gribas kaut ko skaistu! Es domāju, ka ne man vienai gribas.

Sievu trio beigušas apspriedi ar sētnieci, veicīgi nāk šurp. Viņas pirmās pamanījušas autobusu. Ir precīzi 9.20. Šoferītis šodien Igors.

³ teritorijas apzaļumošana

Ukrainu zēns iekāpj pirms manis un, kā vienmēr, ļoti skaidrā valodā pasaka „Labdien!”.

Sestdiena, plkst. 9.15.

Kaķi man patīk, bet vēl vairāk man patīk būt sava laika saimniecei. Šovakar atbrauks māsiņa, Fredijs varēs glausties viņai pie kājām un stāstīt pekstiņus par dīvaino saimniecei aizstājēju: ka smaržoja citādi nekā pieklājas viņa divkājei, ka citādi sauca pie ēdiena trauciņa. Pie pieturas gorās Fiļa – labi barots melnbalts runcis spēka gados, nāk ne tikai pavadīt, bet arī sagaidīt savu saimnieci. Dažreiz pa virtuves logu redzu, kā šie abi iet uz dārzu – lādzīgā pensionāre pa priekšu, Fiļa viņas pēdās. Mājās viņš soļo pirmais. Mēs aizbrauksim, Fiļa paliks autobusa pieturā, sēdēs uz sola kā ķeizars.

Tirgus diena, cilvēku divdesmit pieci, vēl pāris atnāks. Visiem kaut kur vajag: veikali, tirgus, baznīca, kapi, radi, draugi. Ak, gan jau kāds arī uz Rīgu, reizēm tak arī uz teātri brauc, pagājušo nedēļu divas kundzes tā runāja. Man vajag pie Fredija un uz bibliotēku, tāpat atpakaļ būšu ātri, bibliotēkās rindas nemēdz būt. Kā saka mans dēls: „K Senukai” – tur gan ir rinda, bet bibliotēkā nav.

Tulpju pumpuri piebrieduši pavisam brangi, bet tik un tā glabā noslēpumus: vēl aizvien neņemšos derēt par krāsām. Šķiet, tās zemākās varētu uzziedēt oranžsarkanās. Naktī lijis, baloži staigā pa pelķi, kad iesils ūdens, sāks mazgāties. Lielajā vītolā dzied putni. Dīvaini, bet jūtu kaut kādu nesaprotamu trauksmi. Vēroju ļaudis. Karmīnsarkanā klusi sprediķo, svītai gan skumjas un norūpējušās sejas. Mijā, neveicas tiem viņu „našiem”. Omulīgais onkulis ar suni strīdas ar sievu. Podlaiža nemierīgi groza galvu, laikam meklē kādu podu. Dzirdu arī angļu valodu – mūsu kāpņu telpā pie romu vecmāmiņas atbraukuši dēli un jaunie ārzemju radi. Jau 9.21. Jau 9.23. Pamazām briest nepacietība.

– Что это за страна, где автобус не может приехать вовремя? Мой двоюродный брат сказал, что в Германии, если автобус опаздывает хотя бы на минуту, городской совет созывает заседание.⁴

Jā, protams, tā ir karmīnsarkanās balstiņa. Omulīgais onkulis arī dzirdējis, stāsta sievai

⁴ Kas tā par valsti, ka nevar autobuss atnākt laikā. Man brālēns teica – ja Vācijā autobuss nokavē minūti, tad pilsētas domē sasauc sapulci.

par vēlmi reiz pašaut kāju priekšā dažai labai, kad šī, citus grūstot, pirmā rausīsies autobusā. Es zinu, ka pareizi tādu darbību dēvē par klupināšanu.

Ļaudis no tiesas sāk nervozēt. Nav jau līdz pilsētas centram tik tālu, var aiziet kājām, var izsaukt taksi, piezvanīt radniekam vai kaimiņam, lai aizved... Viena sieviete zvina autobusu parka dispečeram, bet tur neviens neatbild. Nu jau visi galvas pavērsuši ielas sākuma virzienā, kur krustcelēs ik pa britiņam vien nozib vieglo automašīnu sāni. Baltais autobusa ķermenis aizvien nav parādījies. Plkst. 9.30. Sašutums briest kā montāžas putas.

Podlaižas balss pauž bezcerību, viņa gandrīz raud: – Man vajag uz tirgu Denijam pēc gaļiņas!

Kārtējo reizi paskatos mobilā telefona ekrānā. Plkst. 9.35. Ielas galā tukšums. Nē, tāda rutīnai neesmu gatava, vai tiešām autobuss vienkārši neatbrauks!? Mēs – kopiena – visi gaidās esam pastiepuši galvas uz rietumu pusi, kur perpendikulārās ielas malu iezīmē lielle ceriņkrūmi, virs kuriem plešas saulains padebesis.

Un tad tajā padebesī kaut kas parādās. Kaut kāds balts, neredzēts un neatpazīstams objekts, kas top lielāks un lielāks. Nesaprotami, bet šķiet, tam ir cilindriskā forma... Ne es viena noelšos izbrīnā, viss pūlis izdveš pārsteigumu padošos „Ah!” un „Oh!”.

– Dirižablis! Tiešām? – iekliedzas onkulis ar smilkstošo sunīti.

Kad dīvainais milzu kokons ir jau pavisam tuvu, es redzu, ka tā krāsa nav tīri balta. Metālisks spīdums, ne balts, bet drīzāk pelēks. Lidķermenis palēninājis gaitu, es varu skaidri izlasīt slīdošo uzrakstu tablo: „Valmiera – Jūrmala – Vecmokas – Jauntukums – Eķengrāvis”. Aizmugurē kāds rausta manu piedurkni. Pagriežos. Tā ir viena no tām četrām meitenēm.

– Kas tas ir – dirižablis? – meitene jautā bailu pilnā balsī.

Es cenšos viņu nomierināt: – Paskaties *google*! Zini, es jau lasīju par dirižabļu satiksmes atjaunošanu tūrisma nolūkos.

Pati arī tveru pēc mobilā. Es zinu, kur atrodas Vecmokas, bet nav ne jausmas, kas ir nākamā pietura – Eķengrāvis. □

Dagnija Dreika

Odilons-Žans Perjē (Odilon-Jean Périier)

(1901-1928)

Dzimis Briselē, administrācijas ierēdņa ģimenē. Viņu varētu dēvēt par beļģu Veidenbaumu – diezgan neparastu parādību, jo tur dzejnieki parasti dzīvo ilgi un nemirst pārāgri. Viņa māte rakstīja pasakas un bija dēla „dzejas skolotāja”. Jaunais cilvēks studēja tieslietas Briselē, viņa pirmās publikācijas attiecināmas uz 1920. gadu. Odilons ir viņa vectēva vārds, kuru viņš pievienojis savējam. Sadarbojies ar izdevumu *Mercure de France*. Ceļojis – uz Ķīnu, Kannām, Itāliju (pēc kāzām), dienējis armijā, kur saslimis ar reimatismu, kļuvis par jurisprudences doktoru... Pabijis arī Francijā, pazinis Žilu Siprevjeiju, Žanu Kokto, laidis klajā romānu Gallimāra izdevniecībā. Tajā pašā apgādā iznākusi viņa dzejas grāmata *Ceļinieks*. Miris agri – perikardīta pieveikts, nesagaidījis sava dēla piedzimšanu.

No cikla *Stikla nams*

* * *

Sirds atpūšas, roka
Bužina matus no smilts.

* * *

Ak uzzīmētā
Skaista tu kā pakalni

* * *

Liels klusums sākas acu krastā

* * *

Uz robežas, kur gaisma satiekas ar tumsu,
Reiz nolaupīju dārgumu, par smiltīm zūdīgāku.
Starp zemes trokšņiem es pēc dziesmas skumstu,
Starp brīnumiem es mīlestību meklēt sāku.

Tur dzeja aizmetas, kur salūzusi balss,
Es laimīgs topu, tavas rokas atkrīt nost –
Mēs satiksimies, kad būs kādai dienai gals
Un sākums rītausā, un debesis mūs savienos.

* * *

Tava seja šai zvaigžņotai naktij ir vārds,
Tumša debess lēnām paveras tavās rokās,
Kur prieks vēl par sudraba liesmu ir veltīgāks
Kā spīdeklis satraikšķīts spīd un trīs, lejā nokāpis.

Dzīvojošā, vadi mani nakts valstības telpā,
Kur apvārsnis kustīgais mūsu mīlestību ielogo.
Es ainavu skarū; tā iegaismojas, tā elpo –
Un iekrāsojas, negaidīdama uzaustam dienu šo.

Cik daudz ko es mācos no asarām tavām
Un riskēju sevi pazudināt tur, kur jau aizgāji tu,
Bet, beigu galā, es atsakos atstumt šīs skavas,
Es pazīstu augumu to, ko tev atdodu.

Lai pazūdam! Iziesim mēs loku to,
Ko tavas vieglās kājas man neatvēl.
Kaut man vienam šaisaulē palikt dots
Tavu asaru plūdus vēl.

Lai mīlestības miers mūsu pēdās izdzīvo!

1927. g. februārī

Daži eņģeļi

*

Pirmajam eņģelim vairs nav spārnu;
tagad tas pilsētas parkā mājō,
un stāsta, ka meitenes jaunas
smejot par viņa skaisto seju;

viņš smaida un ir tik kautrīgs,
viņš māj tik līdzcietīgi,
viņš svin šo klusumu bezgalīgo
pievakarē šai parkā

Jo šis eņģelis biklais un tiklais
dzīvo līdzās dīķim
un strūklakā čalo ūdens,
mieru dvēselei uzvēdījot

*

Otrais eņģelis runā klusām.
Viņš teic, ka pavasaris ir mazdūšīgs
un stāsta par savu laimi
un citām, kas šodienīgas.

Viņš teic: – Mans prieks – tā ir svētdiena,
ne tā kā skumjajiem ļaudīm.
Kā lai atrod klusumu kādu,
ja skaļi sitas šai pilsētā sirds?

Kāda nesaprātīga mīlestība
iet bojā ik mīļu brīdī!
Un tik daudz prieku ir sablīvēts
vienā vienīgā pēcpusdienā!

Un tomēr – vai man pietiks spēka
veikt smaīdu šo nezūdīgo,
šīs lūpas skaistās un mīklās,
šīs acis, kur spīguļo zelts?

Nē! Labāk ir prātīgi dzīvot
starp ļaudīm šiem sprīdzīgajiem,
es savu līksmību dibinu
pašlepnuma uzplūdā vien.

*

Tā šie eņģeļi sadusmotie
runājas nomales naktīs.
Tā draudzība, ko es turpinu,
sēž starp viņiem zem zariem;

tā ir ziņkāro siržu skolotāja,
kurai nepietrūkst pacietības.
Cik dzejnieki līdzīgi eņģeļiem
ir starp cilvēkiem visiem –

arī klusītēm runā par mīlestību,
arī viņu spārniem ir vainas,
vislabākā arī viņiem šķiet
drauga klusuciešana brīnumaina.

1920. g. maijā

Ardievas ziemei

1

Kādā reizē es aizvēru durvis.

Aizvilku savas istabas logiem priekšā krāsainus aizkarus: biju karstos un klusos džungļos, gobelēnu pasaulē.

Es murmināju:

„Putns bērnēdājs izpleš spārnus, un uz viņa kakla laistās perlamutra zvīņas.

Tējas roze un peonija aizraujas, savijas, siekalojas un asiņo priekā.

Biezas liānas un aļģes norobežo tālākos priekus. Tas viss ir uzzīmēts uz aizkardrānas. Es to redzu...”

Sienu zilais zīds veda taisni augšup.

Es biju gūsteknis murdoņas pilnā istabā. Apsēdies klubkrēslā šīs valstības vidū, es gaidīju brīnumu.

Un vēl es teicu:

„No aizmiglotajiem griestiem dūmi riņķiem vien laižas lejup uz manu sirdi.

Rēgi nepiespiesti kāpj augšup.

Brīnumdarītājs teic, ka es esmu spārnots. Ak, sāpīgā pacilātība! Svētītā eļļa pabarojusi liesmas – aizlidosim!...”

Es jutu, ka visa māja atraujas no zemes ar tādu švīkstoņu, kāda rodas, glāstot audumu.

Viss cēlās augšup un balansēja.

Grāmatas atdarināja viļņus.

Mans neticamais kuģis kāpa debesīs.

Elastīgā pasaule sakļāvās man apkārt. Es brīnījos.

Izliektās mājas augstumos, tai ligojot kā labības mūrim, es svēru mazāk par cigaretes dūmu...

Es redzēju Dievu.

2

Es atkal krītu rītausā.

Bezžēlas istaba caursit mani ar ēnu un gaismām; krāsu sajaukumā nevalda nekāda kārtība.

Ķīnas tuša ietērpj mēbeles un durvis; nemākslota diena met baltu uguni vēdināmajā bibliotēkā; tur atdusas kailas grāmatas.

Patiesi – no ceļojuma esmu pārvedis bagātīgus dārgumus!

Man acis grauž dzirksteles, mana galva pilna ūdens, esmu lietu varā. Kurš runā par pavasari?

Ir tiesa, ka līst. Ļaujiet man mazliet izšķiest visus ziemā uzkrātos spēkus un tikumus.

Ai, lietusgāzīt, es tevi neesmu gana mīlējis, ak, nicīgā bezbēde nomales mūza!

Šķirsimies šodien! Un, ar slapjiem, smagiem spārniem tu atkal reiz soļo pa nosvērtības ceļiem dzeltenos dubļos.

Man kritusi bezcerīga mīlestība: es traucos pa tukšām takām, es atradišu naksnīgo Dievu.

Esmu uzveicis sniegu un negaisu, bet baidos no lapu poēmām, no vientulības filtrētājām...

Lūk, es – lietus bērns, skumju priesteris, bērū ilumināciju draugs.

Atkal esmu nokritis zemē, istabas sienu mūri tuvojas man. Būtu jāuzpīpē.

3

Es paņemu cedriņpīpi, rūsganu kā koki rudenī.
Piebāžu to ar stipru tabaku. Kraksti. Istabā izplatās šustareņu smarža.
Manā rokā, kurai tik pīpes maigums, tā pakšķinādama iekļaujas manā dziļajā mierā.
Man gribētos raudāt no prieka un skumjām... Pīpe ir tik salda un karsta, nabadzīte man
pirkstos, tik pilna maiguma un labas gribas...
Šķiet, ka tā kļūst par manu sirdi... Es ticu, ka mana sirds ir iekususi šīs pīpes uguns sārtajā
spīdumā...
Ak! Apcerēsim vēl vismīlīgāko dzejoli, attīrīsim mūsu mīlestību no ēnas kā tabakas dūmu!

4

Es aiziešu – teicu – lietainajos laukos, un izsmēķēšu tevi, mana pīpe.
Iešu pa vienu no skaistajām takām, kas ved uz to māju, ko mīlu, pļavu ieplakas malā.
Turp ved visi pasaules ceļi, mani draugi, es dodos turp viens, būdams priecīgs.
Un šis apskretušais vītols, kas plivinās un murmulē (tas sēro, no visiem redzespunktiem
raugoties, un trīsuļo), itin kā smietos – tādu es to atrodu pie ganu dzīves apdziedātāja pils
sliekšņa!
Lielais, gludais ceļš, kas ritinās lejup no dzeltenā pakalna pa smiltīm caur kazenājiem no
pašām debesīm, kā roka apņem šo patvērumpauguru, ko pametušas ķirzatas.
Lietus izpostītās lapenes dziļi sakņojas nomales trekni samēsnotajā zemē, uzmācīgo smiltāju
izliekumos.
Sulas putas noplok, sajaukdamās ar ūdeni.
Un es vēl nopietnāk, vēl skarbāk alkstu stiprāku dzērienu – tāda alus, kas ir melns kā asins.

5

Miruši lampioni noplūk pie ceļa, smieklīgi kā varavīksnes.
Un mazās, skumjās sveces mirst pudeļu kakliņos, dzidri svilpodamas.
Ak! Cik es šodien varētu būt nepārspējams! Šī mitrā istaba ātri apēd atmiņas, tā saglabā
tikai skumju smārdu, tā nošķir no itin visa manus krāšņos tikumus.
Kā lietpratīgs un bīstams dziedinātājs es pagrūžu vieglās durvis, atveru naivos slēgus: man
par prieku vēl līst.
Iztālēm redzu pilsētu kā noslikušu kustoni.
Tūlīgā krāsns piepūšas tīksmē, zeltojas un silda mani.
Es glāstu pazīstamos dievus tās vēderā.
Tā rūknā.
Lietus pieņemamas spēkā.
Es esmu laimīgs.

1920. gada februārī

Dzejniece, rakstniece, tulkotāja Dagnija Dreika dzimusi 1951. gadā. Publicēties sākusi ap 1969. gadu, pirmo dzejoļu krājumu izdevusi 1971. gadā. Ir Rakstnieku savienības, Autoru apvienības un Žurnālistu savienības biedre, Rīgas Latviešu biedrības literatūras komisijas vadītāja, Itas Kozakevičas nacionālo kultūru savienības valdes locekle un daudzu grāmatu autore. Viņas dzeja tulkota daudzās mēlēs.

Agnese Zarāne

FRAGMENTS NO TOPOŠĀ GARSTĀSTA DEZORGANIZĒTĀ

Kad es iepazinos ar Niklāvu, man bija 36 gadi, 5 gadus vecs bērns un svaigi parakstīta vienošanās par šķiršanos no vīra. Mēs satikāmies kāda drauga ballītē, un tā gadījās, ka viņš sēdēja man pretī un laiku pa laikam uzsmaidīja, piedāvājot kādu dzērienu vai uzskodu no sava šķīvja. „Paldies, es negribu izsmērēt savu lūpu krāsu,” es mazliet trauksmaini atbildēju. Tā bija patiesība – man bija koši violetas lūpas, mājās es veltīju piecpadsmit minūtes to kārtīgai nokrāsošanai, jo man laiku pa laikam trīcēja roku pirksti. Viņš iesmējās, bet tas bija jauki – tā, it kā es būtu pateikusi kādu asprātīgu joku. Tā nebija pirmā reize, kad es pieķeros cilvēkam, tiklīdz pamānu, ka man tiek pievērsta kāda uzmanība, ka mani pamana vai vēl jo vairāk – kad kāds atsmaida vai draudzīgi pasmejas par teikumu, ko es pasaku skaļi. Šajā ziņā es esmu diezgan bezcerīga.

Tomēr nevaru pateikt, ka biju pazudusi tagad un tūlīt – vismaz man pašai tā likās. Viņš bija pavisam jauns vīrietis, man gribētos domāt, labi, ja 27 gadus vecs, un man šķita, ka tajā brīdī es situāciju kontrolēju labāk. Nu

Agnese Zarāne raksta prozu, veido saturu sociālo mediju platformām un audzina dēlu. Padziļināti interesējas par psiholoģiju. Līdz šim iznākušas divas Agneses grāmatas: garstāsts *Slīdošās kāpnes* (2019) un stāstu krājums *Laba meitene* (2021).

nespēs man sagrozīt galvu tāds puika vairs nekad, pie sevis naivi nodomāju.

Draugu ballītē Niklāvs uzspēlēja akustisko ģitāru un dziedāja. Viņam piemita ļoti pievilcīgs balss tembris – vīrišķīgs bass, bet visvairāk mani piesaistīja ģitārspēle – izskatījās, ka viņš ar to rotaļājas, ik pa laikam pasmaidot par kādu negaidītu noti. It kā ģitāra būtu viņam mīļa, sena draudzene, kas joprojām mēdza sagādāt patīkamus pārsteigumus. Man blakus sēdošā draudzene iečukstēja ausī, ka man ir jāuzrunā šis instrumentālists. Viņa ziņāja, ka es rakstu dziesmu melodijas un tekstus, taču man nav kontaktu mūziķu vidē.

„Tu taču gribi kādreiz ierakstīt savu dziesmu! Rekur ir tava iespēja, sēž tev burtiski pretī!” Rūpīgi paskatījos uz šo jauniešu ar gariem, zirgastē savāktiem matiem un noskurnājos, jo man nebija ne jausmas, kā ar viņu sarunāties. „Hei, tas laikam izklausīsies kā LMFAO, bet tu radi labu vaibu mūzikā un, lai gan esmu vecs mileniālis, nupat sapratu, ka YOLO un varbūt varam sabīdīt kādu dziesmu, idk, lol.” Reiz internetā redzēju video, kur kāds universitātes profesors ar saviem jaunajiem studentiem, kas ir dzimuši jau divtūkstošajos, sarunājās šādi. Toreiz tas nostrādāja.

„Nu un kā tad es viņam samaksāšu par palīdzību?”

„Viņš ir jauns, jaunie ir entuziasti, redzēsi, viņam būs prieks palīdzēt par baltu velti!” Viņa turpināja ievirzīt mani sapņa piepildīšanas trajektorijā.

Es minstinājos. Es esmu pārāk veca, lai sacerētu dziesmas, kur nu vēl izpildītu publiski. Mēs nebijām pazīstami, un es baidījos runāt ar svešiem cilvēkiem, turklāt, pēc 10 gadiem ilgas laulības, kuras laikā man praktiski nebija nepieciešamības iepazīties ar kādu viriešveidīgo, sajutos, it kā man tagad būs jāvelk slidas, jākāpj uz ledus un jācenšas mērot bezgalīgi garais (piecus metrus īsa) ceļš un tad... jādabū no mutes ārā vārdi? Nē, nē. Un tomēr jā, es saņēmos.

„Čau. Es gribēju uzvaicāt kaut ko... Man šodien ir grūti runāt, neesmu labākajā mentālajā stāvoklī, īstenībā viss ir pakaļā, tam ir daudz un dažādi iemesli, bet nu ir tā, ka Tu labi spēlē ģitāru un es mazliet rakstu,” es žonglēju ar vārdiem kā neveikla pusaudze, uzreiz aptverdama, ka sniedzu pārāk daudz liekas informācijas par sevi, nepasakot neko no tā, ko vajadzēja pateikt. Viņš izskatījās mazliet izbrīnīts un man ienāca prātā, ka varbūt tomēr bija jāizmanto zūmeru valoda.

Bet tad viņš pasmaidīja, ar pirkstiem atglau-da nepaklausīgo, no zirgastes izbēgušo un acīs krītošo matu šķipsnu un vaicāja „Vai Tev ir doma veidot grupu?”

„Grupu?” Neveikli iesmējos. „Būtu labi, ja es pati zinātu, kāda doma man ir... es iedomājos, ka varbūt Tu, nu, par kaut kādu simbolisku samaksu gribētu ar mani pastrādāt pie dziesmu komponēšanas?”

„Hm...” viņš uz sekundes desmitdaļu iegrima domās. „Man patīk dažādi mūzikas projekti, bet tuvākajās divās nedēļās man nebūs laika. Bet davi! Atsūtīsi man kaut ko no saviem darbiem?” Mēs apmainījāmies ar telefona numuriem un sarunājām sazināties pēc pāris nedēļām, kad viņam būs beidzies projekts, pie kura viņš strādā patlaban. Tas, ko es atceros pavisam skaidri, ejot prom, viņš man parādīja paceltu īkšķi un iesaucās „Prieciņš!”. Ļoti iespējams, ka es maldos, bet viņa smaidā es nojautu patīkamu satraukumu. Bet varbūt es vienkārši nolasīju to, ko gribēju nolasīt.

* * *

Lai sāktu darbu pie kopīgajām dziesmām, es nācu uz Niklāva trīstistabu dzīvokli. Vēl salīdzinoši siltā septembra vakarā viņš izgāja ārā, lai sagaidītu mani, un apskāva. Pēc tam

tā notika gandrīz vienmēr, un man tas šķita jauki. Tagad domāju, ka, iespējams, viņš tā darīja, lai es nezinātu viņa ārdurvju kodu un nevarētu ierasties bez uzaicinājuma.

Ātri sapratu, ka viņš ir izglītojies daudz un dažādās jomās, daudz ceļo un zina stāstīt par gudrām teorētiskām koncepcijām, par kurām man atlika tikai māt ar galvu un izlikties, ka es saprotu. Dīvainā kārtā jau pirmās sarunas laikā mēs sākām runāties arī par sāpīgām savas dzīves pieredzēm. Kad kļuva par smagu, es ierosināju, lai viņš izstāsta kādu joku, taču, aptverot, ka esmu pati sevi iedzinusi sprukās, satraukta piemetināju: „Nē, laikam tomēr labāk nevajag, jo tas noteikti būs tik gudrs, ka es nesapratīšu, kurā mirklī ir jāsmejas.” Viņš iesmējās, tad mazliet samulsa un klusi atbildēja: „Man ir žēl, ka es radīju tādu iespaidu par sevi.”

Jau pirmajās tikšanās reizēs es pamanīju, ka viņš interesējas arī par psiholoģiju un literatūru. Neatceros, kādā saistībā, bet pēc mana stāstījuma viņš pieminēja „*walking on eggshells*” terminu, kas uzreiz paaugstināja viņa vērtību manās acīs – viņš kaut ko saprot un pat spēj dot precīzu psiholoģisku formulējumu tam, ko es biju piedzīvojusi. Kā jau es iepriekš minēju – man nevajag daudz, lai emocionāli pieķertos kādam.

Par spīti savam vecumam viņš izskatījās pašpārliecināts un ļoti neatkarīgs. Pīrsings uzacī, caurdurtas ausis, ko viņš izrotāja ar sudrabainu mēness sirpi un zeltainu saules auskaru otrā auss līpiņā, violets krekls ar baltu liliju rakstu, kas izskatījās kā aizlienēts no draudzenes vai pirktis „Otrās elpas” sieviešu drēbju nodaļā, un vienlaikus vairākās lokācijās melni notetovētā roka – itin viss viņā šķita neparasts un pat pretrunīgs, bet vienlaikus neizskaidrojamā veidā harmonisks. Es sēdēju viņam pretī savās perfekti izgludinātajās džinsu biksēs un līdz kaklam nopogātajā zilajā krekļā, tobrīd neaptverdama, ka mani piesaista tieši tas, kā trūkumu es ikdienā neapzināti izjutu sevi – spontanitāte, vieglums un šķietami absolūta vienaldzība pret apkārtējo viedokli.

Tovakar viņš piedāvāja man aizņemties grāmatu par izsērošanas procesu, kas konkrētājā laikposmā man bija aktuāla šķiršanās dēļ, un es, mazliet nokautrējusies, iestūķēju to mugursomā.

* * *

„Kuru no grāmatām Tu vēlies?” Es nosūtīju jautājumu ar trim dažādu grāmatu bildēm. Grāmatas bija par toksiskām attiecībām – ar vecākiem un romantiskajiem partneriem. Vienā no pilsētas lielākajām grāmatnīcām uzgāju psiholoģiskās literatūras darbus angļu valodā (jo viņš pārsvarā lasīja angliiski) un atlasīju tās, kas man šķita atbilstošas.

„Nu, tagad Tu man sit ar bomi pa pieri,” viņš atsmēja un es uzreiz sajutos neveikli.

„Atvaino, es vienkārši gribēju Tev piemeklēt kaut ko noderīgu.”

„Saprotu. Vispār to par pieaugušajiem bērniem es jau kādu laiku gribēju nopirkt pats.”

Yesss! Kaut kur esmu trāpījusi mērķi.

Pēc pirkuma veikšanas apsēdos blakus esošajā kafijas bārā izbaudīt kapučīno un mazliet ielasījos grāmatā. Nofotografēju vienu no lappusēm un nosūtīju viņam – kā Tev pašam šķiet, vai Tavi vecāki bija distancējušies un vēsi, noraidoši vai arī eksplozīvi un pārāk vērsti uz sevi un savām emocijām?

„Haha. Izklausās, ka viņiem piemita pa drusciņai no visa. Nav nekāds pārsteigums, ka esmu tāds rasols.” Es pasmaidīju, taču man gribējās šo sarunu padziļināt.

„Humors ir lieliskas bruņas. Es arī tās ik pa laikam mēdzu uzvilkt.”

„Haha, nu ja.”

„Mana terapeite man to pārmet visu laiku. Man tikai pāris reizes ir izdevies viņai kaut ko pastāstīt, neizmantojot ironiju. Tad esmu izplūdusi asarās un arī kaunā, jo man likās – cik gan reizes es varu pārstāstīt vienu un to pašu situāciju kā tāda sabojājusies plate... pārstaidzoši bija tas, ka viņa tieši šajās reizēs teica, ka esmu atklājusi kaut ko pavisam citu. Jo runāju ar emocijām, nevis prātu.”

„Mm. Jā, tas vispār izklausās spēcīgi. Hū. Es līdz tādām līmenim ar savu terapieti neesmu nonācis.” Varbūt viņš tagad gribēs par to parunāt mazliet vairāk, es pie sevis prātoju, bet nē. Jau pēc sekundes simtdaļas izpruka citas operas jautājums. „Vai Tev patīk Mumini?”

„Mumini?”

„Nu ja. Tie, kas dzīvo bērnu grāmatās.” Viņš atsūtīja man Tūves Jansones grāmatas vāku.

„Tie ir jauki. Kāpēc Tu vaicā?”

„Es varētu Tev atvest kaut ko saistītu ar viņiem.” Niklāvs tobrīd atradās spontānā ceļojumā Somijā.

„Ā. Jā, tas būtu jauki.” Es atbildēju.

„Labs ir, dodos suvenīru medībās. Neatceros, cik draugiem man vēl kaut kas ir jānopērk.” viņš attrauca un prom bija. Tas sāka kļūt par mūsu attiecību modeli. Viņa vienmēr mazliet pietrūka, bet manis vienmēr bija mazliet par daudz.

* * *

Mums bija jāuzraksta kopīga dziesma, bet tā vietā mēs pēc noklusējuma vienojāmies, ka dzersim vīnu un ēdīsim burgerus. Es ierosināju jocīgu mūzikas spēli, kuras uzdevums mums abiem bija katrā kategorijā atlasīt kādu dziesmu, kas visvairāk atbilda tai. Kategorijas bija dažādas:

- A) dziesma no bērnības, ko klausos joprojām;
- B) pusaudžu laika eskeipisma skaņdarbs;
- C) kādas filmas mīļākā tituldziesma;
- D) kādas grupas, uz, kuras koncertu esi bijis, mīļākā dziesma;
- E) skaņdarbs, kuru klausoties, nāk smiekli;
- F) dziesma, kas uzdzēn skumjas;
- G) šī brīža mīļākā dziesma.

Es nezināju lielāko daļu mākslinieku, ko viņš atskaņoja, kamēr par manējiem viņš kaut ko bija dzirdējis. Es domāju, viņš saglabāja pāris no manām dziesmām savās pleilistēs pieklājības pēc. Es? Es saglabāju kādas četras – divas no tām man patiešām patika (vai arī es sevi pārliecināju, ka patika), divas – pieklājības pēc. Starp mums bija daudz atšķirību, taču mums pavisam noteikti bija arī kopīgas lietas. Mēs vienojāmies, ka „mūziķi” bija šķietami vienīgi, kas mūs saprata pusaudžu gadus, un ka mūzika bija gluži vai vienīgais veids, kā izpaust dusmas, kuras citādi neviens pieaugušais nevēlējās redzēt. Šis ir viens no tiem mānīgajiem brīžiem, kad Tev šķiet, ka esi saticis savu dvēseles radnieku.

Es izdzēru pārāk daudz vīna un nolēmu pie pēdējā skaņdarba uzaicināt viņu uz deju. Nebiju dejojusi ar kādu vairākus gadus.

Paslēpusi galvu aiz spilvena, skaļi iesaucos: „Tā laikam ir stūlba ideja, bet vai Tu gribētu ar mani padejot?”

„Es īsti nezinu,” Viņa atbildi bija grūti sadzirdēt, bet man šķita, ka viņš atsaka.

Momentāli nosarku un apjautu savu mulķīgumu. Kāds kauns, kāds milzīgs kauns, es pati pie sevis domāju.

Dziesma sāka skanēt, Niklāvs pienāca un paņēma mani aiz rokas. „Man likās, ka tu man atteici,” es apmulsusi atraucu.

Ideja, protams, bija gauži mulķīga. Telpa bija maza, mēs mīdījāmies pa riņķi šaurā rādiusā, un es nevarēju saprast – vai plaukstas trīc man vai viņam, vai arī mums abiem. Varbūt manas trīcēja tik stipri, ka parāva līdzī viņējās. Kurš te ir pieaugušais, kurš te ir tas, kas kontrolē situāciju? Tā noteikti vairs nebiju es. Un tomēr centos saglabāt vēsu prātu.

„Saplēsts šķivis,” es izmetu, jo tur tas patiesi bija – uz plauktiņa, kas atradās burtiski viena soļa attālumā no mūsu mīdīšanās plača. Palielas, krāsainas lauskas tur gulēja tā, it kā tā būtu vispiemērotākā vieta saplēstiem traukiem.

„Ak, jā,” viņš atbildēja.

„Vai Tev ir trīsgadnieka krīze?” Es iesmējos, atcerēdamās, kā vēl tikai pirms pāris gadiem dūsmās mans bērns mēdza mētāt traukus. „Vajadzēja izlādēt agresiju?”

„Vai es Tev šķietu dūsmīgs cilvēks?” Vai Niklāvs koķetēja?

„Es nezinu. Vai tad visiem kādreiz nepiemetas dūsmas?” Es provokatīvi jautāju. Es nezināju, ka ir vīrieši, kuriem nav dūsmu. Vai precīzāk tādi, kuri tās ir aprakuši. Man likās, ka tas vairāk ir raksturīgs sievietēm.

„Es arī nezinu. Šis šķivis saplīsa trakas ballītes laikā. Un man šķiet, ka man ir aleksitīmija,” viņš atbildēja. Mans skatiens laikam norādīja uz apjukumu, tāpēc viņš spēji paskaidroja. „Nu... tas ir saistīts ar nespēju paust un just. Emocijas, vai zini. Kaut kas iemantots, kaut kas iemācīts. Kad man bija četrpadsmit, aizrāvos arī ar paškaitējumu. Nekas dižs, mazliet pagraizījos.” Es biju dziļi satriekta un neslēpu to.

„Man ir ļoti žēl, ka esi gājis tam cauri,” iespējami līdzjūtīgākajā tonī, kādu savā arsenālā varēju sameklēt, es teicu.

„Viss ir labi,” viņš atbildēja. „Es pazīstu daudzus džekus, kuru bērnības bija krietni jobanākas par manējo.” Niklāvs atsmēja.

Līdzko mūzika pārstāja skanēt, mēs rekordātri attālinājāmies viens no otra. Viņš apsēdās uz sava krēsla, es – uz divāna pretī.

„Tā,” tonis pēkšņi kļuva gluži lietišķs. „Kad tad mēs tiksīmes, lai uzrakstītu akordus tai dziesmai?”

* * *

Mēs uzrakstījām gan akordus, gan dziesmu. Mēs pat ierakstījām to kopīgi viņa drauga studijā. Viņš pat nosponsorēja man to. Viņš pat sūtīja man dziesmas, atsaukdams uz to, ka kāda no tām atgādina manu mūziku. Reizēm viņš atsūtīja kaut ko, kas, kā viņam šķita, varētu man patikt „kaut nedaudz”.

Pēc kādas kopīgas ballītes, kad man vienīgajai negribējās iet mājup, jo tā bija pirmā sestdienas nakts, kad daudzu gadu garumā biju ārpus mājas, viņš teica, ka neatstās mani vienu un pastaigājās ar mani ārā, kaut gan tur bija pilnīgs slapjdraņķis un viņam jau tāpat bija iesnas. Pēc divainās pastaigas nākamajā dienā viņš pamodās vēl slimāks.

Es neapzināti sāku sevi barot ar ilūziju, ka nozīmēju viņam kaut ko vairāk. Ka varbūt mūsu simpātijas ir abpusējas. Viņš gan nekad neierosināja tikšanos un gandrīz nekad nerakstīja vai nezvanīja pirmais.

* * *

„Man tev kaut kas jāpasaka. Bet man šķiet, ka tu to jau zini. Tu man patīc mazliet vairāk nekā tikai draugs.” Es nezinu, kā saņemtos to pateikt skaļi. Pēc īsa mirkļa pacēlu acis, lai redzētu viņa reakciju.

„Jā,” viņš pamāja. „Hm.”

„Vai Tev ir kāds komentārs par šo?”

„Ir tā, ka es šobrīd nemeklēju nopietnas attiecības. Es gribu ceļot, zini, veidot tādas pieredzes un atmiņas, ko patiesi izbaudīt, kamēr neesmu mirstošs onka, kas nodots paliatīvajā aprūpē. Bet tu esi ļoti skaista.”

„Es arī nemeklēju neko nopietnu,” meloju pat nezinādama, ka meloju. Jo meloju arī sev. Kas tas vispār par konceptu – nopietnas

attiecības? Es tikai nesen biju ārā no dekādi garām nopietnām attiecībām, un man šķita, ka arī es to negribu.

Es neatceros, kurā brīdī viņš apsēdās man blakus uz dīvāna un mēs saskūpstījāmies. Pirms satuvināšanās es nočukstēju, ka to neesmu darījusi tik sen, ka, iespējams, pat neatceros, kā to dara pareizi. Viņš pasmaidīja un pavīpsnāja: „Nebija nemaz tik slikti.” It kā tas būtu joks. Varbūt tas arī bija joks. Viss, kas mūs vienoja, šķita kā joks.

Nezinu, kā tas bija gadījies, bet šķita, ka viņa dzīvoklī viss elpo citādi. Gaiss bija biezs, smagnējs. Es jau kādu pusstundu gribēju pačurāt, bet biju pielipusi pie dīvāna. Kaunējos. Kaunējos par savu fizioloģisko vajadzību, kaunējos par to, ka esmu cilvēks, un negribēju iet prom no viņa.

* * *

Niklāvs neuzaicināja mani uz savas dzimšanas dienas svinībām. Man jāatzīst, ka īsu brīdi pirms tam biju sarīkojusi nelielu drāmu. Es sāku norādīt, ka viņš man nekad neraksta pirmais un ka es laikam viņam īpaši nerūpu, tā, it kā viņš jau no sākta gala nebūtu man to pateicis diezgan nepārprotami. Labākajās neatbildētas mīlestības stulbo izpausmju tradīcijās izdzēru pāris kokteiļus kopā ar draudzeni un pēc tam ierakstīju vairākus video, kuros pārmetu, ka mani sāpina šī nenoteiktība un vēsums, un ka ja viņam mani nevajag, tad lai tā to arī pasaka. Nosūtīju ziņas un aizgāju gulēt.

Naktī saņēmu korektas, racionālas atbildes. „Jā, es jūtos mazliet vainīgs par to, ka nerakstu Tev, bet tā manā dzīvē ir iegrozījies, ka man ir daudz, daudz darāmā. Lūdzu, neuztver to personiski, bet es neesmu attiecību materiāls. Kaut ko līdzīgu esmu piedzīvojis jau iepriekš, un tā nav veselīga dinamika. Varbūt es kādreiz kļūšu stabilāks, bet tagad es tāds nevaru būt.”

It kā nepārprotama atbilde. Bet... Hei, varbūt viņš kādreiz mainīsies? Man mazliet jāpagaida, jābūt pacietīgai un mierīgai. Nebūšu tā, kura tik viegli padosies, vai ne?

Kad draugi man reizēm jautāja: „Labi, labi, viņš ir mistiskais, mākslinieciskais tips, uz kuriem tu parasti iekrīti, skaidra lieta, bet pasaki taču, nu, vai tad apkārt nav arī citi forši

vīrieši un galu galā – kāpēc tieši viņš?” es nezināju, ko teikt.

Bet, ja man vajadzētu atbildēt šodien, es teiktu: „Tāpēc, ka es alku pēc atraidījuma”.

* * *

Niklāvs īrēja diezgan lielu istabu manu smadzeņu apartamentos. Es centos par viņu nedomāt. Man nesanāca.

Viņa dzimšanas dienas priekšvakarā nodziedāju viņam veltītu pašsacerētu dziesmu, un nopriecājos, ka man izdevās to izdarīt neapraudoties. Viņš sēdēja noliektu galvu un teica, ka raudāt gan gribas viņam.

„Tātad, ja es pareizi saprotu, tava atbilde ir nē.”

„Jā, tu saproti pareizi. Dziesma gan ir ļoti skaista. Tāpat kā tu.”

Skaņdarbs bija mans mēģinājums vēlreiz atjaunot mūsu attiecību tik ļoti nestabilo un neprognozējamo romantisko pusi, bet es aptvēru, ka mēģinājums nav izdevies.

„Labi,” es teicu. „Kā ir, tā ir. Es to dziesmu tāpat izmantošu savā labā gluži kā Teilore Svifta,” atjokoju un viņš pasmaidīja. Mūsu attiecībās viss vienmēr bija labi tik ilgi, kamēr tās bija gaisīgas un vieglas. Un es ļoti baidījos apgrūtināt viņu ar savām jūtu izpausmēm, jo intuitīvi nojautu, ka tad viņš aizbēgs pavisam.

Pirms aiziešanas gan piebilde: „Niklāv. Man ir kāds lūgums. Nesaki man vairs komplimentus, labi? Tie manai apsēstībai nodara vairāk ļauna nekā laba.” Viņš apsoliya, ka respektēs manis nospraustās robežas, un vairs neteiks man komplimentus. Taču šo solījumu ik pa laikam aizmirsta.

Niklāvam nebija ne jausmas, ka atpakaļceļā uz mājām trolejbusā es raudāju. Man līdzi nebija pat sašņaukātās salvetes, no deguna pilēja lipīgi puņķi, ko ieslaucīju savā plaukstā. Kāda meitene, kas stāvēja netālu no manis, pamanīja manas asaras un bija gana līdzjūtīga, lai piedāvātu man papīra kabatlakatiņu.

* * *

Decembrī mani atlaida no darba. Es pārāk bieži ņēmu slimības lapas – gan bērna, gan

pašas veselības problēmu dēļ, un netiku galā ar saviem pienākumiem. Tas bija izmisuma pilns mēnesis. Es zināju, ka jauns darbs man ir jāatrod maksimāli īsā laikā, citādi es nespēšu nomaksāt rēķinus par dzīvokli, kurā mītnājos kopā ar dēlu. Vairākas dienas pēc atlaišanas biju ļoti nervoza un nespēju domāt skaidri.

Kad dēls gribēja spēlēt ar mani zagļos un policistos vai rādīja savus mākslas darbus, es nespēju koncentrēties, ik pa laikam nedzirdēju, ko viņš teica, un tādēļ viņš kļiedza, ārdījās, raudāja un svaidīja mantas. Viņš skaidri sajuta, ka mana klātbūtne ir tikai fiziska, un gribēja izvilkt mani laukā no pašas prāta kambariem, kuros biju apmaldījusies. Kad viņš man dusmās iesita, es apvainojusies aizgāju uz tualeti, apsēdos uz poda vāka un raudāju. Niklāvs man bija atsūtījis smieklīgu reelu, bet es nespēju reaģēt atbilstoši.

„Mani atlaida no darba,” uzrakstīju. „Un vēl. Es, muļķadesa, kaut kur pazaudēju Tevis atvestos muminus. Man ir ļoti, ļoti žēl, jo man tie ļoti patika.”

Pārsteidzošā kārtā viņš ne tikai atradās online režīmā, bet arī uzreiz atbildēja.

„Ak vai! Man ļoti žēl. Ko tu tagad darīsi?”

„Sērošu par mumiņiem. Bet ja godīgi... man ir jāatrod jauns darbs. Fiksi. Citādi mūs izmetīs no dzīvokļa.”

Es dzirdēju, kā Marks blakusistabā kļiedz spilvenā. Atviegloti nopūtos, jo sapratu, ka viņš tādā veidā cenšas izregulēt savas dusmas.

„Nezinu, cik šajā brīdī tas ir iederīgi, bet sūtu Tev virtuālus apskāvienus.”

„Paldies,” atbildēju.

„Ja nu kas. Tikai gribēju, lai Tu zini, ka sliktākajā gadījumā jūs varat uz kādu laiku apmesties pie manis. Uz divāna viesistabā jums ar dēlu būtu gana daudz vietas.” Nespēju noticēt savām acīm. Tas bija pārāk dāsni, lai būtu patiesība. Tas bija tā, it kā viņš mani uzskatītu par draugu, kuram patiesi grib palīdzēt.

„Mīļš paldies, tas ir negaidīti jauki,” es atbildēju. „Es tomēr darišu, ko varēšu, lai iespējami ātri tiktu pie naudas.”

Es godīgi pildīju savu solījumu, un jau pēc divām nedēļām biju atradusi jaunu darbu.

* * *

Mēs bijām sarunājuši tikties darba dienas pusdienlaikā ar mērķi apsveikt vienu otru Ziemassvētkos. Taču Marks atkal bija saķēris iesnas un es teicu, ka nezinu, vai man izdosies.

„Mm. Žēl gan. Varbūt jums vajag kaut ko atvest? Augļus, vai ko tamlīdzīgu?”

„Paldies, būs labi,” es rakstīju. Tās pašas dienas pēcpusdienā arī uzzināju, ka mana mamma jau ir ceļā, lai pieskatītu slimo mazdēliņu. Nākamajā rītā uzrakstīju, ka man tomēr būs iespēja tikties pusdienlaikā. Viņš atrakstīja – „Labs ir, tad uz tikšanos!”

Grāmatpreču veikālā sameklēju Niklāvam skaistu kladi. Pirms dažām dienām viņš bija ieminējies, ka grib atsākt pierakstīt savas domas, ka varbūt tas palīdzēs viņam sakārtot savu prātu un emocijas. Nopirku arī zeķu pāri, uz kura bija uzzīmēts dreifējošs kosmonauts visuma izplatījumā ar smieklīgu uzrakstu „*I need space*”. Viņš bieži nēsāja krāsainas un asprātīgas zeķes, un man šķita, ka šīs ir ideāli piemērotas viņa izvaīrigajai dabai. Centos iepriecināt viņu, jo zināju, ka šī būs viena no reizēm, kad viņš ģimenes konfliktu dēļ Ziemassvētkus nepavadīs ar saviem vecākiem.

Arī pati neko daudz par omulīgiem ģimenes Ziemassvētkiem nezināju, jo mēs parasti pavadījām tos divatā ar mammu. Mana mamma bija izpalīdzīga, bet trauksmaina un depresīva, un ābols no ābeles atšķīras tikai ar to, ka pēc vidusskolas pabeigšanas smalkā augļu kastē tika aizvests uz lielpilsētu, kur bija lielākas iespējas iepazīties ar dažādu citu šķirņu āboliem. Un tie likās vilinoši un pievilcīgi – īpaši tad, ja šo „ābolu” traumā kombinācijas bija atšķirīgas no manējām.

Ar tēvu mamma bija izšķīrušies pirms daudziem gadiem, un tēvs manā prātā bija krāšņā mirāža – kaut kas varens un skaists, uz ko tiekties, un kaut kas absolūti nesasniedzams. Viņš apmaksāja manas mācības un citādi atbalstīja finansiāli, taču mēs satikāties tikai pāris reizes mēnesī un man bija sajūta, ka viņš īsti nezina, ko ar mani iesākt. Šķita, ka viņš nepazīst mani, un, ka es tik ļoti atšķīros no viņa, ka viņš to kaut kādā mērā arī nespēja saprast.

Pāris reizes es viesojos viņa birojā, kur novēroju, ar kādu vērigumu un pārliecību viņš

veic darbus. Kā lektors viņš pasniedza arī kursus un vadīja prezentācijas augstskolā. Studentes (un arī studenti) viņu apbrīnoja, jo viņš prata vielu izklāstīt aizraujoši, ik pa laikam izmetot kādu gaumīgu joku. Es vēlējos kaut kādreiz viņš spētu ieguldīties attiecībās ar mani ar tikpat lielu interesi un aizrautību, kādu viņš ieguldīja savā darbā. Tomēr es centos arī savā ziņā attaisnot viņu, jo, lai gan neko daudz par viņa vecākiem un bērnību es nezināju, man bija nojausma, ka tā it nemaz nebija rožaina, bet gan pilna ar emocionālu un fizisku vardarbību. No ģimenes locekļiem viņš ļoti knapi komunicēja vienīgi ar savu vecāko brāli.

Savdabīgā veidā kopīgu valodu ar tēti es atradu pusaudzū vecumā. Viņam mājās bija simtiem kompaktdisku un plašu, kuras viņš atskaņoja ikreiz, kad biju ciemos. Atceros, vienā sestdienas rītā viņš mūzikas atskaņotāja ielika CD, ko iepriekš nekad nebiju dzirdējis. Tas sākās ar spēcīgu elektriskas ģitāras ievadu, ko turpināja vokālista pants, bet, sākoties piedziedājumam, šķita, ka nomainās ritms.

Ieklausoties dziesmas tekstā, sapratu, ka nesaprotu neko. „*Somebody told me that you had a boyfriend who looked like a girlfriend that I had in February of last year*” man neko neizteica, taču dziesmas ritms, lipīgais piedziedājums un roķīgās ģitāru saspēles aizveda mani vietā, kur nekad iepriekš nebiju bijusi. Tā bija kā iespēja nokļūt skaņu, ritmu, emociju pasaulē, kas uz brīdi aizdzina manu nebeidzamo trauksmi un nomāktību.

Atzinot tētim, ka man ļoti patīk šī mūzika. Tā es drīzumā tiku pie sava pirmā CD atskaņotāja un grupas *The Killers* debijas albuma „*Hot Fuss*”. Turpmāk tētis man pirka jaunus ierakstus katru mēnesi un tīkoties mēs ikreiz pārrunājām, kuri gabali mums konkrētajā albumā bijuši mīļākie. Kad ciemojos pie tēva, viņš atskaņoja tikai to mūziku, kas man patika.

Satraukti ieskatījos pulkstenī. Tuvojās pusdienas laiks. Darba tualetē uzliku lūpu spīdumu, piekārtu savu svārkus un skaļi izelpoju. Laiks doties. Uzmetusi pleciem mēteli un lielu, bēšīgu šalli ap kaklu, lēnām devos uz norunāto tikšanās vietu – mazu, omulīgu kafejnīcu pilsētas centrā.

Satiekot Niklāvu, pasniedzu viņam dāvanu. Saņēmu arī kaut ko pretī. Šokolādes

konfekti. Tobrīd es neapzinājos, ka šis mazais, nevērīgais žests man sagādā vilšanos. Es ieguldīju vispatiesāko interesi un aizrautību dāvanas meklēšanā viņam, un iekšēji cerēju, ka Ziemassvētki ir tas laiks, kad arī viņš man atradīs kaut ko ar tikpat lielu interesi un aizrautību, kādu atrada savā darbā un ceļojumos.

„Tu ļoti labi izskaties,” viņš teica. Gribēju atgādināt, ka viņam ir jāpārtrauc man teikt komplimentus, taču tā vietā tikai apmulsusi pateicos.

Mēs runājām par šo un to, par aizejošo gadu, par to, ka būtu jāieraksta kopīgs EP, par to, ka viņš gaida Ziemassvētkus ar bažām, par to, ka es ceru, ka izturēšu pārbaudes laiku jaunajā darba vietā. Tad vienā brīdī viņš pēkšņi teica, ka ir sapratis, ka viņam ir pārāk daudz draugu, ar kuriem vairs neredz pievienoto vērtību attiecībās. Norīju satraukuma kamolu un lēnām pacēlu acis no kafijas krūzes – vai tagad būs brīdis, kad viņš teiks, ka arī mūsu nosacītā draudzība ir cauri?

„Neuztraucies. Es runāju par citiem draugiem, ar tevi es gribu turpināt draudzēties.” Sajutu tūlītēju atvieglojumu. Nemaz negribēju iedomāties, ka šis „mazliet vairāk nekā nekas” mūsu starpā varētu beigties.

* * *

Pēc pāris nedēļām ar mūsu kopīgajiem draugiem, kā arī dažiem maniem draugiem, aizgājām uz karaokes bāru. Divas vai trīs reizes kāpu uz skatuves, lai izpildītu man mīļās dziesmas.

Mājup devos ar vienu no tuvākajām draudzenēm – Patrīciju. Braucām vienā taksometrā, jo mājupvirziens mums abām bija viens.

„Man negribētos, lai tu lieki saceries,” viņa bilda, „bet... es mazliet pavēroju Niklāvu, kad Tu dziedāji.” Mana sirds salecās.

„Un?”

„Nu. Viņš nenovērsa skatienu no tevis un visu laiku smaidīja. Bija sajūta, ka viņam ir milzīgs prieks par to, kā tev sanāk. Man izskatās, ka varbūt viņš ir tevī iekēries.”

„Nē,” es nervozi attraucu. „Viņš tā priecējās par visiem saviem draugiem. Tā nav.”

„Labi, labi. Es tikai saku to, ko redzēju. Galvenais, neieķeries tu pati!” Patrīcija pasmaidīja un piemiedza man ar aci.

Es nopūtos. „Par vēlū brīdini, Pat.” Viņa pēkšņi žēlīgi paskatījās uz mani un visu saprata.

„Ak, mīlā...”

* * *

Kādu vakaru Niklāvs piebrauca uz sālsmazi. Manu dzīvokli līdz šim viņš vēl nebija apskatījis.

Marks samulsa un paslēpās aiz manis. „Dēliņ, tas ir tikai mans draugs Niklāvs. Mēs kopā dzersim kafiju un tad viņš brauks mājup.”

Niklāvs bija atvedis veselu grozu ar augļiem, šokolādes konfektes Markam. Un vēl kaut ko. Jaunu Muminu magnētiņu.

„Ak! Tu atcerējies un to dabūji!” Es apķēros viņam ap kaklu. Tas bija patiešām mīļi, bet tagad man šķiet, ka es pievērsu šim laipnības žestam lielāku nozīmi, nekā vajadzētu.

* * *

Kad es saņēmu pirmo nopietno darba algu, nolēmu atmaksāt viņam par ieguldīto laiku, finansiālajiem ieguldījumiem un rūpīgo darbu, ko viņš bija veltījis kopīgā dziesmu radīšanā. Piedāvāju aiziet ar viņu uz filmu, kas dažādos starptautiskos festivālos bija saņēmusi augstus apbalvojumus – tā bija gana ekscentriskā un dīvaina, lai vismaz kaut kādā mērā patiktu mums abiem. Viņš labprāt piekrita.

Niklāvs atnāca uz tikšanos nomākts. Pirms kino seansa mēs malkojām tēju blakus kafejnīcā, un es centos izmakšķerēt viņa mazrunības iemeslus. Viens no tiem bija problēmātiskās attiecības ar mammu. Es jutu, ka viņš mil savu mammu, bet kaut kādā mērā ir noguris no mūžīgā glābēja lomas – īpaši, ņemot vērā, ka tad, kas pusaugu vecumā palīdzība bija nepieciešama viņam, viņa izlikās, ka problēmu nav. Tas noveda pie paškaitējuma un pat pašnāvības mēģinājuma. Šī atzišanās mani skumdināja, un, vienīgais, ko es varēju bilst, bija – „tev bija ļoti grūti, bet zini, es gribēju teikt – es esmu tik sasodīti pateicīga un priecīga, ka tas mēģinājums toreiz bija neveiksmīgs!”

Es ieskatījos viņa gaiši brūnajās acīs, viņš novērsās, pasmaidīja un izspieda klusu, pazemīgu „paldies”.

„Jo Tu esi ļoti foršs, un tu dod lielu pievienoto vērtību cilvēku dzīvē, arī manējai!” Nu re. Es atkal runāju par sevi un gribēju, lai viņš kaut ko atbild man uz šo atzīšanos, bet viņš pēkšņi pārvērtās un pārleca uz citu tematu ar tādu vieglumu, it kā tie būtu savstarpēji savienoti batuti bērnu atrakciju parkā.

„Zini, man liekas, esmu salauzis sirdi vienai meitenei. Nejūtos par to pārāk labi,” viņš bilda.

„Kas notika?” Es centos runāt mierīgi, it kā tikko saņemtā informācija nekādā veidā neietekmēja manu emocionālo stāvokli.

„Viņa negrib pieņemt, ka es gribu brīvas attiecības. Ka es gribu iet uz randiņiem ar vairākām meitenēm vienlaikus.” Ā, tik vien, es pie sevis ironiski nodomāju. „Un es jūtos slikti, jo es pat neko neesmu viņai uz šo atbildējis, un nezinu, vai spēšu atbildēt.”

Ko lai domā? Cilvēks, kurš zināja, ka esmu viņā iemīlējusies līdz ausīm, grib, lai es palīdzu viņam risināt sarežģījumus, kas notiek, jo kāda cita meitene ir viņā iemīlējusies līdz ausīm un saņem atraidījumu. Pēc vairākiem mēnešiem es iedomājos, ka varbūt viņš to bija izfantazējis. Varbūt viņš to stāstīja, lai paaugstinātu savu vērtību un iekārojamību manās acīs. Bet varbūt viņš to darīja ar cēlāku nolūku – tādā veidā parādot, ka viņš tiešām nav attiecību materiāls. Vēl vēlāk man prātā ienāca kāda cita doma – varbūt viņš patiesībā toreiz runāja par mani. Un cerēja, ka es viņam pametišu kādu ideju, ko ar mani iesākt.

* * *

Izejot no kinoteātra, Niklāvs sāka apdomāt nākamās vakara pavadīšanas iespējas – viena no tām bija kopīgas vakariņas kādā tuvējā kafejnīcā, kur viņš plānoja man uzsaukt ēdienu.

Filmas laikā mans prāts bija uzkonstruējis absolūti neloģisku un pavisam neapdomīgu turpinājumu – es viņam vienkārši piedāvāšu braukt un pārnakšņot pie manis. Ja jau ir tā, ka viņam viss vienalga, tad varbūt arī es varu atļauties nēsāt vienaldzības masku. Es nūdien nezināju, kādi delūzijas pārņemti

rūķīši tobrīd diriģēja manu prātu un rīcību, bet man jāsaka, ka šobrīd es gribētu nosvaidīt tos ar akmeņiem.

„Man ir viena cita ideja. Zini, Niklāv. Tu esi diezgan labs draugs, bet attiecību ziņā laikam ir, kā ir. Tu esi jāklis.”

Viņš iespurdzās un pamāja ar galvu. „Iespējams.”

„Labi. Es esmu vientuļa, vecāka sieviete un es vienkārši gribu sajusties šovakar mīlēta. Ko tu saki par piedāvājumu braukt pie manis mājup?”

„Vai tas nozīmē, ka tu arī esi jākle?” Viņš turpināja spurgt, un es izlikos, ka man arī nāk smieklis.

Mēs iesēdāmies pirmajā trolebusā, kas veda virzienā uz manu īrēto mitekli.

* * *

Man šķiet, es nepaguvu pat kārtīgi novilkt mēteli, kad sekoja viņa replika „Skaists krekls” un viņš sāka skūpstīt manas lūpas.

Mēs pakāpeniski pārcēlāmies uz guļamistabu.

Kamēr sēdēju uz spilvena pretī viņam, mēs apmainījāmies ar komplimentiem – un pirmo reizi visu mūsu neparasto attiecību laikā tie šķita ļoti patiesi. „Man šķiet, ka Tu esi jaukāks, nekā Tu domā. Un man patīk Tava humora izjūta.”

„Paldies! Tu esi ļoti mīļš un jauks cilvēks. Un man nepatīk, ka Tu sauc sevi par vecu. Tu esi ļoti skaista.”

Tad mēs turpinājām skūpstīties, bet dīvainā kārtā man bija sajūta, ka viņš kautrējas no manis. Viņš izgērba mani, bet pats vairījās atbrīvoties no drēbēm.

„Tev ir skaistas krūtis,” viņš komplimentēja.

„Paldies. Es gan esmu ļoti novājējusi, un tas negatīvā veidā atsaucas uz to izmēru.”

„Ah. To es arī esmu dzirdējis no citām sievietēm. Ka pirmās tievējot pazūd krūtis.” Ar cik dāmām Tu savā dzīvē esi runājis par tādu tēmu, kā krūšu izmērs, jau daudz vēlāk iedomājos.

„Vai tu nebaidies no asinīm?” Es izaicinoši vaicāju.

„Vai tu ar šo gribi pabrīdināt, ka Tev ir mēnešreizes?”

„Mazliet. Nu vai arī varbūt esmu nevainīga.”

„Ā. Tev ir skaists dēls,” viņš nevilcinoties atbildēja un es iesmējos.

Jau vēlāk, kad mēs sākām mīlēties, es atzinu, ka nekad iepriekš neesmu bijusi tik tuvu cilvēkam, kas man tik ļoti patiktu. Tas nebija joks, tā bija patiesība. Es tikai pāris reizes savā dzīvē biju apsēsta ar kādu, un līdz šim tas nekad neattīstījās tālāk par neveiklām sarunām.

„Hm. Tad jau šis būs gads, kurā varēsi ievilkt ķeksīti par jaunu pieredzi.” Asprātīgi.

Manā ķermenī kaut kas saplīsa. Es viņa priekšā biju atpogājusi ne tikai savu kreklu, es biju atpogājusi savu ādu, parādot vietu pakrūtē, aiz ribām, kur slēpās manas dziļākās jūtas. Viņš šo atzišanos pārvērtā anekdotē. Bet vai tad es varēju viņam vai sev atzīt, ka tas sāpēja? Pasmaidīju. Un viņš turpināja: „Šis nu gan ir burvīgs smaids.”

Neko vairāk man tobrīd nevajadzēja. Kripatiņa viņa uzmanības – un es atkal varēju meļot sev, ka esmu viņam kaut ko nozīmējusi. Nozīmējusi kaut ko šim neatšifrējamajam, nerasniedzamajam un vienlaikus valdzinošajam cilvēkam. □

Agnija Lesničenoka

JAUNAJAI GAITAI 70

Ieskats Latvijas Nacionālā arhīva dokumentos

Šoruden aprit 70 gadi kopš iznāca žurnāla *Jaunā Gaita* pirmais numurs. Šis kultūras, literatūras un sabiedriskās domas izdevums aizsāka nozīmīgu lappusi latviešu trimdas periodikā. *Jaunā Gaita* kalpoja ne vien latviešu sabiedrībai, bet arī dokumentēja laikmeta idejisko telpu – atspoguļojot domas attīstību, kultūras un politiskos procesus un talantīgas personības. Atšķirībā no citiem periodiskajiem izdevumiem, tajā valdīja pilnīga domu brīvība, kā arī centieni uzturēt saikni ar Latviju padomju varas apstākļos.

Latvijas Nacionālā arhīva dokumenti sniedz unikālu iespēju ieskatīties žurnāla veidošanas aizkulisēs. Tolaik šie dokumenti varbūt šķita kā tikai ikdienišķa redakcionālā darba daļa, taču šodien tās ir liecības par ideāliem, kompromisiem, radošu neatlaidību un ikdienas izaicinājumiem ar kuriem saskārās žurnāla veidotāji. Dokumentos fiksētās liecības papildina arī saruna ar žurnāla izveidotāju Valteru Nollendorfu, viesojoties viņa vasaras mājā Inčukalnā, skaistā meža ielokā. Savā cienījamajā vecumā viņš ar pārsteidzošu skaidrību un detaļu precizitāti atminējās *Jaunās Gaitas* pirmsākumus.

No „vākiem bez žurnāla”

Žurnāla *Jaunā Gaita* pirmais numurs tika iespiests 1955. gada septembra sākumā Līnkolnā un oficiāli prezentēts dažas dienas vēlāk Amerikas latviešu jaunatnes apvienības (ALJA) kongresā Klīvlendē. Tā tapšanas pirmsākumi saistāmi ar Valtera Nollendorfa un Aivara Ruņģa liktenīgo tikšanos ALJA kongresā Indianapolē 1954. gada novembrī – notikumu, kas kļuva par pamatu gan viņu draudzībai, gan kopīgam redzējumam par jauniešu lomu trimdas sabiedriskās domas attīstībā. Pats Valters par žurnāla dibināšanas apstākļiem atminējās:

„Austrumkrastā ALJA bija dabūjusi līdzekļus no ALA, vēlāk izrādījās, ka tie līdzekļi ALA bija nākuši no Centrālās izlūkošanas pārvaldes, kura lielā mērā atbalstīja trimdas pretkomunistiskās organizācijas. Tika izveidota intelektuāļu grupiņa, kura izdeva žurnālu *Raksti*. Gunārs Šmits, toreizējais *Rakstu* redaktors, ziņoja par žurnālu ALJA. Viņš vicināja, man liekas, 13. numura vākus un teica: '...te mums ir tas žurnāls. Tas ir jaunākais žurnāls', un man liekas, ka es biju tas, kas pacēla balsi un prasīja: 'nu, kur tad ir tas žurnāls?'. Viņš atzinās, ka esot tikai vāki un ka žurnāla neesot. Problēma bija, ko tad darīt ar šiem *Rakstiem*. Jaunajā ALJA valdē bija Aivars Ruņģis, es, Valdis Muižnieks, par priekšsēdētāju ievēlēja Konstantīnu Sventeki. Mēs tikāmies un runājāmies stundām ilgi un lēmām, ko darīt. Mūsu lēmums bija griezties pie Gunāra Šmita pārņemt žurnālu. Tur bija grūtības un mēs nozīmējām komisiju. Bija jāierodas pie Šmita un no viņa jādabū materiāls. Viņš bija atteicies tos nodot. Tagad valdei ir vēl lielāka dilemma, vai vienkārši turpināt *Rakstus* uz savu roku, vai arī izdot žurnālu ar citu nosaukumu, jaunās valdes iniciētu. 1955. gada aprīlī mums jāsāk jauns žurnāls. Un man saka: 'Valter, tu to dari!' Un Valters, protams, arī uzņēmās to darīt. Bet Valteram gandrīz nav nekādas pieredzes plašākajā sabiedrībā vai jauno rakstnieku vidū. Izņemot tos, kurus pats biju saticis. Un viens no galvenajiem bija Olafs Stumbrs. Ar Olafu Stumbru mēs 1950. gada maijā bijām kopā uz kuģa, kas veda mūs uz Ņujorku. Tātad, es Olafu jau pazinu. Un Olafs bija viens no pirmajiem, kas man atsaucās.”

Valteram 1955. gadā bija 24 gadi, 1949. gadā beidzis Grēvenes latviešu ģimnāziju, Nebraskas Universitātē ieguvis bakalaura grādu pedagoģijā un valodās (specializējoties vācu un angļu valodā), bet 1955. gadā – maģistra grādu. Tā kā Valteram bija pilnvērtīga latviešu vidusskolas izglītība un padziļināta izglītība filoloģijā, tas devis zināmu aizmuguri latviešu literatūrā, valodā un rakstu darbos. Savukārt Aivaram Ruņģim bija pieredze, kuras nebija pārējiem. Viņš bija ļoti

daudzpusīgs un liels balsts žurnāla tapšanā – viņš bija ne tikai talantīgs rakstnieks, bet arī grafiķis, zīmētājs, komunikators ar autoriem un sagādāja zināmu skaitu rakstu.

Steigšus bija jāķeras pie darba, tostarp, jāizdomā žurnāla jaunais nosaukums. Valters atminas:

„Aprīlis. Mūsu kongress ir norunāts septembra sākumā, kad Amerikā ir tā sauktā Darba diena. Pirmā pirmdienā septembrī. Tātad, sākam no aprīļa, četri, augstākais pieci mēneši. Nosaukuma nav. Es izsūtu vēstules jaunatnes pulciņiem utt. Vajag jaunajam žurnālam nosaukumu. Klusums. *Jauno Gaitu* es izzīdu no īkšķa. Protams, bija visādi iebildumi, arī bija mazliet jāpacinās, lai ar to varētu sadzīvot. Man ienāca prātā *Jaunā Gaita*, un atklāti sakot, tad kad radās nosaukums *jaungaitnieki* kā apzīmējums, tad tā lieta bija notikusi, un neviens vairs par to nebrīnījās.”

Visus, īpaši Valteru, māca lielas šaubas, vai būs pietiekami daudz rakstu un materiālu, lai rudenī varētu godīgi teikt, ka žurnāls ir, ne tikai vāki. Taču Aivars Ruņģis bijis tas dzinējspēks, kas uzturējis pārliecību, ka žurnāls būs. Rezultātā jau augusta vidū žurnāls ieguva savas aprises. Vāku izstrādei izdevās piesaistīt topošo arhitektu Aivaru Roni no Linkolnas. Tikai pāris dienas pirms ALJA kongresa Valters sēdējās Augstuma ģimenes spiestuvē Linkolnā Nebraskā pie modernajām iekārtām, kas pavairoja žurnālu. Vakarā, pirms visi braukuši uz kongresu Klīvlendē, žurnāls vēl ticis brošēts.

„Mums bija čupa žurnālu un mēs braucām. Tas bija diezgan tāls brauciens, tas principā ir divu dienu brauciens, bet nu mēs mēģinājām tikt turp, noguruši. Kongresa dienā man kā ALJA apgāda nozares vadītājam bija jādod ziņojums. Es drusku pajokojos un teicu, ka mēs esam strādājuši pie jauna žurnāla, ir bijušas ļoti lielas grūtības, jo iepriekšējo žurnālu *Raksti* atteicās nodot iepriekšējais redaktors, un mēs nolēmām, ka valde veido jaunu žurnālu un šeit ir šī žurnāla vāki. 'Ooo!' Un tajā brīdī nāk mūsu cilvēki pa koridoru un izdala šo žurnālu gatavu. Tas bija tāds

Žurnāla *Jaunā Gaita* izveidotājs un pirmais redaktors Valters Nollendorfs (1931), 20. gs. 80. gadi. Redaktora amatā 1955.-1956; 1957-1960.

Avots: Latvijas Nacionālais arhīvs.

jociņš, bet liels prieks par pirmo žurnālu. Un tagad es domāju, 70 gadi...”

1956. gadā žurnālu uz vienu gadu pārņēma Aivars Ruņģis. Žurnāls jau bija ieguvis savu seju un nostabilizējies. Arī materiāli kļuva vairāk un žurnāls sāka iznākt sešas reizes gadā. Līdz 1958. gadam žurnāls iznāca ALJA paspārnē, pēc tam, līdz ar žurnāla nodošanu Laimonim Zandbergam, kurš bija *Jaunās Gaitas* redaktors no 1960. līdz 1997. gadam, tas pārgāja Jaunatnes apgāda „Ceļinieks” gādībā Kanādā. Līdz 2017. gadam to vadīja starptautiski pazīstamais zinātnieks Padomju Savienības literārajā politikā un literatūrā, speciālists Baltijas tautu literatūrā Rolfs Ekmanis. Kopš 2017. gada to turpina izdot viņa palīgredaktors Juris Žagariņš, taču no 2023. gada pavasara vienīgi e-formātā.

Žurnāla tapšanas pirmajos gados palīdzējuši daudzi. Piemēram, Lalita Muižniece, rakstot reportāžas par ALA darbu. Pirmo simts numuru satura rādītāju sastādījusi Sulamīte Ozoliņa, autoru manuskriptus pārrakstījusi Melīta Lapiņa. Sevišķi daudz palīdzēja Gunārs Irbe, kurš pazīstams arī kā rakstnieks Andrejs

Irbe. Viņš gādāja ļoti daudz materiālus no Stokholmas un pārējās Eiropas jaunajiem autoriem. Nevienš no *Jaunās Gaitas* redakcijas un saimniecības darbiniekiem nesaņēma atlīdzību par savu darbu. Visi ieņēmumi aizgāja žurnāla izdošanai. Žurnāla lielākais izaicinājums gadu no gada bija naudas trūkums un cīņa ar pastāvīgi pieaugošām izmaksām. Katra numura izdošana bija arī tehnisks izaicinājums un no katras iesaistītās personas bija atkarīgs, cik laicīgi numurs tiks sagatavots. Lielākie laika kavēkļi – manuskriptu pārrakstīšana un darbs spiestuvē, mazie tehniskie darbi, piemēram, bilžu paraksti. Lai žurnāls kļūtu finansiāli neatkarīgs no ALJA un Amerikas Latviešu Apvienības (ALA), bija ļoti svarīgi izveidot starptautisku tīklu, kas šo žurnālu izplatītu un piesaistītu jaunus abonētus. Žurnāla redakcija piesaistīja tā sauktos *Jaunās Gaitas* brīvprātīgos pārstāvjus. Potenciālais pārstāvis mēdza pieiekties labprātīgi vai viņu izraudzīja žurnāla saimnieciskā daļa vai kāda cita organizācija. Žurnāla pārstāvju tīkls izveidojās Kanādā, ASV, Zviedrijā un Vācijā. Starp pārstāvjiem bijusi arī Vaira Viķe-Freiberga.

Saturs un maksa par domu brīvību

Žurnāla sākotnējais mērķis bija pulcināt ap sevi jaunās paaudzes dzejniekus un literātus, taču jau pēc pirmajiem darbības gadiem žurnāls stipri pārveidojās un arvien vairāk virzījās uz kulturāli sabiedrisku un politisku saturu ar polemiku, pārdomu rakstiem, jautājumiem, kas skar jauno paaudzi. Tas kļuva par izdevumu, kas kalpoja visai latviešu sabiedrībai neatkarīgi no paaudzes, politiskās, reliģiskās vai cita veida pārliecības. 1960. gada septembrī, redakcijai analizējot auditoriju, tika secināts, ka to visvairāk lasa augstskolu studenti un studijas beigušie, jaunatnes organizāciju aktīvākās personas, vecākās paaudzes sabiedriski, politiski un kultūras darbinieki visā pasaulē.

Pirmajās žurnāla iznākšanas desmitgadēs tā saturu veidoja četras galvenās sadaļas. 1. Domu apmaiņa un meklējumi – atšķirīgu uzskatu brīva izpausme, kas bieži iešķīlusi spraigas diskusijas. 2. Proza un dzeja – latviešu literatūras tradīciju turpinājums un jaunu ceļu meklējumi. 3. Māksla – jauno gleznotāju un grafiķu darbi. Jaunākie meklējumi

un notikumi latviešu un cittautu mākslā. 4. Humors un satīra, kas reizēm lika dusmoties, bet vienmēr domāt. *Jaunā Gaita* vienmēr ir meklējusi jaunus garīgus apvāršņus, nebaidoties no jaunām idejām un neparastiem izteiksmes līdzekļiem, tāpēc žurnālam nekad nav trūcis aizstāvju un kritizētāju, mīlētāju un nīdēju. Žurnālam pārmesta arī kreisu ideju kultivēšana, pat trimdas ārdīšana. Tas bija vienīgais latviešu periodiskais izdevums pasaulē, kas apzināti centās būt centrs dažādu uzskatu izpausmei. Žurnāla redakcija nesevoja kādam noteiktam politiskam virzienam vai pārliecībai, bija pilnīgi neatkarīga un sekmēja dažādu uzskatu publicēšanu. Rakstu atlasē pastāvēja tikai divi kritēriji: darbu intelektuālā vai mākslinieciskā kvalitāte un darbos ietvertās informācijas faktuālais patiesīgums.

Pēcstaļina atkusnī radās iespēja piesardzīgi sākt dialogu starp trimdu un okupēto Latviju, ko iezīmēja Ojāra Vācieša dzejoļa „Pēc ilgas šķiršanās” publicēšana žurnāla 9. numurā 1957. gadā. Tas izraisīja asas diskusijas trimdas sabiedrībā un žurnāls tika bargi kritizēts gan kā pārāk politizēts, gan kā pārāk pielaidīgs. Tas apsūdzēts pat nodevībā pret tautas ideāliem. 1958. gadā turpināja nākt pārmetumi par sociāldemokrātisku un pat komunisma slavinošu saturu. 1958. gada 28. septembra redakcijas ziņojumā minēts: „Daži JG pārstāvji rakstījuši, ka neesot iespējams sekmīgi pārdot JG, jo lasītāji uzskatot tās noslieci par 'sociālistisku' vai pat 'komunistisku'.” Rezultātā redakcijai bieži nācies attaisnoties un sniegt skaidrojumus. Šie pārmetumi un negatīvie vērtējumi bieži mēdza balstīties uz nesapraستيem jokiem, atsevišķiem rakstiem, dažiem paragrāfiem vai pat teikumiem, aizmirstot visu labo un vērtīgo, ko sniedza žurnāls kopumā. Visvairāk redakcijai nācies uzklaušīt pārmetumus par savu lasītāju iepazīstināšanu ar jaunajiem dzejniekiem padomju Latvijā. Taču ar šīm publikācijām žurnāla mērķis ir bijis ne tikai parādīt jaunus talantus Latvijā, bet arī uzskatāmi demonstrēt apspiestību, kādā komunisma režīms turēja literatūru un apspiestās jaunatnes īsto stāju un pretestību.

Viss nonācis tik tālu, ka ALA 7. kongresā 1958. gadā tika pieprasīta skaidrojuma sniegšana par *Jaunās Gaitas* saturu, īpaši kritizējot 15. numurā publicētos dzejoļus par

Ļeņinu, kas tika uztverti kā komunistiskas propagandas elements. Vislielāko krīzi izraisīja publicētais darbs „Ķēves dēls Kurbads”. Valters atminas:

„Pirmo reizi ALA kongresā debatēja par ķēves dēlu Kurbadu, ko īstenībā neviens nebija lasījis un kur viens kongresa loceklis izsaucās 'Es to darbu neesmu lasījis, bet to vārdu gan!'.”

Un šis vārds bijis „padirsis” jeb „sēdeklis”. Rezultātā 1959. gada 25. aprīļa sēdē ALA valde kritizēja žurnālu kā neatbilstošu „latviešu kopējiem mērķiem un morālei”. Tā rezultātā ALA pārtrauca atbalstu žurnālam un tā izdevējam. Tika izvirzītas vairākas apsūdzības, tostarp par žurnāla saturu, redakcijas nacionālo nostāju un iespējamu komunistu ideju ietekmi. Par spīti tam, redakcija stingri turpināja pieturēties pie tā, ka nav jāizvairās no kontroversiāla rakstura rakstiem. Turpmākais darbs kļuva par smalku līdzsvaru starp brīvību un atbildību. Šajā jautājumā Valters atminas:

„Vecā paaudze uzskatīja, ka mums, jaunajai paaudzei, ir jādomā tāpat kā vecajai. Un ka komunisms ir briesmīgs, komunisms ir pārņēmis Latviju un jūs tur nebāziet savus degusus iekšā, tur viss ir slikti. Mēs varbūt nezinām šī jaunā dzejnieka biogrāfiju – viņš ir komunistu vai nē, bet mums kā brīvam cilvēkam ir tiesības ir izvēlēties un teikt, ka mēs šajā dzejolī saskatām kaut ko, kas mums ir tuvs. 14. numurā publicējam Ingvara Kalniņa rakstu 'Domas par valsti'. Ingvars Kalniņš bija Bruno Kalniņa dēls. Toreiz zināmās aprindās pat sociālisti neskaitījās, mums pārmeta un mūs boikotēja Indianapolis ALJA pulciņš. Mums sākās diezgan lielas iekšējas un ārējas debates, tieši par to, kādā ceļā dodas jaunā paaudze. Jaunā paaudze sāka domāt pati par sevi. Kad mani ievēlēja par jaunatnes apvienības priekšsēdi, mani aicināja teikt uzrunu ALA kongresā 1957. gadā. Es tur uzdrošinājos teikt, ka mēs, jaunā paaudze, domāsim savu domu, mēs būsim nacionāli patriotiski, bet ka mēs arī savā veidā esam gatavi kļūdīties un atzīt savas kļūdas. Un tad viens no kongresa delegātiem diezgan skaļi paskaidroja,

ka tādiem jauniem cilvēkiem žāgarus vajagot. Veidojās paaudžu plaša. Tā bija normāla attīstība, attīstoties arī komunismam pēc Staļina nāves. Vecā paaudze vēl turējās pie vecā stereotipa, ka komunisms ir negrozāms un ka tur nekādi dialogi nav iespējami. No vienas puses trimdā veidojās jauna paaudze ar drusku citādu attieksmi pret Latviju un no otras puses Latvijā veidojās jauna paaudze, kura vairs nedomāja tā, kā vecākā paaudze. Respektīvi, sākās paradigmu maiņa un to sākumi jau bija manāmi *Jaunajā Gaitā* – mēs nenorobežojāmies no tā, bet mēs sekojām līdzi tam, kas notiek Latvijā. Un, ja mēs konstatējām, ka tur ir zināmas pārmaiņas notikušas un ka tur nāk jauni dzejnieki, kuri vairs neraksta socreālisma garā, tad tur ir vērts ieskatīties. Un vēl viens liels novērojums, 50., 60. gados mans un visas jaunās paaudzes vispārīgs uzskats bija, ka latviešu tauta pastāvēs, Latvija pastāvēs tikai Latvijā un ne trimdā, un, ka mums ir jāvelta liela uzmanība tieši tam, kāds ir latviešu tautas stāvoklis komunisma apstākļos Latvijā. Un 60. gados arī Latvijā, piemēram, sāka rakstīt par to, ka demogrāfiskā situācija ir ļoti slikta, ka nedzimt pietiekoši daudz latviešu – parādījās ļoti daudz dzejoļu par stārķu un dzīvības tēmu.”

Jautājot, vai Valters atceras kādu zīmīgu gadījumu, kad nācies cenzēt vai atteikt publicēt kādus darbus, viņš atbildēja:

„Tāda cenzūra nepastāvēja. Mēs bijām demokrātiski un nesvītrojām kaut ko, kas nebūtu vēlams. Mēs pastāvīgi atsaucāmies uz Ruso: 'Es varu nepievieņoties taviem vārdiem, bet es pastāvēšu uz to, ka tev ir tiesības tos izteikt'. Tas ir mūsu runas brīvības princips, un mēs pastāvējām uz to. Vecākā paaudze domāja to, ka mums zināmas lietas nebūtu jāpublicē, bet mēs tās tomēr publicējām. Mēs uzskatījām, ka mums interesē, kas notiek Latvijā. Un tajā laikā jau varēja pasūtīt visu presi no Latvijas. ALA tajā pašā memorandā par to, ka mēs neatbilstam latviešu uzskatiem un morālei, apgalvoja, ka viņi mums vairs nemaksās līdzekļus, ko viņi nebija jau gadiem ilgi maksājuši. Un tieši tāpēc,

ka mums bija šī bāze un mums nāca atbalstītāji, mēs varējām pastāvēt un žurnāls nenogāja dibenā. Kaut arī, godīgi sakot, bija ļoti grūti un bija nepatīkamas lietas. Mani diezgan bieži citēja, ka es esmu sarkans.”

Ārpus žurnāla aktivitātes

Lai popularizētu žurnālu, jaunos autorus un piesaistītu papildus līdzekļus žurnāla pastāvēšanai, tika realizētas dažādas iniciatīvas un pasākumi arī ārpus redakcijas ikdienas darba. 1959. gadā tika dibināts *Jaunās Gaitas*

Draugu klubs ar mērķi materiāli un morāli sekmēt žurnāla pastāvēšanu un augšanu, savā vidē vienojot un uzturot intelektuāļus trijos pasaules kontinentos. Tā biedri piedalījās dažādās organizācijās un rīkoja sarīkojumus – Piecīšu koncertus, dziesmu spēli *Koklētājs*, kultūras svētkus „Nākotne 70” un daudzus citus. 1974. un 1976. gadā klubs pirmoreiz rīkoja Latvijas filmu izrādes, daļu no atlikuma ziedodams žurnālam, daļu maksādams kā toreiz tradicionālo „nodokli” Latviešu Nacionālās Apvienības Kanādā izglītības darba atbalstam. Taču filmu izrādīšana

Žurnāla *Jaunā Gaita* autoru vakars Klīvlendē ASV (1962.01.V). Pirmā rindā no kreisās: 1. vēsturnieks Jānis Krēsliņš, 2. rakstniece Rita Liepa, 3. dzejniece Velta Toma, 4. dzejniece Rita Gāle, 5. dzejniece Baiba Bičole, 6. dzejnieks Gunars Saliņš, 7. dzejnieks Linards Tauns.

Foto: R. Upe. Avots: Latvijas Nacionālais arhīvs.

atkal nesa jaunas problēmas – kluba virzienā sāka nākt pārmetumi, ka tas sadarbojas ar komunistiem un Maskavas radošo Kultūras sakaru komiteju Rīgā. Par spīti dažādiem pārmetumiem, klubs turpināja aktīvu rosību – drukāja apkārtrakstus, rīkoja filmu izrādes, Imanta Ziedoņa viesošanos Toronto un citus pasākumus. Vēlāk kluba biedri Edīte un Vilnis Āpšes, Anita un Guntis Liepiņi, Velta Toma, Ināra un Uldis Matīsi un Roberts Freimuts pie Ontario provinces valdības 1978. gada 8. martā reģistrēja jaunu bezpeļņas organizāciju „Dardedze”, kas ikgaду vairākkārt rakstīja oficiālās ielūgumu vēstules, nomāja telpas, pārdeva biļetes un sagādāja naktsmājas viesiem no Latvijas.

Žurnāla redakcija organizēja arī ceļojošās izstādes, kuru izveidei tika lūgts latviešu māksliniekiem ziedot savus darbus. Izstāžu mērķis bija piesaistīt papildu līdzekļus, lai žurnāls varētu regulāri iznākt ar bagātīgu saturu un kvalitatīvu vizuālo noformējumu, vienlaikus veidot ievērojamu vietu mākslai. Savukārt latviešu sabiedrībai šīs izstādes sniedza iespēju iepazīties ar dažādos kontinentos dzīvojošo latviešu mākslinieku darbiem un aktuālajiem mākslas virzieniem, kā arī redzēt plašu latviešu mākslas pārskatu vienkopus.

Redakcija mēdza rīkot dažādus literārus vakarus, simpozijus, dzejas un prozas lasījumus, kas bija veltīti žurnāla autoriem un žurnāla popularizēšanai. Zīmīgs jaungaitnieku dzejas izpaušmes veids bija tieši „literārie kokteiļi” – raibi sarīkojumi ar dzeju, prozu, farsu. Šādi sarīkojumi notikuši Stokholmā, Sidnejā, Londonā un citur. Pirmais „kokteilis” notika Toronto 1961. gadā ar Marisu Vētru kā asprātīgu vadītāju un autoru raksturotāju.

Pie *Jaunās Gaitas* pastāvēja arī Jāņa Jaunsudrabiņa prozas balvas fonds, kura mērķis bija veicināt izcilu prozas darbu rašanos. Ik pārēdus fonds piešķīra \$500 līdz \$1000 balvu labākajai prozas grāmatai vai *Jaunajā Gaitā* publicētam darbam. Fonds tika veidots no ziedojumiem. Pirmais zīmīgais notikums fonda vēsturē bija rakstnieka Kārļa Zvejnieka simts dolāru ziedojums. Viņa vēstules un ziedojuma ierosināta dzejniece Velta Toma 1962. gada 12. augustā „Ceļinieka apgāda” sēdē Toronto ierosināja *Jaunās Gaitas* redaktoram Laimonim Zandbergam dibināt

Jāņa Jaunsudrabiņa Prozas Balvas fondu kā atsevišķu iestādījumu pie žurnāla. 1962. gada 13. augustā, klātesot Jānim Bieriņam, Andrejam Irbem, Tāļivaldim Ķīkaukam, Guntim Liepiņam, Valteram Nollendorfam, Andrejam Oltem, Andrim Priedītim, Brunim Rubesam, Veltai Tomai, Pāvilam Vasariņam un Laimonim Zandbergam, tika pārrunāta jaunā pasākuma iedzīvināšana, uzdodot Veltai Tomai rakstiski lūgt nule smagi slimā Jāņa Jaunsudrabiņa piekrišanu. Jānis Jaunsudrabiņš atbildējis: „piekrišu visiem priekšlikumiem!”.

Tilts starp paaudzēm

Jaunā Gaita nenoliedzami kļuva par vienu no nozīmīgākajiem kultūras balstiem latviešu trimdā, stiprinot latviešu literatūras, mākslas un intelektuālās domas nepārtrauktību ārpus dzimtenes. Tā veicināja kritisku domāšanu, veidoja saikni starp dažādām paaudzēm un kontinentu latviešu kopienām. Taujājot pašam Valteram par *Jaunās Gaitas* devumu, viņš atzina:

„Gribas citēt Gētes vārdus ‘Tu tik viegli izrunā tik lielu vārdu’. Liels jautājums. Noteikti būtu radies kaut kas cits, ja nebūtu radusies *Jaunā Gaita*. No otras puses, varbūt mana personība un stūrgalvība. Aivars Ruņģis kādreiz teica: ‘Tu Valter esi vispār netipisks latvietis. Latvietis vai nu lokas vai lūzt. Bet tu stāvi kā betona stabs un ej savu ceļu!’ *Jaunā paaudze* grib domāt savu domu. Jo tā paaudze, par ko es runāju, ir tā paaudze, ko skaitu no 20. līdz 40. gadam – neatkarīgās Latvijas paaudze, kas bija uzaugusi neatkarīgā, autokrātiskā Latvijā un kura trimdā iepazīnās ar demokrātiju. Jāievēro, ka daudzi trimdas vadītāji bija tie, kas bija Ulmaņa laikā bijuši vadošajās elitēs un kurus neizsūtīja, un kuri pašpārvaldes kontekstā drusku sadarbojās ar vāciešiem un kuriem deva zināmas priekšrocības izceļot uz Vāciju. Un tie nonāca trimdā vadošos posteņos. Savā ziņā, tāpēc, ka viņi bija vadošos posteņos, jaunatne veidoja savas organizācijas, kas nebūtu bijis normāli, ja tur būtu bijusi normāla sabiedrības attīstība, pāreja uz trimdas otro paaudzi, respektīvi, manas pa-

audzes bērniem. Es domāju, ka *Jaunā Gaita* bija instruments, kas bija globāls un vienoja šo jauno domāšanas veidu un attieksmi pret to, kas notiek Latvijā. Ne jau ka kāds būtu pieņēmis komunistu valdīšanu vai aizstāvējis, ka tikai caur komunismu Latvijai ir iespējams dzīvot, bet kas tomēr skatījās uz to, ka Latvijas nākotne ir Latvijā. Un to, cik mēs spējam ietekmēt, kas notiek jaunajā paaudzē vai kā jaunā paaudze domā. Un tad, kad mēs nonācām tiešos kontaktos, pirmais lielais notikums bija 1989. gada pasaules latviešu rakstnieku kongress Stokholmā. Tur es secināju, ka bijām pareizi domājuši. Tur arī jauno rakstnieku vidū bija ļoti daudz cilvēku, kuri domāja latviski, kaut arī publiski viņi bija partijas biedri. Tas bija viens veids, kā tu varēji uzturēt sevi. Un mēs visu laiku domājām, ja Latvijā vadošos posteņos nebūs cilvēki, kuri arī domās latviski, kuri būs sava veida redīsi – sarkans no ārpuses, balts iekšā – tad ar mums viss ir cauri. Izrādījās, ka mūsu domāšana bija gājusi pareizajā virzienā. Mēs, jaunā paaudze, varējām vislabāk sadarboties ar jaunajiem latviešiem, ar Latvijas neatkarības kustību, Tautas fronti un iesaistīties Latvijas atjaunošanā. Vai *Jaunajai Gaitai* piedēvēt kādu lielāku vai mazāku lomu, grūti pateikt. Bet tas, ka *Jaunā Gaita* tik ilgi pastāvēja, man liekas, runā pats par sevi.”

Agnija Lesničenoka ir vēstures maģistre, Latvijas Nacionālā arhīva eksperte. Specializējas trimdas dokumentārā mantojuma izpētē un popularizēšanā.

JG 1
1955

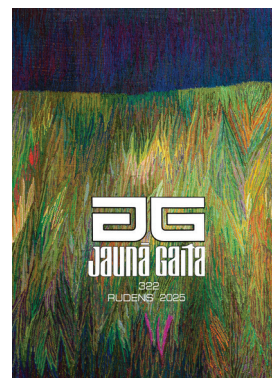
JG 100
1974

JG 200
1991

JG 300
2020

JG 322
2025

Ojārs Spārītis

ERNESTA ANSUĻA MĀKSLAS ETNOLOĢIJAS ASPEKTS

Segments no citur publicēšanai paredzēta
plašāka raksta *Fotogrāfs laukos – kognitīva
pieeja kultūrvides morfoloģijai un fotogrāfa
vērtību orientieru identifikācijai*.

Fotogrāfa Ernesta Ansuļa (1910-1989) biogrāfija un vairāk nekā 500 vienību lielā foto kolekcija sniedz iespēju to analizēt Latvijas starpkaru perioda kultūras un sociālās dzīves kontekstā. Fotogrāfiju satura analīze ļauj izzināt gan Kurzemes rietumkrasta kultūrslāņu daudzveidību, gan tā iedzīvotāju garīgās un emocionālās vērtības.

No 1929. līdz 1939. gadam uzņemtās pasūtījuma fotogrāfijas ar iedzīvotāju portretējumiem no Ziemupes, Saraiķiem, Akmensraga u.c. apkārtnētiem pagastiem, veido plašu iedzīvotāju spektra sociālo portretu slāni un ir izcils materiāls kultūrvēsturiskai, etnoloģiskai un socioloģiskai analīzei. Savukārt paša fotogrāfa izvēlētie motīvi un žanriskas ievirzes foto liecības atklāj autora skatījumu uz laikmetu, nozīmīgām norisēm pagasta politiskajā, kultūras un sabiedriskajā dzīvē.

Individuālie un ģimenes portreti, kā arī kopienas sadzīvē nozīmīgu pasākumu fiksējums grupu attēlos atklāj fotogrāfa centienus radoši izmantot pašmācības ceļā apgūtos fotomākslas paņēmienus. Atdarināšanas ceļā gūtie panākumi kompozīcijas, fototehnikas izmantojuma un žanrisku meklējumu virzienā ir pierādījums „lauku fotogrāfa” iespējām 20. gadsimta pirmajā pusē tuvināt fotografēšanas prasmes plašu sabiedrību aptverošai brīvā laika nodarbei un tādējādi iekļauties Latvijas fotogrāfu – amatieru kopainā.

E. Ansuļa amatierfoto kolekcija no mūsdienas pētniecības viedokļa ir uzskatāma par etnoloģiska pētījuma objektu. Šajā kolekcijā ar

ievērojamu estētisku kvalitāti uzņemtos dokumentālajos fotoattēlos gan diahroniski, gan socioloģiski atspoguļota Kurzemes rietumkrasta viena pagasta dzīve otrajā gadu desmitā pēc Latvijas valsts dibināšanas. Pastarpinot ar fotogrāfa pasaules redzējumu un viņa vērtību sistēmu neskaitāmajos fotoattēlos ir tikusi fiksēta Ziemupes pagasta iedzīvotāju sociālā un kultūrvide.

Dzīvojot sava pagasta vidū un atrodoties svarīgāko notikumu epicentrā ar intuitīva taču daudzpusīgu interešu motivēta pētnieka iedziļināšanos E. Ansulī kā vides un kultūras etnogrāfs ir atspoguļojis savu novadnieku ikdienas un svētku ainas, Kurzemes rietumkrasta dabu, vidi un arhitektūru. Ar savu draugu – pamatskolas skolotāja Jūlija Iesalnieka un ziemupnieka Andreja Zēberga – palīdzību iepazīties ar fotogrāfijas pamatiem, ar pašmācības ceļā apgūtām zināšanām par kadra kompozīciju, sižeta inscenējumu, gaismas un aksesuāru izmantojumu, E. Ansulī ir centies dokumentēt sava laika tipiskākās norises kā cilvēkos, tā apkārtējā vidē. Tā radusies virkne kāzu, kristību, iesvētību un bērnu fotogrāfiju, kas tika augsti vērtētas un tāpēc pasūtītas kā cilvēka dzīves nozīmīgāko posmu liecības. Sekojot līdzī sava pagasta dzīvei fotogrāfs kā sava novada hronikas veidotājs ar stikla plašu kameru ir bijis klātesošs gan grāmatvežuursos Ziemupē, gan 1930. gada Tautas skaitīšanas komisijas darbā, gan Izglītības biedrības „Centība”, Patērētāju biedrības, aizsargu, draudzes, skolas un citu pagasta sabiedrisko organizāciju svarīgākajos sarīkojumos. E. Ansulī ir bijis arī jūtīgs dabas vērotājs un fiksējis neparastas Ziemupes stāvā krasta un jūrmalas ainas, pamanijis un iemūžinājis neparastus dabas veidojumus.

Var apbrīnot E. Ansuļa plašo tematiku, iekļaujot tajā gan etnogrāfiski interesantos labības novākšanas procesus un citu lauku vides raksturīgu kopienas pasākumu - malkas zāģēšanas, akmeņu skaldīšanas, sabiedrisko ēku celtniecības talku un gadatirgus ainas. E. Ansuļa un viņa draugu kopīgie ceļojumi ar velosipēdiem pa Kurzemi un Vidzemi ir atstājuši tālākām etnoloģiskām studijām interesantu pilsētu, ievērojamu vietu un dabas skatu klāstu. Fotodokumentu vidū ir manāmas arī laikmetu iekrāsojušās konjunktūras epizodes, kurās dokumentētas ne tikai Meža

dienu talkas, bet arī 1936. gada 26. aprīlī sarīkotā „Vadoņa ozola” stādīšana, 15. Maija atceres gājiens, K. Ulmaņa „Draudzīgā aicinājuma” sanāksme, mazpulka ražas skate un citi politiskajam kalendāram pieskaņoti svētki. Foto kolekcijas daudzveidīgo tematiku ar 20. gadsimta 20.-30. gadiem tipiskajiem jaunās Latvijas valsts tapšanas rituāliem līdzsvaro E. Ansuļa dienesta gaitu dokumentējums fotogrāfijās, 1933. gadā vadot karadienesta mēnešus Rīgā Armijas Štāba rotas sastāvā.

Ar šodienas mākslas etnoloģijas un kognitīvās etnoloģijas metodēm ir iespējams dziļi un strukturēti izziņāt fotogrāfa – autodidakta estētisko gaumi, zināšanas etnogrāfijā, vērtēt viņa pieredzi Latvijas kultūrvides dokumentēšanā un izmantot to ticamas pagājušā laika panorāmas rekonstrukcijai. Vācu etnoloģijas teorētiķu Betinas Bēras (Beer) un Hans Fišera (Fischer) sastādītajā un vairākkārt izdotajā krājumā *Ethnologie. Einführung und Überblick* iekļautie dažādu autoru raksti par vairākiem etnoloģijas virzieniem

un metodēm ir noderīgs avots un ieteicams ikvienam etnoloģijas aspektu pētniekam *. Šajā konkrētajā gadījumā, kad holistiskā veidā tiek analizēts nedalāms komplekts – E. Ansuļa radīts monolīts kultūras liecību korpuss – tā izpētei nākotnē piemērota būs monogrāfiskā pieeja. Lai rekonstruētu laikmeta kultūrvēsturisko kontekstu kā sistēmiski, tā arī katrā no struktūras segmentiem, tā dos iespēju vērtēt dokumentālo mantojumu kā veseluma, tā arī fragmentu griezumā, gan no autora gan no pasūtītāju un recipientu viedokļa.

* Beer, B., Fischer, H. *Ethnologie. Einführung und Überblick*. Achte Auflage. Dietrich Reimer Verlag GmbH, Berlin, 2013, S. 476.

Latvijas Mākslas akadēmijas profesors Ojārs Spārītis (1955), habilitēts mākslas zinātņu doktors, mākslas vēsturnieks, ar specializāciju Ziemeļeiropas renesanses arhitektūras, mākslas, vēstures un teorijas jautājumos, sakrālās kultūras pētniecībā, kultūras mantojuma aizsardzībā, restaurācijā.

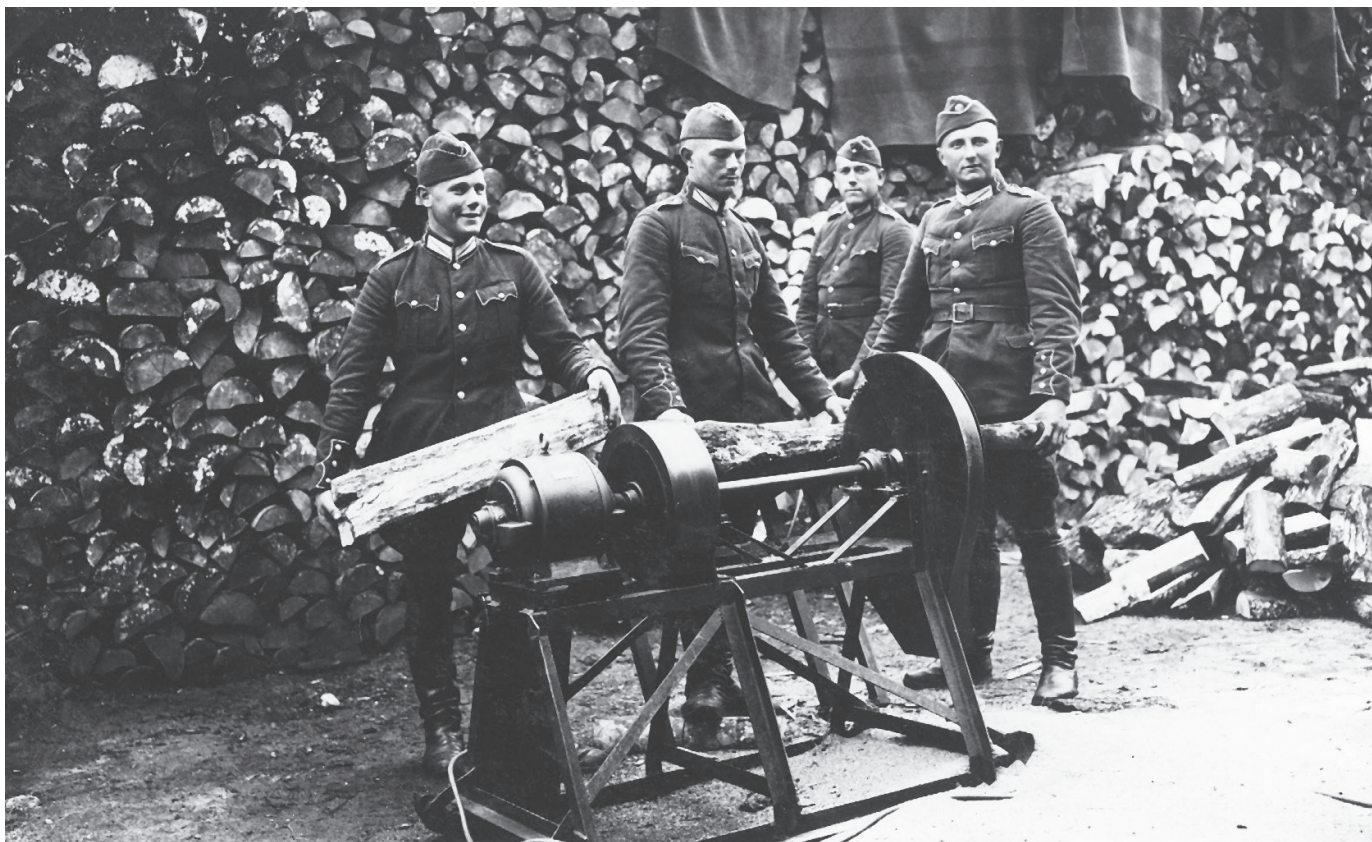
Ernests Ansulis. Rudzu pļauja pie Krauzes 1931. g.

Ernests Ansulis. Šteinberga galdniecība Ziemupē

Ernests Ansulis. Armijas Štāba rotas karavīri pie zāģa 1933. g.

Jānis Zālītis

DIVAS DZIESMAS PAR BALTO ROZI jeb „GULBJU MĀTE” ZAĻVĀRNIEŠU LIGZDĀ

Šīs dziesmas melodija komponista Ivara Vīgnera apdarē kā muzikāls vadmotīvs skan cauri visai režisora Ivara Selecka un scenārija autora Imanta Ziedoņa dokumentālajai filmai *Gājiens ar krokodilu* (1995), kuras nosaukuma sākotnējais variants bijis *Kurzeme. Balta roze nozied dārzā manā...* Filmā vairākas kundzes cienījamus gadus – kopā ar uzņemšanas grupu un Oļega Skaraiņa veidoto krokodila maketu – pārstaigā kādreizējā Kurzemes katla ceļus, mēģinot atcerēties savu klasesbiedru, Latviešu leģiona 15. divīzijas brīvprātīgo, vēlāk pasaulē pazīstamo krokodilu mednieku un stāstnieku Arvīdu Blumentālu (1925-2006), kuru Otrā pasaules kara vētras aizpūtušas uz Austrāliju. Reizē tas ir stāsts, kā varam lasīt filmas pirmizrādes programmā, „par karavīru meiteņu mīlestību, kurai nebij lemts piepildīties.”

Mazliet dīvaini, ka vēstījumā par karalaika paaudzes likteņiem filmas veidotāji izmantojuši *Balta roze nozied dārzā manā* melodiju, – dziesma gan tapusi gadus desmit pirms Kurzemes notikumiem, tomēr vairāk personisku, mazāk vēstures diktētu vai patriotisku pārdzīvojumu rosināta.

Iespējams, *Gājiena* dalībniekus *samulsinājuši* pavisam cita „Baltā roze”, kura patiešām bijusi visai populāra leģionāru vidū, pazīstama jau no Pirmā pasaules kara laikiem un kuru marša solī it bieži skandējuši arī latviešu strēlnieki – gan balto, gan sarkano pusē.

Dzejnieks Otomārs Rikmanis, bijušais Morдовijas soda nometņu ieslodzītais, ciklā *Viņus neņēma gūstā* iekļāvis arī dzejoli „Baltā roze”, kurā ir rindas:

Bet iztālēm padzirdot „Pumpiņrasā”
Vai dziesmu par balto rozi,
Bez bīksēm baltgvardu kazāks
Caur logu manijās nozūst.

Dziesmu, akcentējot tās saistību ar leģionāru iecienīto repertuāru, pieminējis trimdinieks Kārlis Ķezbers romānā *Alkazars* (1979), Visvaldis Lāms romānā *Abadona miers* (1993) u.c., Eglons Spēks tēlojumā *Baltā roze* (1987). Osvalds Meijs (1894-1996), Lāčplēša kara ordeņa kavalieris, Latviešu leģionā 32. grenadieru pulka komandieris, atmiņstāstā *Baltā roze* vēsta par 1944. gada maiju, kad Rīgas policijas pulks tiek nosūtīts uz Viļņas apgabalu: „levizoties pilsētiņā, karavīri aizsāka dziesmu ‘Baltā roze manā dārzā zied – mīļākajam karā jāaiziet...’. Kā uz burvja mājienu atdarījās vaļā māju logi un cilvēki uz ielas palika stāvēt, vērsot savus skatus nespāranā uz karavīriem. Karavīri taču bija ietērpti vācu armijas formās, bet dziesma, ko viņi dziedāja, bija pazīstama. Ieklausoties tuvāk, varēja dzirdēt, ka karavīri nedzied vācu, bet kādā citā valodā un meldīja ir kādas senas poļu dziesmas melodija.

Karavīri jūta, ka ar šo dziesmu viņi ir ieguvuši iedzīvotāju labvēlību. Sākumā uz viņiem vērstie naidīgie skati pārvērtās laipnā smaidā. Ar to pulka uzdevuma izpildīšana jau pašā sākumā bija ievadīta labvēlīgā virzienā.” (*Lāčplēsis*, 1974, Nr. 20, 67. lpp.)

Dziesmas pilns teksts (bez dzejas un mūzikas autora norādes) publicēts rubrikā *Ko frontē dzied* laikrakstā *Daugavas Vanagi* 1942. gada 25. septembrī, brīdī pirms Latviešu leģiona izveidošanas, bet pati dziesma frontes presē pieminēta vēl agrāk:

Balta roze manā dārzā zied,
Mīļākajam karā jāaiziet.
Karstā cīņā sauc to tēvija,
Viņai grūti laiki, jāiet palīgā.

Rozēm pušķošu tev cepuri,
Mīļais, mani prātā paturi.
Droši eji karstā cīņiņā,
Mājās kad tu nāksi, vīsu vainagu.

Tālumā, kur lielgabali dūc,
Brīvi cilājas tur vīra krūts.
Baltā roze viņam visur līdzī iet.
Kaujā dodas brašais karavīrs.

Krita viņš iekš karsta cīniņa,
Sevi tēvijai viņš dāvāja.
Baltā roze tam pie krūtīm mirdz,
Tur kur pukstēt stājās viņa sirds.

Mežmalā stāv kapu kopiņa,
Nepuškota, viena atstāta.
Tikai baltā roze uz tās zied:
Baltā roze visur viņam līdzī iet.

Dusi saldi tu, mans mīļākais,
Tev uz kapa ziedons rozes kais'.
Manā dārzā rozes novītis,
Tavu nāvi tēvija neaizmirsīs.

„Baltās rozes”, dažkārt dēvētas arī par tautasdziesmu, oriģinālversija nāk no Polijas. Tā tapusi ap 1918. gadu vai nedaudz agrāk un stāsta par jaunekli Jasineku, kurš ar rozi šautenes stobrā devies karā, kaujā kritis, un nu par viņu sēro mīlotā meitene. Meitenes mīrinājumam skan vēsts par kritušā drosmi un cīņas slavu, bet pāri varoņa kapam likst baltu rožu krūms. (Teksta varianti ir vairāki, pat krietni atšķirīgi). Mūzikas autors Mečislavs Kozaks-Slobodskis (1884-1965), vārdu – Kazimirs Vroščinskis (1883-1957) un Jans Lan-kau (1890-1972), domājams, vēl kāds. Pirmo plašāko popularitāti dziesma ieguvis 1918. gadā, kad tā parādījies metropoles kabare *Melnais kaķis* programmā.

Jānis Mežaks rakstā *Baltā roze. Daugavas Vanagu 60 gadi Kanādā (Latvija Amerikā, 2010, 9. oktobrī)* apgalvo, ka dziesmas vārdus atdzejojis Kārlis Krūza. Visai ticami, ja zinām, ka Latvijas pirmās brīvvalsts laikā un agrāk Kārlis Krūza bija viens no aktīvākajiem poļu literatūras tulkotājiem. Tomēr ne viņa sastādītajā plašajā antoloģijā *Poļu dzēja* (1937), ne citos avotos dziesmas tekstu ar latviskotāja vārdu nav izdevies atrast.

Toties konkrēti nosakāma otras „Baltās rozes” sākotne. 1933. gada 9. decembrī laikrakstā *Pēdējā Bīdī*, tad žurnāla *Sievietes Pasaule* 1934. gada 1. numurā lasāms Lidijas Gulbes 1899-1960 [?]; ar tolaik tradicionāli lietoto sieviešu uzvārda formu – Gulbis) dzejolis „Gaidot”:

Baltas rozes nozied dārzā manā,
Velti lūpas tavu vārdu sauc.
Tevi gaidot, sirds man gurstot zvana
Un kā gurdi putni ilgas trauc.

Ak, cik saldi un cik rūgti gaidīt, –
Gaidīt to, nekad kas nenāks vairs!
Cauri asarām un sāpēm smaidīt,
Kamēr pēdēj's vakars blāzmos dairs.

Dienas skrien kā baltas mākoņlaivas,
Vakari kā melni dūmi kūp.
Sirdij līdzī skumjas izkiedz kaijas,
Līdzī ziediem pirkstos mīla drūp.

Vēji klusos kokus noliec mokās,
Aiziet vilciens... otrs tad un trešs...
Es vairs pretī nestiepju tev rokas, –
Visa dzīve un tu kļuvis svešs.

Tikai sirdī, kā pēc laimes lāses,
Savāds miers un klusums līst un miegs,
Un vienalga man, vai zied vēl rozes
Vai pār visu viegli pārslo sniegs.

Kas dzejolim piešķīris melodiju? Pati Lidija Gulbe, kā cita starpā lasāms Martas Grimmas sagatavotā *Grāmatu apskatā*, (*Sievietes Pasaule*, 1936, Nr. 21, 19. lpp.), kur stāstīts par Lidijas dzīvesbiedra, *zaļvārniesu cilts vadoņa* Fridriha Gulbja (1884-1951) trešo dzejoļu krājumu *Baltās strēles* (1935) un viesošanās dzejnieku mājās: „Un tomēr – Fr. Gulbja sapņi ir dzīvē aktīvāki kā jebkuram citam dzejniekam. To izdveš ik telpu kvadrācentimetrs, kur mājā maigo lidojošo melodiju dzejnieks. Visas mājas dvēsele ir melnais, grieztām ķiršlapu vītnēm greznotais pianino. Ir tik brīnišķīgi labi, kad Lidija Gulbja kundze improvizē uz tā savu romanci ‘Baltas rozes nozied dārzā manā, Lūpas velti tavu vārdu sauc...’. Tiešām, viņa pati šķiet kā kluss mūzikas vijums un viņas maigi glāstošās mātes rokas ir veidojušas mūsu melodiju burvi – Fridrihu Gulbi.”

Divtūkstošo gadu sākumā, vācot materiālus grāmatai par Jāni Ziemeļnieku, vairākkārt iznāca tikties ar Fridrihu un Lidijas meitu Raismu Simsoni (1926-2014), Jāņa Ziemeļnieka krustmeitu. Tiku jautājis viņai arī par mātes dzejoļa „Gaidot” tapšanu, un atbilde bija apmēram šāda: Rīgas Jūrmalā, kur Gulbju ģimene parasti pavadījusi vasaras

mēnešus, kādā pievakarē, ilgi stacijā nevarot sagaidīt no galvaspilsētas pābraucam vīru, dzīvesbiedres izjūtas devušas impulsu vārmām, kur ilgošanās, vilšanās un aizvainojums atbalsojas ar māksliniecisku paspilgtinājumu un vispārinājumu. Blakus minot – Raismai Simsonai, kurai studijas Konservatorijā un sapni par dziedātājas karjeru varmācīgi aprauj padomju varas represijas, lēģerī pie Sverdlovskas likteņbiedros bijusi arī Lidija Lasmane. Par to viņa stāsta grāmatas *Lidijas ziediņi* (2023, pierakstījusi un sakārtojusi Inga Ābele) nodaļā *Raisma un papagaiļis*, kur gan Raisma neprecīzi nodēvēta par grāmatizdevēja Gulbja, tāpat Anša Gulbja, meitu.

Presē (*Latvijas Kareivis*, 1928, 13. maijā) atrodams vēl viens Lidijas Gulbes dzejolis – *Maijā*, bet galvenās viņas radošo aktivitāšu izpausmes ir jauno mākslinieku un literātu biedrībā – *Zaļā vārna*. Fridrihs Gulbis – viens no biedrības dibinātājiem, tās Literatūras nodaļas vadītājs, tāda paša nosaukuma žurnāla redaktors un – kas ne mazāk svarīgi – lielā mērā arī zaļvārnīšu labā un kreisā spārna līdzsvarotājs. Dāmu komitejas vadone savējo vidū mīļi dēvēta par Gulbenīti vai Gulbju māti, un tā savā šaržā viņu arī iemūžinājis *Zaļās vārnas* Tēlniecības nodaļas vadītājs Kārlis Baltgailis. Latvijas Nacionālajā rakstniecības un mūzikas muzejā saglabājusies Lidijas Gulbes dienasgrāmata par laiku no 1929. gada 1. decembra līdz 1931. gada 31. decembrim, kur lasāms par zaļvārnīšu bohēmiskajiem sarīkojumiem, apjaušams tuvāko draugu un līdzgaitnieku loks: K. Eliass, A. Čaks, K. Baltgailis, V. Moora, Ē. Raisters. P. Ķikuts, K. Rabācs, P. Atspulgs, A. Francis, E. Zālīte, A. Blaua un citi.

Fridrihs Gulbis, 30. gadu beigās biedrības *Nekrologā* par *Zaļās vārnas* veidošanos un grūtībām žurnāla izdošanā, atzīmējis, ka materiālo līdzekļu gādāšanā „nāk palīgā biedru dāmas, nodibinot dāmu komiteju Lidijas Gulbes vadībā. Šī komiteja piesaista biedrībai biedrus veicinātājus, izplata žurnālu pa ziņu starpā un rīko tējas vakarus, no kuriem izaug vēlākie jampampi.” (*Sējējs*, 1939, Nr. 4, 426. lpp.)

Bet noslēgumā – kā literāru izlīdzinājumu dzīvesbiedrei par *asarām un sāpēm* – varētu likt Fridriha Gulbja dzejoli „Lidijai”:

Kur Tu maldies vējā aukstā,
Nogurušais ceļniek?
Kam Tev, sauli nesot plaukstā,
Pašai siltāk nepaliek?

Pagurst tālos ceļos kājas,
Vakars tumsas plīves šķir.
Un Tu prasi, kur Tev mājas,
Kur kāds vairāk mīlams ir.

Visi izvaidīti telpā,
Kam Tu savu sirdi nes.
Ko tu glabā savā elpā –
Daļa Tavas dvēseles.

Un Tu klīsti vējā aukstā –
Skumjās dzīves skaistais draugs,
Savu sirdi nesot plaukstā
Tiem, kas Tevi sauc un sauks.

Jānis Zālītis (1951) – literatūrvēsturnieks, filoloģijas doktors, Rakstnieku savienības biedrs. Piedalījies Raiņa Kopotu rakstu akadēmiskā izdevuma un Imanta Ziedoņa Rakstu sagatavošanā. Sastādītājs, priekšvārda vai pēcvērda autors vairāk nekā piecdesmit grāmatām. Kopkrājumos un presē publicējis daudzus rakstus par latviešu un cittautu literatūras un kultūras vēstures jautājumiem. Monogrāfiju *Kam puķe zied...* (2021) un *Pasaule uz spārna jeb Grāmatu draugs Helmārs Rudzītis* (2025) autors.

Atis Rozentāls

TEĀTRA NOSPIEDUMS GRĀMATAS LAPPUSĒS

Jaunākās grāmatas par latviešu
teātra vēsturi

Veidi, kā stāstīt par teātri, ir visdažādākie. Šo vienkāršo patiesību mums atgādina Latvijas grāmatu apgādes un izdevniecības, kas ne gluži masveidīgi, tomēr samērā regulāri izdod grāmatas par aktieriem, retāk režisoriem. Neviena no pēdējā laikā izdotajām grāmatām nav pilnīgi klasiska monogrāfija – divām ir albuma iezīmes, divu pamatā ir intervijas, savukārt vienā gadījumā publicēts samērā sen tapis, bet līdz šim plašākam lokam nezināms atmiņu teksts.

Ārpus apskata paliek grāmatas ar vingrinājumiem aktiermeistarībā, piemēram, Annas Eižvertiņas *Ceļš uz profesionālās aktiermeistarības pamatiem* (Zinātne, 2025) vai Sarmītes Jēgeres *Skatuves kustība* (Avots, 2024). Tāpat ārpus šī raksta rāmjiem paliks Ritas Lūriņas darbs *Dejot* (Zinātne, 2024), kam autore devusi apzīmējumu „biogrāfiski pastāstiņi ar vingrinājumiem” un Zanes Daudziņas ārkārtīgi veiksmīgais dižpārdoklis *Bērnudienas Komunālījā* (Zvaigzne ABC, 2024), kas skar autores parsonības veidošanos bērnībā, bet nerunā par viņas profesionālo darbību.

Grūti savākt kopā

Lenvijas Sīles kā teātrim veltītu interviju krājumu autore rokraksts jau pazīstams no grāmatas *Dalles teātra sestā studija. Paralēlā pagātne* (Zvaigzne ABC, 2012). Tagad, kursabiedrenes Maijas Eglītes mudināta, viņa apkopojusi intervijas ar Jaunatnes teātra pirmās studijas absolventiem. Abu grāmatu kopīgā iezīme ir tā, ka tajā ir maz veiksmes stās-

tu, lai gan iemesli ir atšķirīgi – Dalles teātri tika būtiski samazināta trupa, bet teātris pastāv joprojām, kamēr Jaunatnes teātri savulaik slēdza ar kultūras ministra Raimonda Paula rīkojumu. Daudz mierīgākā intonācijā nekā Maskavā krievu valodā izdotajā grāmatā *Kā aizvērās priekšgars* par Jaunatnes teātri un tā slēgšanu ar L. Sili runā arī teātra bijušais vadītājs Ādolfs Šapiro, kurš daudzu aktieru atmiņā parādās nevis kā talanta rosinātājs, bet drīzāk baiļu izraisītājs. Aktieriem ne pārāk saulainas atmiņas ir par pašu studiju procesu un arī, analizējot vēlāko gadu notikumus teātrī, īpaši Atmodas laikā, visai tieši atklājas teātra trupas iekšējās pretrunas. Tiklīdz ieceres līmenī grāmata ir vērtīga un ar potenciālu. Tomēr rodas iespaids, ka ne visi projektā iesaistītie ir paveikuši visu, ko būtu varējuši.

Atsevišķa pētījuma vērtā būtu atšķirīgā pieeja, ar kādu Lenvija Sīle intervē katru sarunas biedru, kā arī teksta gala varianta izstrādes principi. Dažos gadījumos saruna šķiet saglabāta maksimāli precīzi, citos tā acimredzami īsināta un koncentrēta, ieviešot iestarpinājumus ar sarunas pārstāstu. Tas ir ļoti liels un brīžiem pretrunīgs informācijas apjoms, un šķiet ka tā labāk uztverama varētu būt Jaunatnes teātra laikabiedriem. Dažās intervijās autore kapitulē sarunas biedra jucekļīguma priekšā, un šādu tekstu ir sarežģīti lasīt, citi rada iespaidu, ka atbildes sniegtas rakstveidā, jo pie daudziem Ārijas Liepiņas-Stūrnieces minētajiem uzvārdiem ir tikai

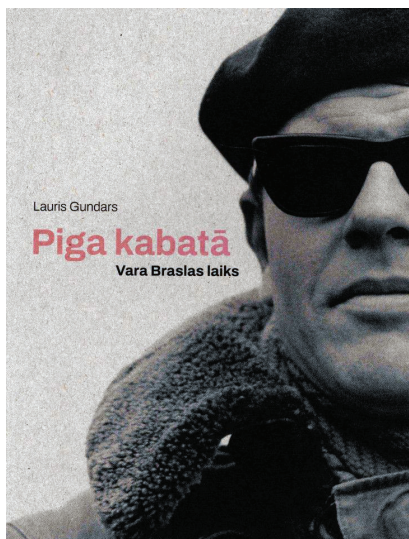
iniciālis, nevis pilns vārds, kā runātā tekstā nemēdz būt. Sīli pašu interesē gārīgi meklējumi un viņa uz atklāsmēm šajā virzienā virza arī savus kursabiedrus, atklājot visai neparastu ainu, jo vairākiem kolēģiem šie meklējumi ir neikdienišķi. Taču lielākā bēda ir samērā iespaidīgais kļūdu skaits, turklāt grāmatai ir ne tikai redaktore, bet arī trīs (!) korektore, kuras acimredzot savā starpā ir nepietiekami konsultējušās. Piemēram, runas pedagoģe Dzintra Mendziņa vairākkārt pārvēršas par

Medziņu, mākslas zinātniece Aija Nodieva nosaukta par Ainu, Oļģertam Kroderam kļūdaini piedēvēts Valmieras teātra galvenā režisora amats, parādās neeksistējošs nosaukums „Liepājas Drāmas teātris” utt. Ja autore gadījumā to var skaidrot ar nogurumu (grāmatai ir 704 lpp.), tad, cik saprotams no pateicību sadaļas, pieredzējusi redaktore Zaiga Lasenberga strādājusi, cīnoties ar veselības problēmām. Taču tad paliek jautājums, vai tomēr apgādam nebija pienākums nomainīt redaktori. Nav atrisinātas arī šādiem krājumiem tipiska problēma ar informācijas atkārtošanos, ne vienmēr arī tiek labotas sarunas biedru pieļautās faktu kļūdas (Rūdolfs Plēpis domā, ka Visvalža ielā „laikam” atrodas Rīgas Poļu vidusskola, taču tā ir Rīgas Ukrainu vidusskola). Tādējādi grāmata ir vērtīgs avots kā aktieru personību atklājēja, bet nākotnes pētniekiem, šo avotu izmantojot, faktus gan vajadzētu pārbaudīt.

Arī par teātri

Sarunas forma izvēlēta arī Laura Gundara grāmatai *Pīga kabatā. Vara Braslas laiks* (Dienas Grāmata, 2025). Salīdzinot ar izvērstajām pasāžām par filmām, arī tām, kur Varis Brasla nebija režisors – inscenētājs, atvēlētais lappušu skaits par samērā daudzajiem darbiem un iestudējumiem Valmieras Drāmas teātrī ir ļoti neliels. „Neesmu un nebiju piemērots teātra vadītājam,” viņš paškritiski saka. Tomēr žēl, ka Vara Braslas Valmieras posms palicis bez detalizēta izvērtējuma. Ka tāds varētu tapt, liecina tas, cik labprāt režisors ļāvās plašākai sarunai ar mani par melodrāmas žanru teātrī, ko 2020. gadā publicēja žurnāls *Teātra Vēstnesis*. Taču kopumā grāmata sniedz labu Vara Braslas

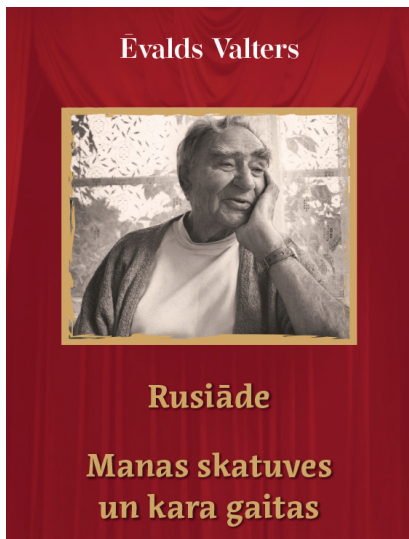

personības un daiļrades raksturojumu.

Unikālu atradumu grāmatas formā 2025. gadā izdevis apgāds „Jumava” – tās ir aktiera Ēvalda Valtera atmiņas. Kā jau noprotams no nosaukuma, *Rusiāde. Manas skatuves un kara gaitas* sastāv no divām daļām. Ar Inta Baltarāja vārdu sarakstītā, okupācijas laikā slepus no Latvijas izvestā un Zviedrijā publicētā poēma *Rusiāde*

Latvijā iznāca Atmodas laikā, tagad piedzīvo atkārtotu iznācienu pie lasītājiem. Joprojām ir grūti to vērtēt dzejas kategorijās, izvēlēta forma ir brīžiem diezgan robusta, taču svarīgākā bija liecība par okupāciju, un šo funkciju *Rusiāde* veica. Ēvalds Valtera piemiņas istabas glabātāja Aina Sļisarenko raksta, ka atradusi nekad npublicētas, ar rakstāmmašīnu rakstītas aktiera atmiņas un, konsultējoties ar Ēvalda Valtera dēlu Raitu, nolemts tās publicēt.

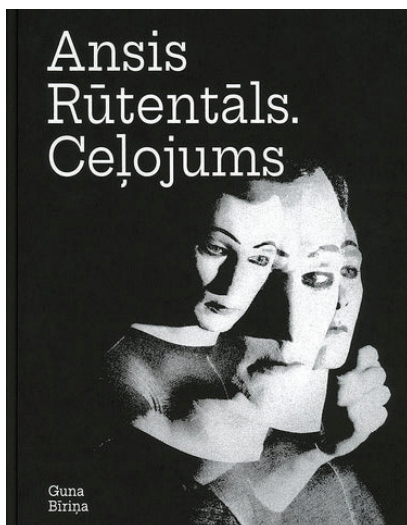
Valtera atmiņas, šķiet, nav rakstītas publicēšanai padomju apstākļos, jo tās ir brīžiem samērā brīvdomīgas, lai arī vienlaikus tomēr pietiekami piesardzīgas. Autors atceras gan strēlnieka gaitas, kad datējams arī viņa aktiera gaitu sākums, un interesanti ir tas, ka Valters atzīst, ka īstais Jukuma Vācieša sprediķis Piņķu baznīcā bijis daudz lietīšķāks un vienkāršāks nekā vēlāk attēlots Aleksandra Čaka „Mūžības skartajos”. Autors iezīmē vēlāko ceļu teātrī, interesi par režiju, tad atteikšanos no tās, darbu dažādos Latvijas teātros, ieskicē arī savu attieksmi pret Dailes teātra dažādiem posmiem. Grāmatā svarīga ir pašrefleksija par to, kas Valteru ir interesējis teātrī, ko viņš ir tiecies sasniegt un kā tas ir izdevies. No šāda viedokļa grāmata ir vērtīgs pie nesums, lai arī ideālā variantā tai būtu pievienojams kāda teātra vēsturnieka pēcvārds.

Atšķirīgi albumi

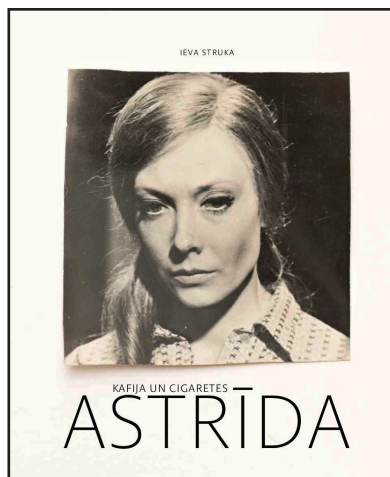
Divas grāmatas par teātri veidotas albuma formā, taču tās pēc saviem principiem ir atšķirīgas. Gunas Biriņas *Ansis Rūtentāls. Ceļojums* („Neputns”, 2025) ir reprezentabls, poligrāfiski nevainojams un salīdzinoši dārgs izdevums, kas teksta un attēlu mijiedarbībā sniedz priekšstatu par kustību režisora Anša Rūtentāla darbību ar uzsvāru uz viņa Kustību teātra izrādēm, salīdzinoši mazāk pieminot kustību režisora darbu profesionālajā teātrī. Edītes Tišheizeres priekšvārds iezīmē laikmeta kontekstu, bet grāmata kopumā rāda gan radošo darbību, gan tās ierobežojumiem padomju apstākļos, kad pantomīma un kustību teātris varēja pretendēt tikai uz amatieru statusu. Grāmata sniedz arī visai skaidru priekšstatu, ar ko Rūtentāla „kustoni”, kā viņa teātra dalībniekus sauca, atšķiras no Rīgas pantomīmas mīmiem un Roberta Ligerā izrādēm šajā kolektīvā. Attēlu bagātības apstākļos daļa no tiem ir neliela formāta un bieži vien sniedz nevis objektīvu priekšstatu par izrādi (respektīvi, ko tajā var redzēt), bet gan autonomu versiju par to, tverot mirkli kustībā. Šī grāmata apvieno gan laikabiedru redzējumu, gan paša Rūtentāla pierakstīto par viņa izvēlēto mākslas ceļu.

Ievērojot albuma principu, atšķirīga pieeja bijusi Ievai Strukai, veidojot grāmatu *Kafija un cigaretes. Astrīda* („Latvijas Mediji”, 2025). Nacionālā teātra aktrises Astrīdas Kairišas popularitāte joprojām ir visnotaļ augstā punktā, un grāmata ir labi pieprasīta veikals. Šī gadījumā teksts ir pieskaņots iepriekš atlasītiem fotoattēliem, apvienojot ainas no izrādēm ar privātām fotogrāfijām un attiecīgi – no attēla uz attēlu – strukturējot arī vēstījumu. Diskutablākā no formas viedokļa ir autore vēlme, lai lapas no grāmatas būtu izplēšamas, salīdzinot

drukāto izdevumu ar aktiera gaistošo mūžu, tādējādi teksts, kas attiecas uz fotogrāfiju, atrodas tai otrā pusē, nevis blakus. Vienlaikus šāda albuma pieeja ļauj autorei nesekot aktrises gaitām skrupulozā secībā, bet gan apzināti fragmentēti, no spilgta momenta uz citu spilgtu momentu. Risks ir tajā, ka attēli šķietami sāk dominēt, padarot tekstu par komentāru tiem, vienlaikus jāatceras, ka autore jau ir tā,

kas šos attēlus atlasa, līdz ar to viņa tomēr nosaka saturu. Vēl viens apzināts autores solis ir maksimāli godīgs, lai arī brīžiem subjektīvs skatījums uz Kairišu nevis tikai kā aktrisi, bet arī sievieti, sievu un māti. Ievai Strukai ir bijis svarīgi gaisināt pārāk jūsmīgus mītus un priekšstatus, atgādinot, ka reālais cilvēks nav viņa lomu atspulgs, un nosaukums „Kafija un cigaretes” zināmā mērā ir apzināta konfrontācija ar idealizētu priekšstatu par aktrisi. Tā ir talantīgi uzrakstīta versija par izcilu teātra un kino aktrisi, kas neizslēdz arī alternatīvu skatījumu kaut kad nākotnē.

Katra grāmata par teātri ir būtiska, jo to nemaz nav pārlietu daudz, un nav daudz autoru, kas, pirmkārt, būtu gatavi šādam izdevumam piekerties, un otrkārt, spētu to paveikt pārliciecināšā līmenī. Aktieru un režisoru saraksts, par kuriem būtu vērts rakstīt grāmatas, ir visnotaļ garš. Jācer, ka vismaz līdzšinējā dinamikā izdevēju interese par teātra iemūžināšanu grāmatu formātā turpināsies. □

Atis Rozentāls ir laikraksta *Diena* Latvijas ziņu nodaļas redaktors un *Jaunās Gaitas* redkolēģijas biedrs..

Dace Micāne Zālīte

AUST DIVĒJĀ DABA – SAULĒ UN STELLĒS

Gobelēnu mākslinieces Ivetas Vecenānes un folkloristes Ilgas Reizniece saruna izstādes „Pļava” gaisotnē.

Vecrīga zum kā bišu strops un sestdienas pusdienas laiks baznīcu siluetei un torņiem atgādina, ka diendusu snaust nav laika un katram savs darāmais – drīz jau nozvanīs divi dienā.

Pie Dekoratīvās mākslas un dizaina muzeja ēkas durvīm plīvo „Pļavas karogs”. Droši vien dizains ņemts no Ivetas Vecenānes gobelēna. Tādas krāsas un toņu salikumi dzimst tikai viņas gobelēnu karaļvalstī.

Esmu atnākusi uz tikšanos izstādes „Pļava” ietvaros ar gobelēnu audēju, mākslinieci Ivetu Vecenāni un folkloristi Ilgu Reiznieci. Viņas sola klausītājiem vairāk atvērt saprat-

ni par vārdu „AUST”. Satiekamies ekspozīciju zālē kur himniski senajās velvēs daudzina latviešu sievietes – audējas prasmi, mākslu. Sirsnīgi sasveicināties un Ilga jautri izmet vārdus: „Nu kur tad tādā saulainā dienā!” Uz to nez no kurienes man atnāk tikpat āša atbilde: „Nāku klausīties Saules meitas!”

Kopš izstāde atklāta to ir apmeklējusi septiņi tūkstoši cilvēku, tā koši uzziedējusi šīs vasaras kultūras laukā. Vairāk nekā 200 Latvijas audēju segas no visiem novadiem salocītas cieši kopā „plūst” pa zāles centrālo aili, it kā no putna lidojuma vai Dieva acs rādītu Latvijas dabu.

Gobelēni ir izgaismoti, spēcīgi un sulīgi, krāsās un kompozīcijā nepārvarami skaisti. Divdesmit mākslas darbi ielenc Ivetu Vecenāni – savu radītāju, māti, pavēlnieci. Tie tapuši astoņos gados, kopš Ivetas Vecenānes stellēs dzima gobelēnu Pļavas simfonija – simfonija Latvijas skaistumam.

Skats no izstādes „Pļava”

Foto Ojārs Griķis

Sarunas

Aušanas poētika – tā Iveta Vecenāne nodēvē tikšanās stundu un mēs aizveram vārtus uz ārpasauli, lai laistos līdz Ivetai un Ilgai ceļojumā, kur viņas vedīs ar vārdu, balsi, tautasdziesmu, atmiņu pavedienu – saaužot visu vienā mums kopīgā laika telpā. Laika telpa nav tikvien „te un tagad”, izstādes ekspozīcija. Iveta un Ilga aizved mūs mītiskā telpā, kur jau ar pirmajiem Ilgas Reiznieces dziedātiem vārdiem veras diena, kā to izsaka tautasdziesma:

*Aust saulīte, lec gaismīņa
Tas pirmais padomiņš*

Saules meitas auž dienas gaismu, saka Ilga un te nu satiekas gan aušanas poētiskais redzējums saules dienas ritumā, gan auduma darināšana, stellēs aužot. Auž kreklus, dvieļus, jostas. Audēja no mūsu senmātēm bija katra, kas mācēja sev pūru pielocīt, saimi apgērbt, daiļumu un skaistumu vairojot caur savu darbu.

Ilga savu stāstāmo turpina. Kuras mūsu folklorā bez dienišķā meitu un sievu darba ir dievišķās audējas? Auž Saules meitas, auž Laima, Jūras meitas, Dēkla, Kārta, Zemes meitas. Un Ilga aicina klātesošos līdzdziedāt, bet pirms tam Iveta dod mums vārdos to sajūtu kāda ir šajā zālē: „Te ir Aušanas svētki, 165 Latvijas audēju 173 darinātas segas savā krāsū un audekla meistarībā veido kopori! Ja šī vasara mums bija Dziesmu svētki, tad te mēs sastopam Aušanas svētkus! Deķis un sega ir ne tikai sildošs, tas ir aizsargājošs. Svītrainās segas dod aizsardzību un siltumu”.

Dzied Ilga par Zvaigžņu deķa audējiņu, un dziesmai piebalsojas sanākušie:

*Div› dzeltenī kumeliņi
No jūriņas izpeldēja;
Vienam bija zvaigžņu deķis,
Otram zelta iemauktiņi.
Kam tas zvaigžņu deķis bija,
Tam es kāpu mugurā;
Kam tie zelta iemauktiņi,
To pie rokas dancināju. (33772-3)*

Iveta turpina tautasdziesmas domu: „Kā gribētos, ka mēs spējam uzaust zvaigžņu deķi, kas sargā, un pārkļāt to pār Latvijas debesīm”.

Domāju, te nu vietā tautasdziesma:

*Dieviņš jāja zvīrgzdu tiltu
Dābolainu kumeliņu;
Tam Dieviņa kumeļam
Zvaigžņu deķis mugurā (33655-0)*

Aizvērsim acis un lūkosim to ieraudzīt, vai iztēlē skatīsim Jēkaba Bīnes sakrālo gleznu *Dievs, Māra, Laima*.

Saulīte

Sarunu pavediens aši ritinās un jau sarunu telpā izskan līgotnes. Ilga Reizniece ar to ievēd mūs stāstos par literatūrzinātnieci Saulcerīti Viesi. Nav sakritība, ka tieši šodien ir viņas dzimšanas diena. Abām māksliniecēm, kā no stāstītā var noprast, Saulcerīte, jeb, kā viņu sauc, Saulīte, ir īpaša personība bijusi jaunības gados, atklājusi viņām gan Raini un Aspaziju, gan dzīves gudrību.

Kopīgā Jāņu svinēšanā pie Viešūra ezera, Ilga liecina, Saulcerīte Viese bijusi labākā Jāņu māte. Tieši Saulcerītes Vieses personība devusi impulsu Ilgai izveidot 80 gadu beigās Jāņu svinēšanas tradīciju skolu. Iveta stāsta par Saulcelrītes Vieses klātbūtni Jāņos, par ciemošanos un dzīvošanu viņas mājās, un par linu kodaļu, kuru atradusi viņas senās mājas bēniņos. No tās Iveta izaudusi raupju linu dvieli, kas kalpo māksliniecei, kad rokas nogurušas aužot. Tad veldzējas slaukot, trinot rokas Saulītes mājā austajā raupjajā dvielī. Par latviešu linu tekstilijas mākslu atliek vien lepni teikt – mēs linu joprojām turam sev tuvu sadzīvē, tērpos, un mūsu lina aušanas tradīcija izraisa ārzemniekos apbrīnu!

Nu jau Iveta šķetina jo īpašu stīgu un pavedienu par Gaiziņa novada eposu „Dieviena”. Tekstu radījusi Saulcerīte Viese pēc apkārtnes un novada folklorista Krūmiņtēva pierakstītajām teikām. Viena no tām vēsta par meitenīti, kas piedzimst mātei Viešūra ezera vidū, laivā virs zemūdens Dievienas kalniem, tāpēc meitenīti sauc Dievienas vārdā, kā to nosaka dzīves pareģe Baltā māte, kas jaunomāti ar mazuli sagaida ezera krastā. Teikā

Ilga Reizniece un Iveta Vecenāne

Saulcerīte Viese ievij sievietes mūža ritumu, mātes lomu, un sava dzīves spēka atdošanu darbiem, bērniem, pienākumam pret apkārtni un sevis nesaudzēšanu. Ne velti 1988. gadā absolvējot Latvijas Mākslas Akadēmiju jaunā māksliniece Iveta izvēlas diplomdarbam virsakstu *Dievienas teikas*, varbūt jau jūtot un paredzot savu sievietes, mātes laimi un mākslinieces likteni. Arī top gobelēns „Dieviens”, kā ilustrācija teikai. Gobelēnā ieauza māte ar bērnu klēpī. Man to gribas dēvēt par „Dievienas Madonu”.

Madonas novada dabas daiļums, un teikām apdvēselotā pasaule rod savu ikonisku interpretāciju Ivetas darbos, veido mākslinieces ne tikai personību, bet gobelēnos austo rok rakstu, tēmu un tēlu galeriju. Sieviete, daba, mīlestība.

Krāsa un Dieva dizains

Arī draudzība gadu garumā ar Ilgu Reizniecei ir nepārtūcis radošs pavadciens „Viņa man iemācīja pelēko krāsu, bet es Ilgai krāsaino”, saka Iveta. Un Ilgas jautāta par to, vai krāso savu gobelēnu dzijas, māksliniece atbild ap-

stiprinoši – jā, manis krāsotās dzijas ir dzīvas. Izstādē skan Ilgas Reizniece kompozīcijas ieraksts divām koklēm, un mūzika ir domāta kā mirgojoša rasa plāvā. Mūziķis Māris Muktupāvels ir otrs koklētājs. Kompozīcija ir speciāli radīta kā rāms, apcerīgs fons redzamajiem darbiem.

Ko māksliniece Iveta Vecenāne iemāca, rosina savu gobelēnu skatītājiem ne tikai Latvijā, bet plašajā pasaulē – Somijā, Romā, Ķīnā ... Te varētu izaust pasaules karti, un ar dzintariem iezīmēt vietas, kur Ivetas Vecenānes darbi stāsta par Latviju. Šo dzintara diega valodas tehniku pirms gadiem Iveta ieauda gobelēnu stāstos.

Ko Iveta māca mums? Te es atbildu viņas vārdiem: **Dzīvot skaisti, izdzīvot dzīvi, priecāties par Dieva radītu dizainu.**

Dace Micāne Zālīte ir Ojāra Vācieša muzeja izglītības programmu kuratore, Mg. Philol.

Dace Micāne-Zālīte

KAS GAILĪM VĒDERĀ – UZGRIEŽŅI?

Bostonas tēlnieka Ginta Grinberga personāl-izstādes „Pārdzimšana” Memoriālo muzeju apvienības Ojāra Vācieša muzeja ekspozīcijā redzamas septiņpadsmit trīsdimensionālas skulptūras. Kā raksturot darbu kolekciju?

Māksliniekam skulptūras ir meistarības un fantāzijas rotaļas, zemapziņas, intuitīvas mākslas valodas plūsma, bet, lai tās radītu, apzināta arī materiāla iegūšanas metode. Tie lielākoties ir dzelzs atradņi, kas jau definē Ginta Grinberga mākslinieka rokrakstu, pārradot nolietotas lietas metāla skulptūrās. Gints ir demiurgs visam, kas viņa rokās, viņa Dedhamas, Masačusetas darbnīcas krājumos nogulst zobrati, naglas, sirpi, grābekļi, knīpstangas, rūpnieciski metāla atgriezumī, asmenīši no dārza darbarīkiem,

pat kara tehnika, kā, piemēram, spridzekļi, patronas. ASV mākslas sabiedrība pazīst Ginta Grinberga unikālos globusus, milzu dilles un lokatorus vairāku metru augstumā, vairāk nekā 20 izstādes Jaunanglijā un citos štatos. Rīgas izstādei ir kameramūzikas izmērs, ne simfoniskais orķestra vēriens, jo tā notiek mazā izstāžu zālē. Iekšējām piemērotie mākslas darbi, kas nākuši no kolekcionāru personīgajiem un Latvijas Nacionālā mākslas muzeja krājumiem, ne ar ko savā esībā neatpaliek no Ginta Grinberga lielformāta darbiem. Tos var redzēt albumā, kas izstāžu zālē noliets uz klavierēm un ir vēstītājs par mākslinieka rokraksta vērienu ASV, kur monumentālās skulptūrās savu mājvietu radušas gan brīvdabā, gan izstāžu zālēs.

Darbu raksturs

Neskatoties uz metāla kā materiāla raksturu, kas droši atšķiras no mežģīnes gaisīguma un ažūrās dabas, ekspozīcijas kopainā jūtams Ginta Grinberga radīto tēlu formas

Mākslinieks Gints Grinbergs izstādes atklāšanā

Foto: Mārtiņš Pommers Bērziņš

vieglums, asprātīgums un domas filozofijas dziļums skulptūru nosaukumos.

Mītiskais un, gribas teikt – latviski mītiskais nav klaji izteikts, tas arī var palikt „aizkadā”, jo tik un tā skulptūru un skatītāja attiecībās ienāk arhetipu valoda, kas ir kopīga visām tautām un kultūrām.

Dzīvnieks, putns, zivs, zieds – totēmiskie tēli. *Skulptūras Laimes lasis, Zelta Zivtiņa, Melnais kaķis, Emīlis, Karaliene, Erezgailis, Pāvs, Melnā dālija, Nerūsējošā pienene* (fotoversija). Aplis, bumba, saule, galaktikas – kosmoss, universs. *Skulptūras Berlīneris, Sestā čakra. Karš un miers – cilvēks, Veļu laiva, Jaunā pasaules kārtība, Miera ziedi 1, Miera ziedi 2, Melnais bruņinieks.*

Izstādes centra punkts *Veļu laiva* – tā arī ir izstādes „Pārdzimšana” galvenās lomas nesēja. Nerūsējošā tērauda burinieks traucas „Pūt, vējiņi” spēkā – nerūsējošā, jo tautas atmiņa, paaudžu atmiņa ir tik dzīva, cik sevi apzinās dzimtas, ģimenes, tautas kontekstā. Gintam Grinbergam tas ir vecvecāku un vecāku II Pasaules kara bēgļu ceļš, aizbraucot svešumā no mājām Latvijā. Velis – tas, kas palicis šeit, kad cilvēks pameitis šo sauli un aiziet Aizsaulē. Aiziešana arī tēlota folklorā kā aiziešana ar laivu jūrā.

Ginta Grinberga *Veļu laiva* ar patronām un baltiem Jaunanglijas okeāna olīem nav spoku kuģis – buras mirdz, laiva traucas strauzmē un, pēc mākslinieka teiktā, tas ir mājupceļš. Apzināti izvēlēts citāts, ko savā literārajā testamentā *Piemini Latviju* ierakstījis Jānis Jaunsudrabiņš: „Latvija lai tavās domās ir kā tāla, brīnišķīga sala pasaules jūrās, uz kuru vienmēr jāstāv vēršam tavas dzīves laivas priekšgalam.”

Pirmo reizi Latvijā *Veļu laiva* tika eksponēta 2013. gadā Latvijas Nacionālā mākslas muzeja (LNMM) izstāžu zālē „Arsenāls” izstādē „Latviešu māksla trimdā”. Tagad mākslas darbs atrodas Latvijas Nacionālā mākslas muzeja kolekcijā.

Tiklīdz Gints Grinbergs atlidojis no Bostonas uz Rīgu, lai iekārtotu izstādi, pirmais ceļš veda uz Latvijas Nacionālā mākslas muzeja krājumu Pulka ielā 8, kur skulptūra mākslas darbs *Veļu laiva* jau ir radis mājas Latvijā uz palikšanu.

Pārdzimšana Rīgā

Visu vasaru, no 12. jūnija līdz 23. augustam, skulptūra *Veļu laiva* ir centrālais mākslas darbs un izstādes koncepcijas iemiesotājs Ojāra Vācieša muzeja Robinsonzālē. Pati nelielā izstāžu zāle ir vieta ar īpašu vēstures stāstu, jo tā celta kā koka verandas piebūve viena no šī nama īpašnieka, Lielbritānijas pavalstnieka Henrija Robinsona laikā, 1858. gadā. Viņš dibinājis dzelzceļu Rīga-Dinaburga un bijis tās direktors, tādēļ muzeja izstāžu zāle nes viņa vārdu.

Ojāra Vācieša muzejs ir latviešu kultūras personības muzejs, Ojāra Vācieša dzīves telpa un radošā vide, kas cilvēkam dod ieskatu un sajūtu par to, kā padomju laikā zem cenzūras sloga, nebrīves un padomju kontroles spēj strādāt un radīt dzejnieks, kas savā daiļradē nepakļaujas sociālistiskā reālisma kanoņiem. Viņš dzejā veido un sper soļus ārpus atļautā, Vācieša dzejas horizonti ir augstāki, plašāki, nekā tas atvēlēts padomju cilvēkam.

Muzejs šodien ir arī kultūras platforma, vieta izstādēm, nodrošinot arī atbalstu, lai tās varētu notikt – sniedzot māksliniekiem izstāžu telpas, palīdzot ar izstādes plānošanu, publicitāti.

Tieši pirms gada muzejā tika atklāta Brigitas Strodas kroņu izstāde „Apli pielūdzot”, un mākslinieks Gints Grinbergs bija ieradies uz atklāšanu, jo ciemojās Rīgā un viņam iepatīkās jaukā zāle, muzeja vide. Nu ir pagājis tas apaļais gads, kura laikā ir realizējusies Ginta Grinberga ideja veidot savu pirmo personālizstādi Latvijā, Rīgā. Pamats tam ir darbi no Gintam zināmu cilvēku privātkolekcijām, kas lielāko daļu ir pārcēlušies no ASV un savā „kuģa kravā” ņēmuši līdz Ginta mākslu. Darbi nākuši no Ainas un Ērika Līsmāņu, Karīnas un Andreja Muzikanta, Arņa Ansona mākslas kolekcijām.

Kā Gints intervijā stāstīja, te ir 30 gadu laika nogrieznis no Nila un Margitas Melgailu kāzu dāvanas gaiļa skulptūras *Emīlis* līdz nesen darinātas *Zelta zivtiņas Elmāra Taņņa laulībām*. Pa vidu gadiem ir dzīves rats, kas Ginta personības izpaušmē ir dinamisks, viršķīgs, mākslā aizkustinoši humāns. Mēdz teikt, ka ik lietai ir dvēsele. Tie, kas atnākuši uz „Pārdzimšanas” stāstu, ir piedzīvojuši savām acīm skulptūru dzīvīgumu. To Ginta

Grinberga izstādes koncepcijā paspīlgtina uz sienām dubulteksozīcijā kritošās ēnas no izstādes prožektoriem. Ēna ir „lielā māsa” gaismai, dabas dots senākais māksliniecis-kās izteiksmes līdzeklis un teātra maģijas elements.

Izstādes publicitāte ir izveidojusies veiksmīga, jo gan Latvijas Televīzijā, Latvijas Radio izskanējušās intervijas ar Gintu Grinbergu, tādējādi satuvinot mākslinieku ar Latvijas auditoriju.

Izstādes atklāšanā apsveikuma vārdus teica Līna Birzaka-Priekule, Kultūras ministres Agneses Lāces biroja vadītāja, Kārlis Kanderovskis, Pasaules latviešu mākslas centra Cēsis direktors, Renāte Krūmala-Kenney, Latviešu Fonda priekšsēde, un Raits Eglītis, Pasaules Brīvo Latviešu apvienības izpilddirektors. Ojāra Vācieša muzeja vadītāja Ieva Ķīse norunāja fragmentu no Ojāra Vācieša dzejoļa „Pūt, vējiņi”, kas saviļņoja gan Gintu Grinbergu, gan daudzos izstādes viesus. Bet dāvanā jauniem darbiem un idejām no Ievas Ķīses Gints saņēma senās ēkas podiņu krāsns piederumu – pelnu grābjamo lāpstīņu.

Man kā izstādes kuratorei process pie starptautiskās izstādes veidošanas bijis radošs un piepildīts ar rezultatīvu komunikāciju. Saziņa ar mākslinieku vienmēr bijusi ātra, viegla un tandēmā ar Memoriālo muzeju apvienības mākslinieku, scenogrāfu Intu Sedlenieku radīts izstādes saturs, vide, vizuālā identitāte. Ginta Grinberga ieguldījums izstādē ir vērtīgs, jo īpašu sponsoru mums nebija, un Gints, kā tautasdziesmā dzied, „pats par savu naudu” iegādāja biļeti ceļam uz Tēvzemi, sagādāja podestus skulptūrām Rīgas izstādei. Darbojās talkas princips, kad katrs liek savu daļu un ieguldījumu, lai būtu rezultāts. To var arī teikt par dokumentālā kino režisora Ivara Zviedra video filmu „Metāla vecis”, kuru režisors paspēja nofilmēt kopā ar operatoru Haraldu Ozolu, kad aprīlī viesojās kinofestivālā Bostonā. Arī Pasaules latviešu mākslas centra Cēsis mākslas darbi papildina izstādes eksponātus, jo Gints Grinbergs savā laikā tos dāvināja centram, lai atbalsētu trimdas mākslas kultūras vēstures „pār-nākšanu” Latvijā.

Noslēdzot izstādes „Pārdzimšana” apskatu, gribu apliecināt, ka kopīgi kultūras projekti Latvijas un pasaules latviešiem ir kultūras

augšnes pabarošana, nekavējoties atmiņās vai nākotnes vīzijās, bet darot kopdarbu, kas idejiski stāsta par šodienas latvieti un sekmē laikmetīgās mākslas procesu.

Post scriptum

Detaja, satikšanās vecam zirga pakavam ar stieniem un stienīšiem mākslinieka rokās pārdzimst par *Laimes lasi*. Lūk, pakavs ir laimē smejošas zivs mute!

Melnais kaķis no pavarda izlīdis, kā nu ne, ja galva īsta pavārnīca!

Anti-lopa vēders pamatīgs olis, bet ragu un kāju graciozie metāla stieņi liekumos un minimālismā ļauj skatītājam aizsaprņoties līdz petroglifu zīmējumiem ar līniju gravējumiem, kur pašā cilvēces bērnībā attēloti skrejoši dzīvnieki, medības.

Gailis – tēls, kas atkārtoja katru reizi citāds, izteismīgīe mājputna apmēri un siluets atļauj tēlnīekam izspēlēt jokus un asprātības. Kas gailim vēderā? Uzgrīeņi!

Mīlnīeki – vai dejo putni, sienāži vai cilvēki, to zina tikai pats Gints, kā arī to, ka vīca, bet gracioza sīena dakša būs labu labais mīlnīeka spārnī.

Fragments no intervījas (laikraksts *Brīvā Latvīja* Nr. 24):

Dace: Kā Tu raksturotu savus darbus nezinātājam, kas pirmo reizi ar tiem tiekās?

Gints: Nu, es būtībā neko nekrāsoju, vīsi materiāli ir atrasti un atstāti savā dabīgā krāsā. Es cenšos strādāt nesamāksloti – dzīlzs, akmens, koks. Trīs pamati materiāli. Tad arī ir līnījas – tīras, skaīstas, graciozas gan zīedu kātam, kukaiņu spārnām, zīvju astei. Es cenšos arī to nesamākslot tie vīsi ir atrasti. Es uzskatu, ka dabīgais līkums un pagrieziens ir interesantāks un dzīvāks, kā kaut kas mākslīgi salīekts, cenšos to arī daudz nemaiņīt.

Dace Micāne Zālīte ir izstādes „Pārdzimšana” kuratore.

Linda Treija

MĀKSLINIEČU DUETS „SKUJA BRADEN”

Baltijas balva mākslā 2025 un izstāžu pārskats

Ineses Galantes fonds sadarbībā ar zinātnes, arhitektūras, mākslas un mūzikas organizācijām visās trīs Baltijas valstīs pasniegs unikālu „Baltijas Balva / Baltic Awards” balvu, godinot Baltijas valstu izcilākās personības šajās nozarēs.

Šogad mākslas jomā nominanti bija Rasa Šmite un Raitis Šmits, Amanda Ziemele un Skuja Braden. Balvu ieguva Ingūna Skuja un Melisa Breidena – „Skuja Braden”.

Baltijas balvas mājas lapā <<https://www.baltijasbalva.lv/>> par abu mākslinieču sasniegumiem ir rakstīts:

Duetā „Skuja Braden” 1999. gadā apvienojušās porcelāna mākslinieces Ingūna Skuja no Latvijas un Melisa Breidena (Melissa Braden) no Kalifornijas, ASV. Viņu radošā prakse balstīta vizuāli krāšņā tradīciju un inovāciju saplūsmē, kā arī drosmīgā konvencionālo priekšstatu izaicinājumā. Tā atspoguļo mākslinieču kopīgo pārdzīvojumu par mūsdienu politiskajām un sociālajām norisēm, daudzu problēmu saknes atrodot mākslas un literatūras vēsturē. Skuja Braden izsmalcināti groteskie porcelāna objekti runā par sievietes identitāti, patriarhāta vēsturi un šodienas politiku, izmantojot dzenbudisma un popārtā ideju saķausējumu ar Edo perioda japāņu grafikas izteiksmi. 2022. gadā Skuja Braden pārstāvēja Latviju 59. Venēcijas biennālē ar vairāk nekā 300 porcelāna sīkplastikas un lielizmēra skulptūru instalāciju „Selling Water by the River” un dāsni saņēma kritiķu atzinību no visas pasaules. 25 gadu darbības laikā duets ir piedalījies un piesaistījis skatītāju nedaļu uzmanību vairāk nekā 180 grupu izstādēs un vairāk nekā 50 personālizstādēs ne vien Latvijā, bet arī Ņujorkā, Milānā, Stambulā Zagrebā

un u.c. Skuja Braden darbi ir iekļauti valsts muzeju un privātās kolekcijās ASV, Dominikānas Republikā, Šveicē, Dienvidkorejā, Ķīnā, Vācijā, kā arī Latvijā un citur.

Šovasar „Skuja Braden” darbi ir arī izstādīti Timo Kapelera *Timo Kappeller* organizētajā ikgadējā izstādē *The Campus 2025*

<<https://www.thecampusupstate.com/>>, Hadsonā, Ņujorkā (Hudson, New York). Izstāde apvieno vairāk nekā 70 māksliniekus plašā mūsdienu un laikmetīgās mākslas pārskatā un ir vēl apskatāma līdz 2025. gada 26. oktobrim.

Sarp māksliniekiem, kas piedalās, ir Rita Akermane *Rita Ackermann*, Tauba Auerbaha *Tauba Auerbach*, Daniels Būrens *Daniel Buren*, Katharina Grosse, Liza Larnere *Liz Larner*, Fernands Ležē *Fernand Léger*, Arlēna Šečeta *Arlene Shechet*, Ričards Tatls *Richard Tuttle* u.c.

The Campus pieder un to kopīgi pārvalda sešas vadošās galerijas: @kurimanzutto, @bortolamigallery, @jamescohangallery, @antonkerngallery, @andrewkrepssgallery un @kaufmannrepetto.

Par *The Campus 2025* izstādi ir jau rakstīts tādos pazīstamos izdevumos kā *The New York Times*, *Vogue*, *The Brooklyn Rail*, *ARTnews*, *Hyperallergic* un *Observer*, kā arī citos.

Savukārt Latvijā mākslinieces ir daļa no latviešu mākslinieku grupas izstādes „*Trans-Europe-Express*”, kas skatāma Romas Dārza galerijā Liepājā līdz 2025. gada 30. septembrim.

„Skuja Braden” nesen izstādījās arī *Art Basel* Bāzelē, (to pārstāvēja *Kaufmann Repetto Milan / New York*), kur viņu porcelāna skulptūra Mežģīņu trauks *Laced Vessel* (2025) tika izcelta žurnālā *BaslerIN Magazine* kā *Art Basel 2025* izcilākā favorīte.

Aspenas Kolorādo (Colorado) mākslas mesē *the Aspen Art Fair*, duets piedalījās Vendija Kromvela Wendy Cromwell, kūrētajā prezentācijā „A (Room) of One’s Own” (Savā istabā) vēsturiskajā viesnīcā Hotel Jerome.

Šajā rudenī, 4. oktobrī „Skuja Braden” atklās izstādi *Outer Space* galerijā Konkordā, Ņūhempšīrā (Concord, New Hampshire),

veidojot dialogu starp saviem un amerikāņu mākslinieces Elizabetes Leitonas (Elizabeth „Grandma” Layton, 1909-1993) darbiem, kuras psiholoģiski atklātie zīmējumi pētīja garīgo veselību un sievišķību. Leitonas darbiem bija liela ietekme uz Melisas Breidenas daiļradi agrīnajos studiju gados. Šis mākslinieču apvienojums piedāvā starppaaudžu dialogu, kas sākas radikālā pašizpaušmē un emocionālā patiesībā.

Viens no lielākajiem „Skuja Braden” mākslas projektiem nākotnē ir monumentāla instalācija Kistefos muzejam Norvēģijā, kuras atklāšana paredzēta 2026. gada 18. jūnijā kā daļa no muzeja vasaras atklāšanas.

Skat. arī Lindas Treijas rakstu „Skuja Braden. Samsārā notvertie” 2022.g. pavasara numurā: <https://jaunagaita.net/JG308/JG308_Treja.htm>

Gleznotāja, mākslas kritiķe, Amerikas Latviešu mākslinieku apvienības (ALMA) vadītāja Linda Treija ir JG mākslas redaktore.

Ingūna Skuja un Melissa Braden

MUMS PRETİM SMAIDĪDAMS NĀK KĀRLIS SKALBE...

Lita Silova. *Pēclaiks. Monogrāfija par Kārli Skalbi*. Dienas Grāmata. 2025. 488 lpp.

Sēriju „Es esmu...” pēc monogrāfijām par A. Upīti (A. Koroševskis), J. Ziemeļnieku (J. Zālītis), I. Kaiju (G. Grīnuma), G. Janovski (I. Daukste-Silasproģe), Anšlavu Eglīti (Ie. Struka) un J. Poruku (V. Vecgrāvis) papildinājusi Lita Silovas monogrāfija *Pēclaiks* par mūsu vienu no lielajiem neoromantiķiem – Kārli Skalbi. Silovas interešu lokā ir Margēra Zarīņa (monogrāfija 2004. gadā) un Regīnas Ezeras proza, kā arī igauņu klasiķa F. Tuglasa darbi. Silovai ir publikācijas par A. Sprūdžu, I. Ābeli, S. Lāgerlēvu. Viņa ir arī Franču liceja skolotāja ar lielu pieredzi pedagoģiskajā darbā; rakstījusi arī mācību grāmatas literatūrā 7.-10. klašu skolēniem.

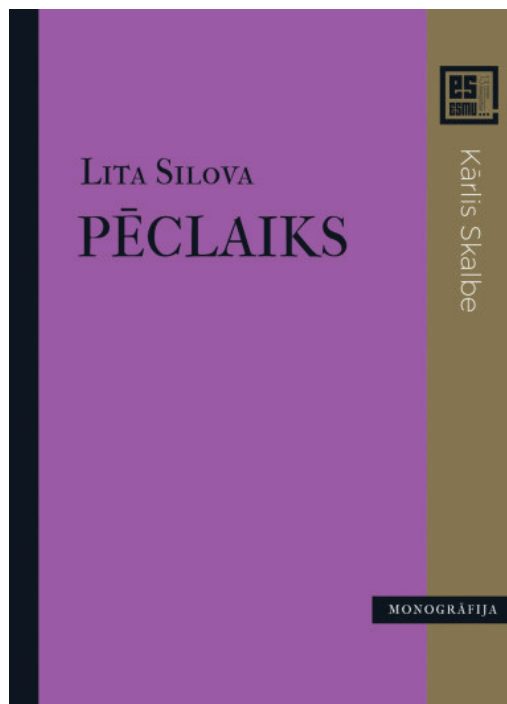
Silovas interese par Skalbi sākotnēji mulsināja, taču, izlasot monogrāfiju, nešaubīgi bija jāakcentē – jauniznākusi grāmata pieder pie sērijas izcilākajiem pētnieciskajiem darbiem. Tā no līdz šim izdotajām monogrāfijām visaptverošāk ir pietuvināta interpretējamā rakstnieka būtības panorāmiskam raksturojumam un viņa darbu dziļup vērsta interpretācijai. Silova rāda Skalbi tuvplānā, psiholoģiskais Skalbes portretējums rada vislielākās simpātijas pret rakstnieku un arī portretējuma autori.

Skalbe redzams attiecībā ar dzīvesbiedri un ģimeni, attiecībā ar draugiem un domubiedriem, gan arī kā aktīvs humānisma principu veidotājs un propagandētājs. Aktīvs literārās un kultūras dzīves veidotājs un sargātājs. Silova ne vien analītiski, bet arī intīmi jūtīgi atklāj Skalbes personības cildenumu un monolitumu 20. gadsimta dramatiskajās vēsturiskajās kolīzijās.

Silova savam Skalbes veidolam par sākotnējo ierosmi izvēlējusies Pētera Birkerta jau pirms simts gadiem veidoto Skalbes psiholoģisko portretējumu un Antona Birkerta rakstīto Sk-

albes dzīvesstāstu līdz gandrīz 20. gadu vidum, visu to padziļināti komentējot. Turpmākajā Skalbes dzīves vairāk nekā 20 gadu raksturojumā viņa sniedz daudzus jaunus rakstnieka dzīves un jaunrades faktus, kas „atrasti” ne vien Latvijas periodikā, arhīvos un muzejos, bet arī trimdas periodikā. Pēdējo „atrašana”, neesot trimdas periodikas rakstu bibliogrāfijai, pelna īpašu cieņu. Kopumā ir radīts pārlicinošs un iejūtīgs Skalbes visas personības un daiļrades raksturotājielumus pārlicinošs koptēls. Tādu līdz šim mūsu zinātniski biogrāfiskajā literatūrā nav daudz.

Taču ne tikai tas rotā Silovas darbu. Monogrāfijas autore šo koptēlu neveido „tīrā” akadēmiskā izklāstā, bet izcentrē sev tuvus (tomēr Skalbem raksturīgus!) un vienlaikus konkrētus un būtiskus rakstnieka personības un jaunrades faktus. Silovas darbs nenomāc ar detalizētu un dažkārt pašmērķīgu faktu gūzmu, tādu, kurā pazūd rakstnieka koptēls vai tas veidojas izplūdis, aptuvenš vai saskaldīts, proti, virspusējs. Banālā salīdzinājumā izsakoties, Skalbe nāk pretī monogrāfijas lasītājam, smaidīdams, labvēlīgs un iejūtīgs, nesdams rokās raibu Latvijas vasaras ziedu buketi un dāvā to sastaptajam cilvēkam, jau-tādams: „Kā tev klājas, draugs? Par ko tu

domā? Kas priecē tavu sirdi?” Silovas vēstījuma dabiska intimitāte (bez familiaritātes) ir viņas darba lielā pievienotā vērtība, kas dara Skalbi mums sirdstuvu un vajadzīgu.

Izvērsti plašu šo Skalbes koptēlu Silova rada grāmatas pirmajā daļā „Es esmu par radošu cilvēku”, precīzi un dažkārt pat vizuāli „sulīgi” atainodama Skalbes attieksmi un izpratni par dzīves un rakstniecības esenciālajām vērtībām un rakstnieka konsekvenci, aizstāvod un kultivējot humānismu un labvēlīgu emocionālu skatījumu uz dzīvi un cilvēka iespējām pasauli uztvert harmoniskā izjūtā. Ir ļoti būtiski, ka Silova uzsver Skalbes ticību labai un ētiski skaidrai dominānei. Šajā ziņā Skalbe mums ir paraugs, ka cilvēks nedrīkst padoties skepsei un pesimismam, ka par spīti laikmeta negācijām morāliiski cilvēkam jāaizstāv universālas vispārcilvēciskas humānisma vērtības kā labestība, iecītība, žēlsirdība un piedošana.

Tieši monogrāfijas pirmajā daļā Silova iecītīgi un „silti” atklāj Skalbes garīgās pasaules cildenumu dažādos aspektos. Šajā daļā dots konkrēti skaidrs priekšstats par skalbiskās mentalitātes ģenēzi, nosacītu evolūciju, bet – pats galvenais – par Skalbes vērtību kritērijiem un to konsekventu uzturēšanu spēkā visā viņa radošās dzīves laikā. Faktiski pirmā daļa ir spožs Skalbes kā ētiski un arī estētiski strikti orientētas personības portretējums. Turklāt produktīvi ir tas, ka Silova konkrēti parāda Skalbes personības daudzveidīgumu ne tikai ar literatūrvēsturisku faktu precīzu izgaismojumu, bet akcentē tos kā raksturīgus viņa dzīves vērtību principus, nevairoties arī no paradoksāliem vērojumiem un secinājumiem.

Lasītājiem – pieļauju – varbūt pagarlaicīgāka šķitis monogrāfijas otrā daļa „Es esmu par dabu un dzeju”, taču tieši tā izteikti apliecina Silovas darba augsto zinātnisko līmeni. Silovas izveidotais Skalbes dzejas dabas reāliju katalogs tieši ar izvērstu dabas reāliju – koku, ziedu, puķu, sēņu – uzskaiti zinātniski argumentēti parāda to, ko līdzšinējie rakstnieka jaunrades pētnieki apriori un intuitīvi bija apgalvojuši, proti, dabas mūžīgā klātesamībā viņa vērtību sistēmā ir viena no galvenajām skalbiskajā pasaules skatījumā.

Arī trešā daļa „Es esmu par pasakām” (beidzot!) plašā visa pasaku korpusa analizē pa-

rāda, kāpēc mums ir tiesības to autoru dēvēt par pasakķēniņu un pielīdzināt viņa pasakas H.K. Andersena un O. Vailda pasaku augstajam mākslinieciskajam un ētiskajam statusam. To uzsveru tāpēc, ka mums jau ir bijuši korekti un plaši zinātniski pētījumi par viņa pasakām, kaut vai Aijas Priedītes vācvalodīgā monogrāfija. Trešā daļa ir gudrs un iecītīgs *vade mecum* Skalbes pasaku pasaulē, kas plašos ekskursos parāda pasaku ne tikai garīgo vērtību spektru, bet arī to saistību ar ikdienišķi sadzīvisko vērtību pasauli. Manuprāt, šī nodaļa būs ļoti rosinoša pasaku lasītājiem mūsdienās, jo atklāj jaunas perspektīvas to recepcijā.

Ļoti gandarīja, ka Silova arī trimdas periodikā ir „atradusi” daudzus būtiskus atmiņu rakstus par Skalbi ne tikai no rakstnieku vides. Atmiņas viņa citē kā svarīgas un simpātiskas rakstnieka personības atklāsmes. Monogrāfijā ir arī teicams tās trīs redaktoru darbs, plašs literatūras saraksts un personu alfabētiskais rādītājs, tomēr no šī t.s. palīgmateriāla visvairāk gandarīja deviņas lpp. garā nodaļa „Kārļa Skalbes paralēlā dzīve”, kas īsi un ekselenti atklāj rakstnieka biogrāfiju, jaunradi un viņa darbu izdošanu Latvijā un trimdā arī pēc došanās mūžības ceļos. Monogrāfijā ir tikai dažas neprecizitātes, piem., divi atšķirīgi A. Vēbera dzīves dati vai 30. lpp. minētais mazais mūks ir V. Haufa pasakas mazais Muks. Kā kādreizējais izdevējs piebildīšu, ka 1989. gadā izdoto Skalbes dzejas izlasi „Daugavas viļņi” (tajā pirmoreiz pēckara gados tika publicēti arī daudzi Latvijas okupācijas gados aizliegtie Skalbes dzejoļi) aizrautīgi sastādīja Leons Briedis, kam pieder arī doma par Skalbes dzejas sirsnīgo mājīgumu.

Kāds būtu vispārīgums par Silovas monogrāfiju? Pārāk reti mēs, latviešu literatūras pētnieki, zinātniski tik pārliecinoši sniedzam saviem lasītājiem tik iecītīgus un izvērstus darbus par rakstniekiem, kas mums ir tuvi kā mūsu kultūras un mūsu garīgās būtības izcilākie reprezentanti. Silovas *magnum opus* (meistardarbs) dara godu visai mūsu literatūrzinātnei.

Viesturs Vecgrāvis

IZVĒLE APOKALIPSES GAISMĀ

Ikars Piebalgs. *Pirms vējš atpūtīs
rītdienas pelnus*. Rīga: Zvaigzne ABC,
2024., 399 lpp.

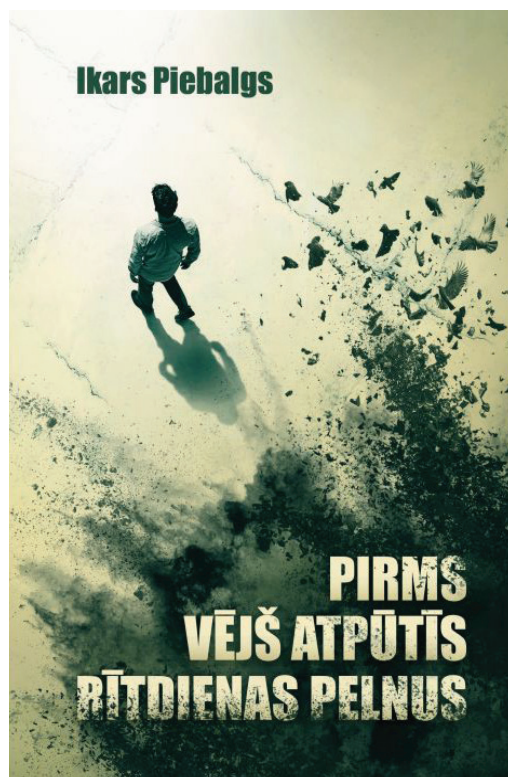
Ziņas par romānu *Pirms vējš atpūtīs rītdienas pelnus* pirmais, šķiet, atpūta feisbuku. Pāris teikumu aizķēra un sev fiksēju, ka noteikti jāizlasa. Grāmatas vāki, ievadteksti un informācija par autoru uzvēdīja acumirkliģu atskārsmi, ka grāmatai varētu būt kaut kāda līdzība ar Valta Kalniņa romānu *Arnolda bailes un mīlestība* (Rīga: Dienas grāmata, 2024), jo abi runā par mūsu laiku, 21. gadsimtu, kad pasaule ir ierauta kara vājprātā un tuvu apokalipsei. Starp citu, kaķim ir milzu loma ne tikai latviešu visu laiku visvairāk skatītajā un titulētajā animācijas filmā *Straume*, bet arī abos minētajos romānos, Ikara Piebalga darbā pat izšķirīga – tieši kaķis ir notikumu ierosinātājs.

Romānu veido piecas daļas, un to nosaukumi liecina par galveno notikumu attīstības gaitu: „Vēstures beigas”, „Cerību rītausma”, „Iespēju logs”, „Dvēseles tumšā nakts”, „Izvēle”. Tās iezīmē to, kas galvenajam varonim Danielam (vai mums katram) ir dots, un aicina iztēloties to, kas varētu īstenoties (īstenojas). Četrdesmit sešus gadus vecā Daniela prāts nokļūst un darbojas viņa trīspadsmitgadīgajās smadzenēs un realitātē. Varoņa aizrautīgo ceļojumu, kas viņu uznes gan optimisma un uzvaru kalngalos, gan zaudējumu un nožēlas ielejās, pavada tikko jaušama mīlestības poēzija – aizvien padziļinās viņa mīlestība pret saviem tuvākajiem, atbildība viņu priekšā.

Grāmata ir ceļojums laikā un, protams, arī telpā. Lai cik simpātiskas šķistu Multivisuma un laika līniju teorijas, romāna autors tās mums pietuvina un izgaismo, un vēl jo spilgtāk redzam, ka pamatu pamats ir mūsu katra izvēle katrā konkrētajā brīdī. Viena no skaudrākajām atziņām laikam gan ir atskārsme, ka, izvēloties citu laika līniju, citādu notikumu secību un (vai) iznākumu, tieši vai netieši tiek ietekmēts, mainīts, pat fatāli

grozīts viss pārējais. Kā šūpulīši Māras istabiņā – „kad to vienu kustināja, visi līdzīgi ligojās”. Vai vienmēr uz labu?

Lasot patiešām ļoti interesanti salīdzināt Daniela šodien ar viņa pagātņi – ikdienu, sadzīvi, ģimenes apstākļiem, skolu, draugu vidi –, dzīvot līdzīgi notikumiem, kuru iznākumu viņš jau zina vai varbūt cer mainīt. Pirmie iespaidi pagātnes pasaulē Danielam liek secināt, „cik viss savā būtībā bija... tāds pats” (74. lpp.). Bērības atmiņu apoloģētiem varētu noderēt varoņa vērojums: „Atrašanās šeit norāda pagātnei bērības atmiņu plīvuru, kas to bija darījis maģisku. Var jau būt, ka šī maģija bērībā patiešām bija klātesoša, taču ne jau tāpēc, ka apkārtējā realitāte būtu bijusi fundamentāli citāda. Bērībā es pats šo realitāti piedzīvoju citādi – daudz tiešāk un spilgtāk.” (74. lpp.) Ikdienu ar braucieniem uz maizes veikalu, puišu spēlēm un palaidnībām, skolas patikas (mīlestības) un nepatikas objektiem (subjektiem), tālaka uzņēmumiem (Krājbanka, „Pingvīna” kafējnīca, „Latloto”), automašīnām un ierīcēm („Radiotehnika-101”), produktiem („Ulker”, „Love is...”, „Hellas”, „Fiesta”) utt. un savā

ziņā grūtības to pieņemt kā pašsaprotamu, jo Danielam ir zināms, kas sekos un kā dzīve turpināsies vēlāk, – arī tas ir motīvs, kas liek aizdomāties: gribam zināt, kas notiks, kā dzīvosim, bet, ja tas būtu zināms, vai dzīve kļūtu labāka (vieglāka, drošāka... te varētu turpināt)? Tādējādi autors ieved pārdomās par dzīves kārtību kopumā, un tās ne vienmēr ir patīkamas.

Ik pa laikam Daniels tomēr izlemj kaut ko mainīt, piemēram: „Tagad biju drošs – viss būs citādi. Iespēju atkal satikt Evelīnu uztvēru kā vēl vienu privāto „ bonusu” savā laika ekspedīcijā, kā iespēju ar dažiem pavisam viegliem otas triepieniem pamainīt savas iepriekšējās dzīves gleznas krāsas.” (172. lpp.) Tomēr: „Līdz šim biju bijis kā planēta, kurai vajadzēja riņķot ap zvaigzni, ieturot no tās noteiktu distanci, lai arī šīs zvaigznes gravitācija mani vilka arvien tuvāk. Jau tas bija gana sarežģīts uzdevums. Taču nu es pēkšņi attapos kā planēta, kas nonākusi dubultzvaigžņu sistēmā. [...] Šī sajūta mani plēsa uz pusēm.” (173. lpp.)

Politikas vēstures interesentus aizraus Daniela un viņa tēva piedzīvotais ASV, Vašingtonā, Baltajā namā un Valsts departamentā, mēģinot mainīt rietumu pasaules ģeopolitisko virzību. Viens no centrālajiem jautājumiem Daniela politiskajā misijā ir NATO paplašināšana bijušo PSRS valstu telpā. Kad tēvs aizbrauc atpakaļ uz Latviju un septiņpadsmitgadīgais Daniels Amerikā paliek viens – vairs nav neviena, ar ko uzspēlēt pat galda spēles –, Daniels zīmīgi raksturo tālaika informatīvo telpu: „Pirmo reizi izjutu lomkas pēc 21. gadsimta tehnoloģijām, lai gan pagātnē biju pavadījis jau četrus gadus; it kā būtu vajadzējis pierast. Tomēr, paliekot vienatnē, dators un 2023. gada internets būtu spējis lieliski izklaidēt, ievēlot savā bezgalīgajā multimedijālajā akacī. Internets 1994. gadā bija vēl kaut kas tik primitīvs, ka pat necentos uzstāt Baltajam namam, lai manā dzīvoklī tādu nodrošinātu.” (239. lpp.) Seko vēl plašāks interneta lietotāju un sociālo tīklu priekšteču (forumu) raksturojums. Daniels svaidās šaubās un pārdomās, vai amerikāņiem atklājis pareizo sev vien zināmo informāciju, ko paņēmis sev līdzī no mūsdienām, pieredz, kādas sekas ir noklusētajam, un tas pasaules glābēju pamazām ieved nožēlā, pašpārmētos un šaubās par cilvēces veselo saprātu:

„Es vēroju šo grotesko *déjà vu*, nespēdams tam noticēt. Vai tiešām, pat zinot, ar ko viss beigsies, cilvēki nemainīs savu rīcību? Nespēs izkāpt no šī scenārija kurpēm, lai gan tagad bija pilnīgi skaidrs, ka tās ved tikai un vienīgi uz bezdibeni? Tā vietā, lai jautātu: „Kur pasaule kļūdījās?”, tagad varēju jautāt pats sev: „Kur es kļūdījos?”” (363. lpp.)

Daudz tiešākas un ievainojošākas izrādās dilemmas personiskajā dzīvē: cita laika līnija nozīmē arī citu laiku, kad Danielam tuvos vai kādreiz tuvos cilvēkus piemeklē nāve.

Romāns plašs kā cilvēka dzīve, tajā ievītas arī mīlestības un kriminālas līnijas, reizumis lasītāju sasprindzinot trillera tvērienā. Vietām trauksmes sirēna spalgi un griezīgi ie-gaudiojas arī Daniela prātā: izvēloties citādu notikumu gaitu, uz spēles likta viņa mūsdienų ģimene, viņa un Neldas bērni. Mierinošā piparmētru tēja ar citronu, ko abās Daniela dzīvēs piedāvā mamma, – vai ar to pietiek sāpīgos mirkļos? Vai pagātne, „beidzot pamanījusi sīko niecību, kura tik ļoti pūlējās to mainīt” (343. lpp.), atlaidīs dzelžaino tvērienu vai kārtīgi pārmācīs? Vai „pagātne jāliek mierā” (360. lpp.)? Un vai savas mīlestības mērogu un nozīmi īsti apjaušam tikai tad, kad to jau gandrīz, gandrīz zaudējam?

Tik sarežģīti jautājumi, sāpīga izvēle, bet sā-kās pavisam vienkārši – ar kaķi, kurš aizklīdis no mājām... Nē, viss, beidzu stāstīt, lasiet paši! Grāmata ir raiti lasāma un noteikti ievilks savās lappusēs daudzus lasītājus.

Sanita Dāboliņa

VĒJŠ SKAPĪ LASA GRĀMATU

Rvīns Varde. *Kur tu biji*
Rīga: Dienas grāmata, 2025., 167 lpp.

Rvīns Varde ar otro stāstu krājumu *Kur tu biji* apliecinā, ka iespējams mainīties un augt kā autoram, nezaudējot to, kas padarīja viņu unikālu jau pirmajā krājumā *Kas te notiek* (2019, LALIGABA, 2020. gada Spilgtākā debija). Pirmais krājums bija kā atomu virkne – īsas, koncentrētas etiķes, kurās katra detaļa uzplaiksnīja kā atsevišķa pasaule un pēc tam nodzisa. Otrajā krājumā šis kodolīgums nav pazudis, bet tas vairs nav pašmērķis – tagad tas ir stāsta dzinējspēks, kas ļauj tekstam elpot un attīstīties plašākā formā.

Pirmajā krājumā rindas kā „Bet ko mēs esam paveikuši, lai prieks ilgtu mūžīgi?” bija veseli stāsti miniatūrā. Tie darbojas kā literāri atslēgas caurumi – redzams tikai fragments, taču nojaušama vesela pasaule. Otrajā krājumā līdzīga estētika evolucionē: detaļa kļūst par vārtiem uz vairāku slāņu naratīvu. Stāstā *Ceļš* bērnu sarunas par „trīšanos” vai vārda

maiņu astoņpadsmit gados savijas ar fantasmagorisku ainavu – milzu dillēm, kas „berzē lipekļiem klātās lapu delnas”, un suni pie ķēdes, kuras posmi „berzējas pret būdiņas malu”. Vienkāršs teikums – „Ja es šovakar neatnākšu, manējie sacels traci” – iegūst smeldzīgu ģimenes dinamikas un bērnības ievainojamības piesitienu.

Vardes balss ir paradoksāla: apzināts naidums maskē rūpīgi būvētu struktūru. Vērotājs, kas it kā neorientējas pasaulē, patiesībā nosaka tās loģiku. Šāds skatpunkts sasauucas ar Daniila Harmsa „autora kā idiota” principu, taču Vardes absurds ir iesakņots konkrētā laikmeta un kultūras kodā – skolas zvani, dzelzceļa stacijas ar „liekiem umlautiem”, mitras kāpņu telpas. No krievu prozas viņš aizguvis ikdienišķā grotesku, no dzenam raksturīgās domas – paradoksa spēku un gata-vību atstāt jautājumu neatbildētu.

Personāži bieži atrodas ārpus skaidras sižeta loģikas – vientuļi, mazliet apjukuši, taču ar spēju formulēt precīzas un bieži paradoksālas atziņas. Stāstā *Divi pirksti* pusaudzis klausās pieaugušo sarunas, spriežot par „trīšanos” un atzīmējot, ka „apakšējā daļa bija matu smilšpapīrs”, radot komisku, bet neērtu skatpunktu uz pieaugušo pasauli. Šie varoņi dzīvo starpstāvoklī starp ironiju un nopietnību, sinerģējot bērnišķu loģiku ar asām atziņām.

Tā vien šķiet, ka no Rietumu īsprozas Varde ir aizguvis spēju savienot humoru ar smeldzīgu cilvēciskumu (Džordžs Sonders), teikuma minimālismu (Lidija Deivisa) un absurda-siltuma līdzāspastāvēšanu (Etgars Kerets). Autora introspektīvie stāsti ar dokumentāliem iestarpinājumiem vietumis atgādina Bena Lērnara vai Megijas Nelsonas literāro praksi, kurā ikdienas detaļa kļūst par izejas punktu lieliem jautājumiem.

Valoda ir viens no Vardes precīzākajiem instrumentiem. Viņš strādā ar vairākiem leksikas slāņiem: sarunvaloda, literāras frāzes un apzināti neveikli formulējumi mijas, veidojot īpatnēju ritmu. Piemēram, „acis kļuva smagnējas kā gultņi, bet mutē siekalu vietā saskrēja solidols” nav abstrakts tēls, bet no ikdienas pieredzes izrauts priekšmets, kas kļūst par konceptu.

Vide Vardes stāstos nav dekorācija, bet līdzvērtīgs dalībnieks – pieturas stabs tumsā, pagalma smarža, suns, kas „berzē ķēdi pret būdiņu”. *Kur tu biji* bērniības un pusaudžu telpa ir ļoti fiziska: skolas dienasgrāmatas, košļājamās gumijas, smilšu bedrēs aprakti noslēpumi. Šī konkrētība rada sajūtu, ka stāstu vietas ir autentiskas, bet nobeigumi, piemēram, „es arī gribu skaisti”, ir ar tonālu, nevis sižetisku svaru, atstājot rezonansi vēl ilgi pēc stāsta izlasīšanas.

Formas ziņā Varde ir jutīgs pret ritmu un kļusumu. Apzinātas pauzes – īsi teikumi, kas šķietami neko nevirza – maina stāsta ritmu. Šāda pieeja atgādina dzena estētiku, kur nepateiktais ir tikpat nozīmīgs kā izteiktais.

Latviešu īsprozas kontekstā Varde stāv savrupi. Viņš nav politiska manifesta autors un nav arī sociālās ironijas instruments kā Andra Neiburga. Viņa tuvākie radnieki ir tie, kas prot spēlēties ar detaļām un noskaņām, taču viņš to dara ar plašu elpu, reizēm pietuvinošies Jāņa Ezeriņa rotaļīgajai precizitātei.

Biogrāfiskais fons – gadi, kas aizvadīti atšķirējot intervijas žurnālā *Rīgas Laiks* – citastarp nozīmē ciešu kontaktu ar krievu filozofijas un literatūras telpu, bet ne mazāk svarīga ir Rietumu literatūras lasīšanas pieredze, kas ļauj brīvi variēt formu, ritmu un balsi.

Kritiski skatoties, dažos atsevišķos stāstos, piemēram, *Ceļš* vai *Divi pirksti*, fragmentārā struktūra un momentuzņēmumu virkne brīžiem rada sajūtu, ka stāsta kodols izkļūst starp vairākām spēcīgām, bet savstarpēji visai brīvām epizodēm. Tas var padarīt lasījumu gleznieciskāku, taču reizēm mazina sižeta kopskatu. Arī „trīšanās” atkārtotais motīvs, lai gan asprātīgs, var kļūt paredzams, ja netiek atsvaidsināts. Tomēr šīs iezīmes var lasīt kā apzinātu estētisku izvēli – līdzīgi kā dzenā neuzspiest atbildi, bet ļaut jautājumam rezonēt.

Kur tu biji raiti lasīsies lasītājiem, kuri novērtē īsprozas estētiku, absurdā humora un nostalgijas simbiozi, kā arī valodas lietojuma precizitāti. Krājums uzrunās tos, kas meklē intelektuālu un emocionālu dziļumu, kur detaļa kļūst par pasauli, bet ikdienišķais – par poēziju, un abi organiski savijas kopā estētiskā baudījumā.

Kristaps Vecgrāvis

„UN APKĀRT SKRITUĻOS NĀVĪTE”

Dainis Deigelis. *Izdzīvojušie*.

Jāņa Rozes apgāds. 2024.

Mūsdienu latviešu dzejnieku kaleidoskopiskā dzeja kļuvusi vēl daudzšķautņaināka, sarežģītāka un pretrunīgāka. Pat viena autora dzejā var sastapties visai atšķirīgi sadzīves redzējumi, emocionālie tēli un politiskie simpatizējumi. Laiks kopš 2022. gada februāra arī dzejas pasaulei piederīgajiem ir licis izvēlēties skaidrākas idejiski estētiskās pozīcijas, attieksmi pret īstenību un paša dzejnieka vietu sabiedrības labirintos. Tautai svarīgās izdzīvošanas, domāšanas un pilnveides vērtības, kas bija nokļuvušas ļodzīgajā liberālisma prokrastībā jeb miera laiku samākslotajā trauksmainībā, nule atgriežas dzejas aprītē. Veidojas dziļāka sapratne par būtisko un vienlaikus individuālo, neviartoties no 21. gadsimta traģisko notikumu cēloņiem un likumsakarībām.

Daiņa Deigēļa trešais dzejas krājums *Izdzīvojušie* apliecina esamības izmaiņas minētajos trīs virzienos: karš, pilsētvide, mierīgas dzīves svētība.

Karš Ukrainā: 2022. gadā dzejnieks intervijā *Latvijas Avīzei* teica, ka jau kara pirmajās dienās viņš ir zaudējis kādu jaunības draugu. „Tomēr šis laiks varbūt ir norāvis masas, mēs esam sapratuši, ka vērtības nevar upurēt ekonomisko interešu vārdā. Sadarbība ar ļaunumu šo ļaunumu nenomierina, tikai dod spēkus. Laiks ar mīļajiem kļuvis vērtīgāks, jo ilūzija, ka mūsu pusē tagad vienmēr būs tikai miers un laime, ir beigusies. Cilvēka dzīves trauslums un neziņa par rītdienu ir atgriezušās. Šādos apstākļos svarīgi katram apzināties vērtīgāko savā dzīvē un to nenodot.” (Dainis Deigelis, intervija LA, 13. Augusts, 2022.) Kara atbalsis skārušas autora esamības dziļākos pirmsākumus, dzejā tā izpaužas kā garīgās dzīves satricinājums, kas izceļ dzīvības nozīmi. Te vieliskā pasaule pārtop mirkļa burvībā, kur „tik dzeltenī tauriņi/ pār pelēko pilsētu”, te dod tā cerību, ka „viss vēl liekas iespējams/ viss vēl liekas sasniedzams”, taču „tieši tajā mirklī/ tu uz zini/ pēdējās ieelpas vērtību” (38. lpp.) Pelēkā krāsa gatava ļauties krāsu spožumam, taču mūsdienu skarbajā realitātē raisa asociācijas ar „pēdējās ieelpas vērtību”. Te ievietošu vienu dzejoli pilnā apjomā, lai rastos skaidrāks priekšstats par krājumā dominējošajām kara un zaudējuma emocijām.

*katrās kara beigās
uzvaras parādēs jāsoļo
ne skaistos mundieros
ar ordeņiem rotātām kareivju rindām
bet mātēm balstot savus
sakropļotos dēlus*

*savas aklās meitas
un aiz tām
zārku rindas
zārku rindas
vien
un nevienas
uzvaras parādes
pēc tam (76. lpp.)*

Otra dominējošā tēma ir dzīve pilsētā, kurai autors dodas pretī un kura dodas pretī viņam, un gan viens gan otrs reizumis stāv viens otram pretī pilnīgi kaili (48. lpp.). Pilsētā „kā vienmēr ir novembris” un „pasaule šeit kā mans neskūtais vaigs” (34. lpp.). Pilsēta ir dzejnieka dzejas daba, kurā ar tram-

vaju var noķert spožas metaforas, simboliskus tēlus. Parunāties ar kaimiņa zābaku purngaliem, pazaudēt ielu, kuru domes kalpi vēlas pārdēvēt, te „papīra balerīnas jā uz varavīksnes mamutiem” (13. lpp.), baznīcu kupoli aizlido debesīs (28. lpp.). Vārsmas te vieglākas, ritms plūstošāks saskaņā ar brīvā dzejas panta un domas plūdumu. „citādi esmu tikai tauriņš / kas visu apkārt redz / tikai melnbaltu” (78. lpp.) Dainis bieži dzejoli izkārto tā, lai būtu viens vārds vienā rindā. Šāda izvēle līdzīgi kā atšķelta malkas šķīla no bluķa paspīgtina tēmas nozīmību.

Trešais akcents, ko vēlos izcelt, ir liriskā ES vēlme dzīvot līdzsvarā, mierīgi, klusi. Bez mūsu dzejai raksturīgās traukšanās, nemiera, tāliem ceļiem, svešām zemēm, arvien jauniem iesaistītiem un cilvēkiem, kas rosina domāt, salīdzināt, sapņot. Dzejā autors smeldzīgi secina: „tikai klusu nodejot / savu dzīvi [...] un atzīt / es esmu sakauts” (9. lpp.) Kā redzam, arī šajās rindās slēpjas kara tuvums, vēlme kā tauriņam iekūņoties un nemeklēt jēgu notiekošajam, vien reflektēt:

*un apkārt skrituļos nāvīte
un krāšņi naktstauriņu tēli
kam tad vairs jēga jāmeklē
kam jālāpa pasaulei jumts (71. lpp.)*

Grāmatas vizuālo noformējumu ir veidojusi Elizabete Laura Punka un tas mākslinieciski efektīgi papildina autora melnbaltbrūnīgo dvēseles izsāpēto domu skrāpējumus. Diemžēl pārsteidza satura rādītājs. No 32. lappuses sākas sajukums, nobīde un nepareiza numerācija. Kāpēc? Vai atkal vainīgs paviršais laikmets, ka gan satura numerācija, gan sadaļas „kaķa soļiem” noslēdzošais dzejolis „man bija draugs” ieslīdējis sadaļā „holesterīna līmenis”, vai arī darbu gūzmā gadījies pakļupt?

Jā, samežģījies mums dotais laikmets! Ko lai izvēlamies, kam lai dodam priekšroku: karam vai līdzsvarotai līdzāspastāvēšanai, pelēkai pilsētai vai košiem tauriņiem pilsētvidē, personīgai vienreizībai vai mierīgai gara dušai?

Daiņa Deigeļa dzejas grāmata ir monolīta, to caurstrāvo daudzveīgās atziņas, niansēts jūtu atainojums, citādu domas dziļu meklē-

jumi, tā norāda, iespējams, ka garīgās pārmaiņas no pilnīga domas pagrimuma „laiskas dienas penthauzā” (67. lpp.), liek tam „debesu sunim krūtīs” (66. lpp.) neļaut vienkārši eksistēt, bet pieņemt laikmeta uzspiesto pārejas periodu, kad no jauna jāpiepilda ar saturu vārdi un atbildība par tiem.

Dzeja attīstās, laiks maina tās formu un saturu, taču arī saturs maina formu, atjauninās izteiksmes līdzekļi, vārdi pauž citādu patiesību, citādu skatu uz esamību. Tālab atkārtotos un noslēgšu ar pozitīvo optimismu, kas klusi un smeldzīgi ieskanas katrā nodaļā. Tā varbūt ir savdabīga klasika, kad pēc kariem, ieroču žvazdoņas un bezgala daudzām nāvēm rodas vēlme paslēpties, un tomēr pienāk brīdis, kad „saule izlaižis ielas no ēnām / mēs neiesim atkal apdzīvot savu / vientulību” (86. lpp.).

Eva Mārtuža

INTERVIJA AR LEĻĻU MEISTARU¹

Osvalds Zebris. *Dzīvs*. Dienas Grāmata 2025. 288 lpp.

Lasītāja iekšējā saruna ar Osvaidu Zebri un viņa romāniem allaž norit intelektuālā pievakarē, kad izziņas nogurums sajaucas ar nelielu reibumu, ko sniedz vīgriezes vai stipra melnā tēja. Vai abas kopā, atsverot viena otru. Ir skaidrs, ka temats aizvedīs no dziļēm līdz debesīm, neaizmirstot pa ceļam pazemotos un apvainotos, velnus un idiotus. Un es nekādi nespēju iedomāties šo sarunu dzīvē, tikai savā galvā. Tāpēc šoreiz visa digitālā attīstības fonā dabiskā intelekta palīdzība autora intervijas uzbūvēšanā liekas ļoti iedarbīga.

¹ Šī intervija ir pilnībā izdomāta, un jebkāda sakritība ar reālajām vai pat mākslīgā intelekta radītām intervijām ir nejaušība. Tiešām.

Osvalds Zebris

DZĪVS!

Autor, vai tu esi dzīvs? Vai spēks un iedvesma vēl nāk no taviem tekstiem?

Jā, esmu dzīvs, mana mīlestība un naids pret rakstīšanu ir dzīvi, mana apmātība ar pasauli uzbūvēšanu ir dzīva, un mani elki ir te, un manas vājības.

Kāpēc tu nevari likt mierā vecos vīrus un nu esi ķēries pie Fricā Brīvēmnieka?

Fricis Treilands – tāds ir viņa vārds romānā, lai gan viņš atklāj liktenīgajai sievietei, ka būtu gribējis tapt Fricis Brīvēmnieks. Kurš tad no mums reiz negribētu būt Fricis Brīvēmnieks ar misiju un mulsumu lielā, smagā, gara mantām pilnā somā. (Atver *Threads* telefonā un lasa: „Ja tev nav sapņu, tad tu esi tikai staigājoša peļķe.”)

Brīvēmnieks – arī tavā romānā – devās piepildīt sapni par mērnika amatu.

Arī, protams, bet rakstnieka uzdevums visdrīzāk ir atrunāt savus personāžus no to sākotnējiem plāniem un palaist striķīšus tieši tādos virzienos un ejās, kur iedarbinātā personāža „lelle” sasniegs kosmiskus mērogius.

Brīvēznieks ierodas Maskavā 1867. gadā. Acumirkli sāk satikt māņus un raganas – sauksim tā pakārto cara Aleksandra III atentāta autoru Dmitriju un *femme fatale* Annu. Vēl viņš iegūst sev krievu draugu vārdā Ogists. Un tas viss Maskavas krieviskais, lokālais, viltīgais, jaunais viņu pārņem pilnībā uz lapaspusēm 100. Vai tu esi drošs, ka tur nav peļķe, bet ir kosmoss?

Ne gluži pārņem tieši krieviskais, drīzāk jaunā vide ir paradoksāls katalizators citai pasaulei – latviskumam. Maskavā viņš taču satiek arī Krišjāni Valdemāru. Es domāju, tev derētu tomēr lasīt manus tekstus nedaudz uzmanīgāk. Bet ne par to; Valdemārs dzīvo Maskavā un ap viņu grozās daudzi ietekmīgi ļaudis, kas Brīvēzniekam kā latviešu intelektuālim varētu noderēt izsisties, iegūt svaru izglītībā, darbā, publicistikā, nu tu saproti. Viņi spriež par Baltijas likteni, kas atrodas divu pretpēku – vācu muižniecības un krievu impērijas – spīlē. Kāds būs latviešu valodas un kultūras liktenis šajā cīņā? Valdemārs jau mazliet tā kā vilina domāt, ka ir iespējams arī trešais variants – vismaz autonomija. Bet ne jau par to ir mans romāns. Pagaidām jāpatur prātā tikai tas, ka Brīvēznieks, gluži kā tāds Harijs Poters, ir iekļuvis izredzēto kārtā un gatavojas kam liels. Vai tad es nebiju to gana tieši norādījis?

Mani drīzāk mulsina tas teksta dziļums un līdzpārdzīvojuma apjoms, kas tiek vēlēts, piemēram, Maskavas padibeņu rajona Hitrovkas iemītniekiem un noskaņai, mulsina arī krievu folkloras ienākšana...

Redzi, es nevaru to skaidrot kā absolūtu nepieciešamību, tomēr romāna cementēšanas nolūkos Hitrovka atbilda tam simboliskajam slānim, ko es centos projicēt latviešu gadījumā. Proti, Baltija un tās mazās tautas būtībā politiskā ziņā ir kā tāda Hitrovka, kas cieš no tā, ka ir lielāki un varenāki dzīves saimnieki – svešas varas.

Un Kikimora, Ļešijs un Baņņiks?

Tie ir krievu folkloras tēli, bez kuriem es nevarēju iedomāties 19. gadsimta vienkāršo ļaužu sadzīvi. Protams, Brīvēznieks tos sa-

stop. Turklāt, ja tu būtu uzmanīgi lasījusi romānu, tu saprastu, ka viņš patiešām redz pasauli citādi un teksts ir galvenokārt viņa redzējums.

To, ka Fricis visu romāna laiku, pat vairāk pirmajā daļā, redz pasauli it kā caur dažādiem pasakainiem, pusreāliem naratīviem, es sapratu. Vai arī tā viņa pasauli tobrīd redzi tu? Vai krievu folkloras nav galvenokārt tava interese? Vai Brīvēznieks ir atbildīgs par visu, kas šajā romānā parādās? Citešu vienu no pirmajām zemsvītras piezīmēm grāmatā: „[reālajam Fricim Brīvēzniekam] ir zināma līdzība ar manu Frici.” Tas ir kā? Ja kaut kas peld kā pīle, pēķš kā pīle un izskatās kā pīle – tad tā ir pīle! Frici Brīvēznieka klātbūtni taču būtu jocīgi slēpt ...

Jā un nē! Drīzāk doma bija panākt, ka personāžs ir dzīvs un ne no kā nebaidās. Arī no krieviskā.

Patiesi, ļoti drosmīgs romāns šiem laikiem, kad cieņā drīzāk būtu tolaiku ukrainiski separātiskais, nevis dižkrieviski imperiālistiskais...

Kādam varētu rasties iebildumi, taču Brīvēznieka un latviešu folkloras un kultūras liktenis galvenokārt ved arī uz Maskavu, kur krievu zinātni vīri principiāli vēlas, lai viņš atved šiem latviešu folkloras paraugus. Neba viņš pirmais, tomēr tas jau impērijas ietvaros ir institucionāli, nevis aiz tīra entuziasma atsevišķu luterāņu mācītāju atvilktnēs. Vai tu domā, ka krieviskā vide un mana iedziļināšanās tajā, kā dzīvo Maskavas un Novgorodas ļaudis, ir kaitējis romānam?

Manuprāt, to ir ļoti grūti pārdot mūsdienā lasītājam. Slavofilija vairs nav modē. Es teiktu, nekas no kaimiņiem austrumos pagaidām entuziasmu nerada, ja vien Ukrainā neuzvarēs karā. Bet tu jau iepin arī dīvainas epifānijas ar japāņiem...

Vēstījumam bija jāklūst niansētam, un 19. gadsimta beigu Maskavā pazudušu japāņu pēcteči – konkrēti japāņu sievietes – bija viens no veidiem, kā pateikt: kultūras saskaras pa-

radoksālos veidos, katram ir iespēja sajukt sevi, piemēram, kā japāņu sievieti Latvijas Nacionālajā bibliotēkā milzīga apsarga klātbūtnē. Vai citur.

Baidos, ka es neieļutos, tas bija pārlieku svaigi. Atgriežoties pie sižeta: Fricis Brīvēmnieks tusē ar jaunajiem draugiem Ogistu un Annu, turklāt Anna ir daļa no dīvaines sazvērēstības grupas, kuras galvenais mērķis, izrādās, ir nozagt no Brīvēmnieka, kurš acīmredzot ir izredzēts šīs misijas dalībnieks, kādu senu, Baltijas zemnieku vidū atrastu manuskriptu, kam būtu bijis jāsatur vispirmatnējākais no pirmatnējākajiem pasaules rašanās mītiem, un tad to...

...atdot kādam, kas ir varenāks par viņiem un kolekcionē šāda veida manuskriptus. Vai arī vienkārši vēlas iegūt varu pār pasauli. Vai arī jau ir to ieguvis, un atliek tikai noslēpumainais, pirmatnējais manuskripts, ko glabā Eiropas pēdējie pagāni. Tas ir sarežģīts temats, es nedrīkstu atklāt vairāk.

Romānā šie noziedznieki, gaidot noslēpumaino manuskriptu un Brīvēmnieku atgriežamies Maskavā, sagaida tikai pilnu somu ar tautasdziesmām un apjukušu to vācēju. Šis dēķu pāvēdiens atdzīvina romānu, taču aiz dīvainām runām un apbrīnojami bibliokaislīgām manuskripta medībām man tomēr vislabāk patika nelielā epizode ar Brīvēmnieku un diviem zemniekiem, kuri brien pa Lubānas apkārtnes mežiem naktī.

Vai ne? Teju atsevišķs stāsts ar vīzijām, psiholoģiju un galu galā beidzot notiek Latvijā, kas tev un lasītājiem droši vien patīk labāk par Maskavu.

Drīzāk jau notiek kādā mītiskā telpā, kur parasti aizved apmaldīšanās. Kā Puškina vai Sorokina putenis. Man vienkārši liekas, ka apmaldīties mežā naktī un pieredzēt bailes, spriedzi un līdzgājēju raksturus – tādus tīrus un latviešiem pat glaimojošus – ir šī romāna esence. Folkloras vācējs sastopas ar īsteno dabu un tautu. Līdzās tādiem Fricis pat nobāl.

Iespējams, tā nobālēšana saistīta ar to, ka Brīvēmnieks ir drīzāk simbols, nevis cilvēks. Lai gan cilvēciskas kaislības viņam nav svešas – viņš pat vienubrīd bija iedomājies, ka varbūt Anna viņā ir iekērusies. Bet šo līniju neturpināju, Anna teorētiski palika Ogistam un Maskavai. Fricis jūt līdzīgu ubadzei ar jaundzimušo, viņam nav vienalga, kad viņš savā gultā atrod nogalinātu kalpu. Un viņam sāp, ja mācītājs atsakās uzticēt viņam savu tautasdziesmu vākumu vai noniecina šādus latviešu folkloras apkopošanas centienus vispār.

Mani tomēr pārsteidza, ka romānā par latviešu folkloras vākšanu ir tik maz... latviešu folkloras?

Šķiet, ir zināms, ko vāca un kā rīkojās Brīvēmnieks šajā misijā. Ir arī pēcvārds, kas paskaidro, kas notika tālāk un ko vēl Fricis labu ir darījis, arī nedaudz ieskicēti slavofiliskie kompromisi tolaik... Tomēr jāatceras, ka rakstnieks rada pasauli, kurā viņam pašam ir interesanti. Citādi tā ir perversa grafomānija vai pasūtījums. Imitēt prozā to, ko dara ar apziņu latviešu ticējumi, pasakas un tautasdziesmas, – neiespējamā misija.

Tā noteikti nav slikta literatūra kaut vai tāpēc, ka romāna valoda ir ļoti laba, varbūt pat pārāk laba tiem varoņiem, kas darbojas. Ir skaidrs, ka tas bija latviešu valodas pašapziņas laikmets, un romāns to novēl arī šodienai.

Paldies par šiem vārdiem! Bet kā tev patika Fricis Brīvēmnieks kopumā? Dzīvs?

Baidos, ka Brīvēmnieks nemaz nebija tik ļoti nomirīts. Galvenais, ka Zebris dzīvs.

Jūlija Dībovska

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
<juris.zagarins@gmail.com>
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktore:

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
2804 NE 172nd St.
Ridgefield, WA 98642, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG mājas lapa:

<jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokratiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

E-pasta adreses maiņas lūdzam pieteikt pie Jura Žagariņa (skat. augstāk).

Nota Bene!

Jauno Gaitu kopš 2023. g. pavasara numura (*JG312*) izdodam tikai e-formātā, vairs ne apdrukāta papīra formātā.

KĀ ATBALSTĪT JAUNO GAITU

Lai ziedotu naudu, čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

**ZIEDOJUMUS VARAT ARĪ
NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ:**

<jaunagaita.net>

nospiežot tur atrodamo pogu:

Ja Jūs dzīvojat Eirozonā, un šī poga Jums nedarbojas, tad lūdziet palīdzību no mūsu pārstāves Eirozonā:

Rakstiet

**Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna**

S-170 78 Sweden

e-pasts: <lilita.zalkalns@icloud.com>

IN THIS ISSUE

Jaunā Gaita is no longer printed and mailed to subscribers. Our magazine is e-mailed in printable PDF format free of charge to anyone who requests it, and it will be available for downloading on our website <jaunagaita.net>. The contents will be available there in HTM format as well.

LITERATURE

Selections of their recent poetry are offered by Anda Lice, Lelde Logina, Iveta Šimkus, Laima Ābele, Leons Jūlijs Strupītis, Māra Ulme and Guido Drage (Redžināls Grikmanis).

Prose compositions are by Džena Andersone, Lāsma Gaitniece, Renāte Mālmane and Rolanda Bula.

Dagnija Dreika puts into Latvian selected French language poems by Belgian poet Odilon-Jean Périer (1901-1928).

Agnese Zarāne offers a segment of a larger prose composition in the making, to be published under the title *Dezorganizētā* (*The Disorganised One*).

HISTORY

Agnija Lesničenoka is a historian at the National Archives of Latvia, specializing in the study and popularization of the documentary testament of the Latvian diaspora. Her article "*Jaunā Gaita* is 70" focuses on the founding of our magazine in 1955 under the leadership of Valters Nollendorfs, whose words she quotes: "The magnitude of the role played by *Jaunā Gaita* [in the global upheavals of the last 70 years] is difficult to assess, but the fact that *Jaunā Gaita* has lasted so long ... speaks for itself."

Ojārs Spārītis, professor of art history at The Art Academy of Latvia, specializes in the study of the sacral and renaissance culture of Northern Europe, and the protection and restoration of its heritage. His article "The Ethnological Aspect of the Art of Ernests Ansulis (1910-1989)", is a segment of a larger work, *Photographer in the Fields...*, soon to be published. Three photographs taken by Ansulis in Kurzeme, Latvia in the early 1930's are featured.

Jānis Zālītis is a historian of literature and doctor of philology, author of numerous studies and commentaries. His article "Two Songs About the White Rose, or the 'Swan Mother' in the Nest of the Zaļvārnīši" is about the society *Zaļā vārņa* (*The Green Crow*), founded in 1925, which united much of the talent in graphic art and literature of Latvia at the time.

THEATER

Theater critic Atis Rozentāls reviews five books shedding light on the recent history of Latvian theater: a collection of interviews with graduates of *Jaunatnes teātris* (*Theater of Youth*) by Lenvija Sīle; reminiscences on the career of director Varis Brasla (b. 1939), recorded by Lauris Gundars; a book of recollections by actor Ēvalds Valters, (1894-1994); and illustrated accounts of the lives of director Ansis Rūtentāls (1949-2000) by Guna Biriņa, and actress Astrida Kairiša (1941-2021) by Ieva Struka.

VISUAL ART

Dace Micāne Zālīte recounts a performance by folklorist Ilga Reizniece together with tapestry artist Iveta Vecenāne at the current exhibition *Pļava* (*Pasture*) of Vecenāne's tapestries at The Museum of Decorative Arts and Design in Rīga. The cover of this issue is a sample of Vecenāne's art.

Dace Micāne Zālīte describes an exhibition she curated for Boston-based sculptor Gints Grinbergs, titled *Pārdzimšana* (*Rebirth*), at The Ojārs Vācietis Museum in Rīga.

JG art editor Linda Treija gives an account of the conferring of the prestigious Baltic Award this year on May 13 to the duo of porcelain artists Ingūna Skuja and Melisa Braden (*Skuja Braden*).

BOOK REVIEWS

Viesturs Vecgrāvis reviews *Pēclaiks* (*Afterlife*) by Lita Silova, a monograph on the life of writer Kārlis Skalbe (1879-1945),

Sanita Dāboliņa: *Pirms vējš atpūtīs rītdienas pelnus* (*Before the Wind Brings Tomorrow's Ashes*), a novel by Ikars Piebalgs,

Kristaps Vecgrāvis: *Kur tu biji* (*Where Were You*). short stories by Rvīns Varde,

Eva Mārtuža: *Izdzīvojušie* (*The Survivors*), poems by Dainis Deigelis, and

Jūlija Dibovska: *Dzīvs!* (*Alive!*), a novel by Osvalds Sebris.